This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 07438602 4

NOX LIBRARY

UCTOR PRETIOSA FACIT

ckinck Collection.
nted in 1878.

I

Cedite Romani ſcriptores, cedite Graii:
Neſcio quid majus naſcitur Iliade.

1. Prima Syracoſio dignata eſt ludere verſu
Noſtra, nec erubuit ſylvas habitare, Thalia.

2. Aſcræumque cano Romana per oppida carmen.

3. Primus ego in patriam mecum, modo vita ſuperſit,
Aonio rediens deducam vertice Muſas.

I.S.M.fc.

PUBLII VIRGILII MARONIS BUCOLICA, GEORGICA, ET AENEIS,

Illuſtrata, ornata, et accuratiſſime impreſſa.

TOM. I.

LONDINI,

Impenſis J. et P. Knapton, in Vico Ludgate, et Gul. Sandby, in Vico Fletano.

MDCCL.

YORK PUBLIC LIBRARY

LENOX LIBRARY
NEW YORK

II

Celſiſſimo Principi
EDVARDO,
Sereniſſimi Principis Walliæ
Filio natu Secundo,
Spei Britanniæ alteræ;
Votis ominibuſque omnibus
Fauſta omnia precatus,
P. Virgilij Maronis Opera
Humillime D.D.
Gul: Sandby.
R. Wilson pinx.t S. Wale Orn.t
I.S. Muller sculp.t

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

P. VIRGILII MARONIS

HISTORIA

DESCRIPTA PER CONSULES,

A CAROLO RUAEO S. J.

Annus U. C. 684. *Virgilii* 1.
CN. POMPEIUS MAGNUS I.
M. LICINIUS CRASSUS I.

PUBLIUS Virgilius Maro naſcitur in Pago, cui nomen *Andes*, qui ter mille paſſibus Mantua diſtat; Idibus Octobris, qui dies eſt illius menſis decimus quintus. Ita vitae ſcriptor. Ita Phlegon apud Photium: Οὐιργίλιος Μάρων ὁ ποιητὴς ἐγεννήθη τούτου τοῦ ἔτους εἰδοῖς Οκτωβρίαις· *Virgilius Maro poëta natus eſt hoc ipſo anno, Idibus Octobris.* Ita Martialis Epigr. lib. 12. 68. *Octobres Maro conſecravit Idus.* Patrem habuit, ex Pſeudo-Donato, Maronem; ex Probo, Virgilium: matrem, Maiam. Pater, ex Servio, civis Mantuanus fuit; ex Probo, ruſticus; ex aliis, opifex figulus; ex Pſeudo-Donato, mercenarius, a ſocero Maio gregibus curandis et rei ruſticae praefectus.

Majum illum, avum Virgilii, exemplaria vitae omnia *Magum* vocant. At cum ejus filia, Virgilii mater, juxta omnes *Maia* dicta ſit: omnino Maiae

pater ſuit Majus, non Magus: indeque ortum exiſtimo, ut Virgilius magicis artibus imbutus fuiſſe creditus ſit ab Elinando monacho aliiſque ſequioris ſaeculi ſcriptoribus: quod et Ecloga ſeptima magica quaedam ſacra deſcripſiſſet, et peritus eſſet multarum artium, et praecipue avum habuiſſe *Magum* diceretur.

Virgilius, an *Vergilius* appellandus ſit, magna fuit ſuperiore ſaeculo controverſia. Stabat Angelus Politianus pro Vergilio: pro Virgilio Pierius. Certe, neque multitudo veterum lapidum ac monumentorum, quae Vergilium praeferunt, quicquam evincit; cum alia etiam complura Virgilium habeant: nec Graeca Suidae ſcriptio, Οὐεργίλιος; cum Stephanus ſcribat in dictione *Mantua*, Βεργίλιος: nec etymon nominis a *Vere* aut *Vergiliis* ſtellis; cum alii deducant a *virga* laurea, quam praegnans mater in ſomnis vidit; alii a *virga* populea, quae poſt ejus ortum more gentis humi defixa eſt; alii a *virginali* verecundia, propter quam Neapoli *Parthenias* appellatus eſt, a παρθένος *virgo.* Ego cum Pierio exiſtimo, facilem aliquando et promiſcuam fuiſſe commutationem elementorum *e* et *i*. Sic, teſte Quintiliano, dicebatur apud veteres *Deana*, pro *Diana*; *Menerva* pro *Minerva*; *leber* et *mageſter*, pro *liber* et *magiſter*. Sic reperitur adhuc in quibuſdam codicibus *Verginius*, pro

Vir-

Virginius. Sic etiam ſcribi potuit *Vergilius*, pro *Virgilius.* Sed in iis omnibus litera *i* denique praevaluit.

Nec mihi videtur *Virgilii* nomen aliunde acceptum, quam a patre. Si enim fuit cognomen a *virga* aut *vere*; certe non ſecundo loco, ſed tertio, quae cognominis ſedes eſt, appellandus fuit, P. MARO VIRGILIUS. Neque movet me, quod in quibuſdam veteribus libris, *Partheniatis* cognomen ſecundo ferat loco, hoc nimirum ordine, P. PARTHENIATIS VIRGILII MARONIS LIBER: id enim ex ſcriptorum inſcitia contra morem Romanum factum eſſe manifeſtum eſt.

Annus U.C. 691. *Auguſti* 1. *Virgilii* 8.
M. TULLIUS CICERO.
C. ANTONIUS.

NAſcitur Octavius, qui deinde Auguſtus appellatus eſt, 9. Kal. Octob. id eſt 23 Septemb. Patre C. Octavio; matre Attia, M. Attii Balbi et Juliae illius filia, quae Julii Caeſaris ſoror fuit. Quare Octavius fuit Caeſaris ſororis nepos, non ex ſorore nepos, ut male quidam ſcripſerunt.

Annus U.C. 696. *Auguſti* 6. *Virgilii* 13.
L. CALPURNIUS PISO.
A. GABINIUS.

V*Irgilius Cremonae ſtudiis eruditur.* Ita Hieronymus in Euſebii chronico. Aliter tamen

vitae ſcriptor: *initia aetatis, id eſt, uſque ad ſeptimum annum, Cremonae egit.* Quae verba ſic emendat Scaliger in Euſebium; *uſque ad ſedecimum annum:* quo fere anno Mediolanum conceſſit. Studia autem illius fuere Graeci praecipue ſermonis, tum medicinae et mathematicarum diſciplinarum: philoſophiae quoque, ſub Syrone Epicureo, et juxta Joſ. Scaligerum ſub Catio etiam Inſubri, ejuſdem ſectae philoſopho, qui Mediolani natus erat. Et in eo quidem ſtudio ſocium habuit Varum illum, cujus gratia ſextam Eclogam deinde ſcripſit, Epicureae philoſophiae placita de rerum origine continentem.

Poëſim imprimis dicitur auſpicatus adhuc puer: et *Cirim, Aetnam, Culicem, Moretum, Copam, Diras, Catalecton, Epigrammata, Priapeia* junior ſcripſiſſe. At Joſ. Scaliger, et poſt eum docti fere omnes *Aetnam* Cornelio Severo adjudicant: *Moretum,* Auli Septimii Severi eſſe idem ſuſpicatur: *Dirae,* quin a Valerio Catone ſcriptae ſint, ne dubitari quidem patitur: *Copam* Virgilio tribuit Priſcianus, ſed reclamante Scaligero: *Priapeia,* obſcoeniſſimam epigrammatum farraginem, ex Ovidii, Catulli, Petroniique faecibus collecta eſſe manifeſtum eſt. In *Catalectis* et *Epigrammatis,* ut multa ſunt indigna Virgilio, propter maledicos et inverecundos ſales; ita paucula quaedam eodem adoleſ-

cente

cente digna poſſunt videri. De *Ciri* et *Culice* major eſt controverſia.

Ac Virgilii quidem eſſe hoc utrumque opuſculum ſuaſerunt multis verſus utrique complures aſperſi, qui in Georgicis et Aeneide, aut iidem omnino, aut paullo accuratius limati reperiuntur. Non eſſe autem, mihi perſuadet ſtylus enervis ac vagus, obſcura ſententia, numeri diſſoluti: prorſus ut qui tam ſordide humilis fuit, non videatur potuiſſe unquam ad perſpicuam illam Bucolicorum tenuitatem, multo minus ad ſplendidam Aeneidos majeſtatem aſſurgere. Bene quidem Scaliger falſum demonſtrat, id quod in vita Virgilii legitur, ſcripſiſſe Culicem, quicumque tandem Culex ille ſit, annos quindecim natum. Quippe Statius in Genethliaco Lucani, Sylv. l. 2. v. 74. teſtatur Lucanum ſcripſiſſe Pharſaliam, *ante annos Culicis Maroniani.* At Lucanus poſt multa opera ultimam condidit Pharſaliam, eamque magna ex parte inemendatam reliquit, anno quo mortuus eſt aetatis vigeſimo ſeptimo. Addo ego, Culicem hunc, quem habemus, Octavio dicatum eſſe. At Octavius tum, cum numerabat Virgilius annum decimum quintum, ipſe tantum octavum attigerat: qua aetate, nec ipſi poëmata dicari, nec ea dici de ipſo potuerunt; *at tu, cui meritis oritur fiducia tantis*; aut ut habent codices alii, *at tu, cui meritis oritur fiducia caſtris,*

ſtris, Octavi venerande. Igitur ſcriptum fuiſſe Culicem probabile eſt, cum Octavius aliquo in nomine coepit eſſe: circa id temporis, quo donatus a Julio Caeſare militaribus donis, eum in Hiſpanienſia caſtra ſecutus eſt, anno U. C. circiter 709. Octavii 19. Virgilii 26. Quod quis credat? Virgilium ab illa Culicis exilitate ita repente convaluiſſe; ut anno poſt tertio quartove Bucolica ſcribere tam aequabili et vivido et puro nitore inceperit. His adducor ut putem, inſulſum illum Culicem, quem habemus prae manibus, ab inepto aliquo poſteriorum aetatum ſcriptore fictum eſſe: qui cum apud veteres laudari paſſim videret juvenilem Maronis Culicem; amiſſum illum vitio temporum reſtituere per ludum aut per ſummam audaciam voluerit, quomodo deinceps a leviſſimis ſcriptoribus multa malitioſe conficta ſunt, ut Cornelii Galli elegiae, et nuper Petronii fragmentum.

Idem eſto de *Ciri* judicium, quam Ovidii tempore poſteriorem eſſe indicat Scyllae, patris et patriae ruinam meditantis, cum nutrice colloquium; locus omnino exaratus ad ſimilitudinem illius colloquii, quod habet Myrrha patris amore inſaniens, cum nutrice item ſua, Metam. l. 9. Nec abſtinet Scyllae nutrix ab exemplo ipſius Myrrhae proferendo: ut plane exiſtimem fictorem illum Virgilianae Ciris, ad Myrrham Ovidianam inter ſcribendum

oculos

oculos intendiſſe. Non eſt igitur audiendus Scaliger, cum Cirim illam ipſam ultimum eſſe ſtatuit opus Virgilii, etiam Aeneide poſterius: quanquam enim fuſum eſt feliciore vena, quam Culex; tamen jacent in eo multa, multa horrent, nitent quam pauciſſima: nec a Virgilio ſeneſcente, et aequo rerum ſuarum aeſtimatore ſcribi tantillo in poëmatio potuit: *accipe dona meo multum vigilata labore*, nec Virgilium juvenem, et Bucolica, Georgica, Aeneida meditantem, tantum rei poëticae jam tum ceperat taedium, ut in hoc tam levi opere deſinere non dubitaret: *in quo jure meas utinam requieſcere Muſas, et leviter blandum liceat deponere morem.* Nec juvenis itaque, nec ſenex Virgilius Cirim ſcripſit.

Annus U. C. 699. *Auguſti* 9. *Virgilii* 16.
CN. POMPEIUS MAGNUS 2.
M. LICINIUS CRASSUS 2.

VIrilem togam ſumpſiſſe dicitur Virgilius apud Pſeudo-Donatum, anno aetatis 17. iiſdem illis Conſulibus, quibus natus erat. Idipſum agnoſcit Scaliger, ſed minus conſiderate. Neque enim ab Idibus Octobribus primi Pompeiani Conſulatus, ad Idus Octobres ſecundi, completos annos reperio plures quam quindecim. Si ergo Virgilius toga virili donatus eſt Pompeio et Craſſo ſecundum Coſſ. id anno Virgilii aut decimo quinto

completo, aut decimo ſexto ineunte contigit. Sin ad uſque decimum ſeptimum ineuntem recedendum eſt: annus is fuit U. C. 700. Conſules, L. Domitius Aenobarbus, et Ap. Claudius Pulcher. Si denique decimus ſeptimus completus requiritur: annus fuit U. C. 701. Conſules, Cn. Domitius Calvinus, et M. Valerius Meſſala; quem annum conſignat his verbis Hieronymus in Euſebio: *Virgilius ſumpta toga Mediolanum tranſgreditur.*

Et vero, etſi Romano jure pueritia anno 17. finiretur, tumque ſumeretur toga pura ſeu virilis: tamen pro arbitrio tempus illud aliquando immutatum reperimus. Auguſtus ex Suetonio togam ſumpſit anno 16. Caligula ex eodem, anno 20. M. Antoninus philoſophus ex Julio Capitolino, anno 15.

Annus U. C. 708. *Auguſti* 18. *Virgilii* 25.

C. JULIUS CAESAR 3.

M. AEMILIUS LEPIDUS 1.

JUlius Caeſar menſe Octobri quater triumphat, de Gallia, de Aſia, de Aegypto, de Africa. Octavius, ſororis ejus nepos, *militaribus donis triumpho Caeſaris Africano donatus eſt, quanquam expers belli propter aetatem.* Suetonius in Auguſto, 8.

Annus U. C. 709. *Auguſti* 19. *Virgilii* 26.

C. JULIUS CAESAR 4. *ſolus*

CAeſar proficiſcitur in Hiſpanias adverſus Pompeii magni liberos. Octavius *vixdum firmus a gravi valetudine, per infeſtas hoſtibus vias, pauciſſimis comitibus, naufragio etiam facto, avunculum ſubſecutus magnopere demeruit.* Suetonius ibid. Caeſar redux ſub initium Octobris triumphat quintum de Hiſpaniis.

Annus U. C. 710. *Auguſti* 20. *Virgilii* 27.

C. JULIUS CAESAR 5.

M. ANTONIUS.

CAeſar expeditionem deſtinans in Parthos, Octavium praemittit Apolloniam. Ibi ille, dum ſtudiis vacat, audit Caeſarem in ſenatu occiſum eſſe Idibus Martiis, ſe ab eo in nomen et familiam adoptatum. Romam redit: ſed adverſante M. Antonio Conſule, adjungit ſe optimatibus, quos ei infenſos ſciebat.

Annus U. C. 711. *Auguſti* 21. *Virgilii* 28.

C. VIBIUS PANSA.

A. HIRTIUS.

OCtavius mittitur cum Conſulibus adverſus M. Antonium, qui Decimum Brutum Mutinae obſeſſum tenebat. Solvitur obſidio: Conſules tamen bello pereunt. Fit agrorum aliqua inter milites diviſio per Decemviros, in quibus erat Cicero.

Octavius

Octavius armata manu Romam ingreſſus, Conſulatum, mortuo Panſa tunc vacuum, ab invito ſenatu extorquet 14. Kal. Septemb. ſeu 19. Auguſti, ante annum aetatis vigeſimum expletum. Inito conſulatu ſtatim in nomen et bona Caeſaris lege tranſiit, vocatuſque eſt deinceps ab omnibus, Dione teſte l. 46. C. JULIUS CAESAR OCTAVIANUS. Paulo poſt, nempe 27. Novembris, ipſe ac M. Antonius et M. Aemilius Lepidus, triumviros ſe reipublicae conſtituendae in quinquennium renunciant, magiſtratus abſque ſenatus et populi conſilio deſignant in idem tempus, proſcriptionem inimicorum ſuorum indicunt, qua Cicero 7. Decembris occiſus eſt.

Hinc erroris arguuntur, qui volunt Eclogam Virgilii ſextam Romae auditam a Cicerone fuiſſe in theatro, cum a Cytheride mima cantaretur; eumdemque Romanae eloquentiae principem, ad ſuam et novi poëtae laudem exclamaſſe: *magnae ſpes altera Romae:* quae verba deinceps Virgilius in Aeneida retulerit. Tum enim, cum Cicero occiſus eſt, Eclogas ſcribere nondum Virgilius coeperat: necdum venerat Romam: ſed adhuc, aut Mediolani, aut in rure ſuo verſabatur, ut mox deinde oſtendemus.

Annus

Annus U. C. 712. *Auguſti* 22. *Virgilii* 29.

L. MUNATIUS PLANCUS.

M. AEMILIUS LEPIDUS 2.

KAlendis Januariis Triumviri, inter caeteros Julio Caeſari habitos honores, ſacellum ipſi dedicant in foro, ejus ſimulacrum ludis Circenſibus cum Veneris ſimulacro circumferendum decernunt. Hinc Octavianus ſe *divi filium* appellavit. Circa Novembrem pugnatur ad Philippos in Macedonia, pereuntque Caſſius et Brutus, duobus praeliis, menſis fere unius intervallo diſſitis, ex Plutarcho. M. Antonius abit in Aſiam: Octavianus in Italiam redit, ut agros ſuis Antonianiſque veteranis dividat.

Annus U. C. 713. *Auguſti* 23. *Virgilii* 30.

L. ANTONIUS.

P. SERVILIUS ISAURICUS.

FIT agrorum diviſio, ex optimis quibuſque urbibus Italiae, ejectis per vim dominis, non iis tantum qui contra Triumviros ſteterant, ſed etiam aliis, ut habent Appianus et Dio. Fulvia M. Antonii uxor, et Lucius Antonius Conſul Marci frater, cum diviſionis illius adminiſtrationem et gratiam apud milites derivare ad ſe non potuiſſent, veterum poſſeſſorum querelis in ſpeciem commoti, bellum in Octavianum ſuſcitant. Aſinius Pollio, M. Antonii ſingularis amicus, Galliam Ciſalpinam interim copiis tenet, et Alpium tranſitum Octaviani

legionibus

legionibus intercludit, ut conſtat ex Appiano lib. 5. Idem Lucio Peruſiae obſeſſo ſuppetias ferre fruſtra conatus, ſub anni ſequentis initium dedita Peruſia, cum ſeptem legionibus Veneriam, in qua regione Mantua eſt, in poteſtate Antonii diu retinet, ut teſtatur Velleius.

Atque haec illa eſt Agraria largitio, qua Virgilius Andino patrimonio ſuo mulctatus eſt. Neque enim eſt, cur Corradus calamitatem illam accidiſſe poëtae ſuſpicetur decemvirali illa diviſione, quae Mutinenſe bellum ſecuta eſt, et cui intererat Cicero: tum enim levis erat ac fere nulla Romae Octaviani auctoritas, ut optimates et ipſe Cicero de eo occidendo cogitarent. Quare Virgilius dicere tum de illo non potuit id Ecl. 1. *Deus nobis haec otia fecit:* neque iſtud: *hic illum vidi juvenem, Meliboee, quotannis bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant:* potuit vero hac Philippenſi diviſione; cum ſe jam Octavianus *Divi Julii* filium appellaret, ſummaque polleret triumviratus auctoritate. Multo minus ferendi Probus et Pomponius Sabinus, qui id ad Actiacam diviſionem rejiciunt, et annum U. C. 723. Cum enim e pleriſque omnibus Virgilianae vitae ſcriptoribus certum ſit, Bucolica triennio eſſe perfecta; certum item, ut mox demonſtrabitur, Eclogam quartam anno U. C. 714. Pollione Conſule, eſſe editam: certum id quoque habendum eſt,

ſpatium

ſpatium illud triennii circa Conſulatum Pollionis omnino eſſe numerandum. Adde quod idem ipſe Pomponius Virgilium dicat edidiſſe Bucolica anno aetatis 23. aut 24. Probus et Paedianus, anno 28. Servius, anno 29. Atqui diviſionis Actiacae tempore annos numerabat plenos atque integros novem ac triginta: quod incuriam ſcriptorum ejuſmodi manifeſtam facit.

Igitur ſic ſtatuo. Virgilium Aſinio Pollioni, tum in Gallia Ciſalpina et Venetia, cujus pars eſt ager Mantuanus, cum imperio verſanti, ſive per Varum, quocum philoſophiae ſtuduerat, ſive per Cornelium Gallum, ſive per ſeipſum innotuiſſe: per Pollionem commendatum eſſe Maecenati: per hunc ad Octaviani gratiam irrepſiſſe. Quanquam enim tunc diverſarum erant partium Maecenas et Pollio; ſimilitudo tamen ſtudiorum et aequa probitatis fama ſic utrumque ſociabat, ut anno proxime ſequente adminiſtri Brunduſinae pacis una adhibiti ſint. Certe Pollionis in Virgilium priora fuiſſe merita, Maecenatis potiora, vel ea res probat; quod prior a Virgilio gratia Pollioni, major Maecenati relata ſit: Ecloga unica mox in illius honorem edita; Georgicis deinde libris quatuor hujus nomini nuncupatis.

Fretus ea commendatione Virgilius, agros ut reciperet ſuos, Romam ſub anni hujus initia primum venit. Quidni enim Virgilio de ſe fides habeatur?

beatur? At Ecloga prima ſub Tityri perſona teſtatur, ſibi ante amiſſos agros Romam ignotam fuiſſe: *Urbem quam dicunt Romam, Meliboee putavi ſtultus ego huic noſtrae ſimilem, &c.* ſe libertatis obtinendae gratia eo profectum: *Et quae tanta fuit Romam tibi cauſa videndi? Libertas*, &c.

Eam ob rem inter fabulas puto quicquid habet vitae ſcriptor de ejus ad Octaviani gratiam aditu: quod magiſtro ſtabuli carus primum fuerit; quod panes eidem ut uni e ſtabulariis in ſingulos dies dati; quod Octavianus, de genere ac patre ſuo aliquando ſolicitus, conſuluerit ea de re ſtabularium Maronem; ejuſque opera ſperaverit patrem ſe poſſe ſuum certo intelligere, quia is de canum equorumque genere ac parentibus ſcite interdum reſpondebat. Fuerit enimvero Maroni ſingularis illa, quam reipſa fuiſſe libri Georgici declarant, rei veterinariae peritia; fuerint haec omnia quae narrantur temporum rationi accommoda, ut minime ſunt: quis tantum Octaviani fuiſſe ſtuporem credat, ut veterinariae medicinae eam eſſe vim ſibi perſuaderet; aut tantam Romani moris inſcitiam, ut ſe *regem magnanimum* appellaret? aut ipſi Virgilio tantam futurorum eventuum notitiam, ut Octavianum *Auguſti* nomine appellaret, ante annos minimum quatuordecim, quam eſſet honorifica illa appellatio ejus in gratiam inſtituta. Quid? jocus ipſe quam in-

inſulſus: piſtoris filium ſibi Octavianum videri, quod panes liberaliter erogaret. Cui fabulae locum puto praebuiſſe quod apud Suetonium legitur: Antonium Octaviano inter caetera probra ſolitum objicere, quod proavum haberet piſtorem.

Hoc itaque anno ſcripta eſt Ecloga prima, qua poëta ſuam in agro recuperando felicitatem ſub Tityri nomine repraeſentat. Proinde exorſus eſt Bucolica, cum annum decurreret nonum ac vigeſimum; necdum Idus Octobres attigiſſet, quo tempore trigeſimum erat ingreſſurus. Statimque Roma profectus Mantuam, novoſque poſſeſſores conatus ex agro ejicere, Arium nempe Centurionem, aut primipilarem Milienum Toronem, aut veteranum Claudium: ab eo, quiſquis fuerit, male habitus, aegre vitae ſuae conſuluit, Mincio natatu trajecto. Romam regreſſus, ut vim novo Octaviani edicto reprimeret: eclogam, quae ordine nona legitur, obtuliſſe videtur Varo, apud Octavianum gratioſo, quaſi libellum ſupplicem indicemque calamitatis; eamque, ut res urgebat, ſubitario impetu e variis carminum, quae meditabatur, fragmentis concinnaſſe: quod legenti perſuaſum fore facile confido.

Annus

Annus U. C. 714. *Auguſti* 24. *Virgilii* 31.

CN. DOMITIUS CALVINUS.

C. ASINIUS POLLIO.

OCtavianus Lucium Antonium urbemque Peruſiam deditione accipit. Marcus in Italiam veniens, maximo belli metu facto, Brunduſii pacem cum Octaviano componit; adminiſtris, ex parte Octaviani, Maecenate, ex parte Marci, Pollione. Octavia ſoror Octaviani, mortuo Marcello priore viro, Marco Antonio conjux datur. Redeunt Romam Triumviri; ſed Sexto Pompeio Magni filio mare Siculum infeſtis navibus obtinente, fames in urbe ſaeviens urbem in Triumviros concitat. Octavianus et Antonius, a plebe tantum non laniati, de pace cum S. Pompeio conveniunt ad Puteolos, in litore Campaniae. Ita compoſitis rebus, laetitia communis et rerum omnium copia in urbem redit. Decedunt e magiſtratu Conſules, Calvinus et Pollio, in paucos qui ſupererant anni hujus dies, more illorum temporum. Antonius exercitus ſui partem, ut per hyemem exerceret, mittit adverſus Parthinos, gentem Illyricam, et olim Bruti Caſſiique ſtudioſam: expeditionemque Pollioni ſuo committit, ut colligitur ex ejus triumpho de Parthinis anno proxime conſequente.

Virgilius, cum filius Pollioni natus eſſet, ejus genethliacon canit Ecloga quarta: antequam Pollio ma-

magiſtratum abdicaſſet, nam v. 11. *Teque adeo decus hoc aevi te conſule inibit Pollio:* poſt Brunduſinam pacem Pollionis opera conſtitutam, nam v. 17. *Pacatumque reget patriis virtutibus orbem:* poſt pacem etiam Puteolanam, invecta ſcilicet in urbem abundantia, nam v. 21. *Ipſae lacte domum referent diſtenta capellae ubera,* &c. Igitur ſub extremos anni dies. Parum enim ſana fuiſſet illa aetatis aureae promiſſio, imminente, aut Brunduſini belli, aut Pompeianae famis metu.

Annus U. C. 715. *Auguſti* 25. *Virgilii* 32.

L. MARCIUS CENSORINUS.

C. CALVISIUS SABINUS.

POllio bellum adverſus Parthinos feliciter gerit: de quibus triumphum agit 8. Kal. Novembris.

Dum inde Pollio Romam redit ad triumphum, perluſtratque Illyrici et Venetiae litora; Virgilius Eclogam octavam componit, ubi perſtringit bellicas ejus laudes, v. 6. *Tu mihi, ſeu magni ſuperas jam ſaxa Timavi, ſive oram Illyrici legis aequoris,* &c.

Nec procul ab eo tempore, nempe circa medium Octobrem, videtur ſcripta etiam illa, quae ordine tertia legitur: cum ſcilicet victimae et ſacra triumphalia pro Pollionis victoria pararentur. Ideo commendat poëta, ut vituli taurique Pollioni paſcantur v. 84. *Pollio amat noſtram, quamvis ſit*

 ruſtica,

ruſtica, *Muſam: Pierides, vitulum lectori paſcite veſtro. Pollio et ipſe facit nova carmina; paſcite taurum*, &c. Quam ſi quis levem conjecturam putet; de illa non admodum pugnabo mecum ut ſentiat.

Annus U. C. 716. *Auguſti* 26. *Virgilii* 33.

APPIUS CLAUDIUS PULCHER.

C. NORBANUS FLACCUS.

BEllum inter Octavianum et S. Pompeium renovatur, adverſa primum Octaviani fortuna.

Virgilius Bucolicis finem imponit, poſtquam ea triennio ante incepiſſet. Tunc ergo ſcripta eſt Ecloga, quae decima numeratur, quam hac ipſe conſignat nota: *extremum hunc Arethuſa mihi concede laborem.* Caeterae, quas hic omiſimus, quo tempore ſcriptae ſint, nihil certo indicat.

Annus U. C. 717. *Auguſti* 27. *Virgilii* 34.

M. VIPSANIUS AGRIPPA I.

L. CANINIUS GALLUS.

DUM adverſus S. Pompeium Octavianus bellum inſtaurat: orditur Virgilius Maecenatis ſuaſu Georgica, quae ſeptem annis conſequentibus exequitur, maxima ex parte Neapoli.

Annus

Annus U. C. 718. *Auguſti* 28. *Virgilii* 35.

L. GELLIUS POPLICOLA.

M. COCCEIUS NERVA.

S. Pompeius ab Octaviano navali pugna vincitur. Octavianus divinis honoribus coli nunc primum incipit: ut habet Appianus *lib.* 5. *Civil.* M. Antonius, re adverſus Parthos male geſta, concedit in Aegyptum ad Cleopatram, ubi ſe luxui et voluptatibus tradit.

Annus U. C. 719. *Auguſti* 29. *Virgilii* 36.

L. CORNIFICIUS.

S. POMPEIUS S. F.

S. Pompeius fuga ſe recipit ad Antonium, ejuſque juſſu in Phrygia occiditur a Titio. Octavianus victor inter deos tutelares oppidatim conſecratur, cum jam annos 28. exegiſſet, ut habet diſerte Appianus lib. 5.

Quicquid ergo hactenus de divinitate Octaviani apud Virgilium reperitur; id ab eo dictum, aut per adulationem, aut quia jam inde ab anno 712. *divi Julii* ſe filium appellabat.

Annus U. C. 720. *Auguſti* 30. *Virgilii* 37.
M. ANTONIUS 2.
L. SCRIBONIUS LIBO.
Annus U. C. 721. *Auguſti* 31. *Virgilii* 38.
C. CAESAR OCTAVIANUS 2.
L. VOLCATIUS TULLUS.
Annus U. C. 722. *Auguſti* 32. *Virgilii* 39.
CN. DOMITIUS AENOBARBUS.
C. SOSIUS.

HIS annis tribus jacta ſunt belli ſemina, Octavianum inter et Antonium.

Annus U. C. 723. *Auguſti* 33. *Virgilii* 40.
C. CAESAR OCTAVIANUS 3.
M. VALERIUS MESSALA.

DEbellatur apud Actium, Epiri promontorium, 2. Septembris, M. Antonius ab Octaviano, cum immenſis auxiliis, quae ex Armenia, Media, Aegypto, Arabia, India, totaque ferme Aſia collegerat. Mox in Aegyptum cum Cleopatra bellum reparaturus fugit.

Annus U. C. 724. *Auguſti* 34. *Virgilii* 41.
C. CAESAR OCTAVIANUS 4.
M. LICINIUS CRASSUS.

REverſus in Italiam Octavianus, ut quartum Conſulatum acciperet, obvium habet Brunduſii Senatum, a quo Conſul renunciatur: ibique dies, juxta Suetonium, ſeptem et viginti, juxta Dionem, triginta

cum

cum ſubſtitiſſet; inde ſtatim abit in Aſiam, ubi reliquam hyemem traducit, inſtruendo belli Aegyptii apparatu.

Falſum igitur, quod in vita Virgilii legitur: hunc Caeſari ex Actiaco bello reduci, et ad reficiendas vires Atellae, quae urbs eſt Campaniae, commoranti, legiſſe Georgica: Maecenate ſuſcipiente legendi vices, quoties is vocis offenſione interpellaretur. Aut id ſi verum eſt; non poſt Actiacum bellum, ſed poſt Aegyptium neceſſe eſt accidiſſe.

Alexandriam, Aegypti regiam, Octavianus capit, menſe Sextili, qui deinde Auguſtus appellatus eſt. Tum Cleopatrae et Antonii obitu ſolus univerſi orbis potitus imperio: primum Aegypti praefectum, ſub procuratoris nomine, inſtituit Cornelium Gallum, eum, de quo decima Ecloga ſcripta eſt. Inde Octavianus per Syriam in Aſiam revertitur, ibidemque hyemat non longe ab Euphrate: tum Tiridatem et Phraatem de regno Parthiae contendentes victoriae ſuae terrore compoſuit: tum denique divinos honores affectavit palam, permiſitque ſibi templa extrui Nicomediae, Pergami, &c. Quae omnia contigere per hyemem anni hujus, ex Dione lib. 51.

Interim Virgilius Neapoli ultimam Georgicis manum et clauſulam adhibebat his verbis: *Haec ſuper arvorum cultu pecoriſque canebam, et ſuper arboribus: Caeſar dum magnus ad altum fulminat Euphratem*

 bello,

bello, victorque volentes per populos dat jura, viamque affectat Olympo. Illo Virgilium me tempore dulcis alebat Parthenope, &c. Idem tunc prioribus libris quoſdam attexuit verſus, hujus ipſius anni et Aegyptiacae victoriae indices: ut G. 2. 171. *Te, maxime Caeſar, qui nunc extremis Aſiae jam victor in oris, imbellem avertis Romanis arcibus Indum.* Item G. 3. 28. *Atque hic undantem bello, magnumque fluentem Nilum, et navali ſurgentes aere columnas: addam urbes Aſiae domitas pulſumque Niphaten,* &c. Qua eadem hyeme ſtatim animum ad Aeneida convertit, eamque per annos undecim executus eſt, ut communiter vitae ſcriptores habent.

Annus U. C. 725. *Auguſti* 35. *Virgilii* 42.
C. CAESAR OCTAVIANUS 5.
S. APPULEIUS.

CAeſar Romam reverſus ter triumphat Sextili menſe: de Dalmatis, de Macedonia et Actio, de Cleopatra et Aegypto. Atque ita pace per univerſum orbem Romanum conſtituta, templum Jani claudit tertium a Romulo. Quod inſeruit Virgilius Aeneidos libro primo, quem tunc habebat in manibus, v. 295. *Aſpera tunc poſitis miteſcent Saecula bellis, claudentur belli portae,* &c.

Eodem anno cenſuram exercet Caeſar, et collegam ſibi aſſumit M. Agrippam: quo in munere, ad ex-

purgandos ordines reipublicae moresque, ambo multa fecerunt. Id quoque ſignificat Virgilius eodem libro v. 296. *Cana Fides, et Veſta, Remo cum fratre Quirinus, jura dabunt.*

Dicitur et hoc anno Caeſar deliberaſſe de imperio deponendo, eaque de re conſultores adhibuiſſe Maecenatem et Agrippam. Et ſuadebat quidem Agrippa deponendum: negabat Maecenas, cujus conſilio obſecutus. Id vero perquam abſurdum, quod ſi eſſet, non fuiſſet a ſolo Pſeudo-Donato, ſed a graviſſimis etiam hiſtoricis memoratum: Maronem nempe ab Caeſare vocatum etiam in conſilium, Maecenati aſſenſum eſſe, nutantemque principis animum aſſenſu hoc ſuo confirmaſſe.

Annus U. C. 726. *Auguſti* 36. *Virgilii* 43.

C. CAESAR OCTAVIANUS 6.

M. VIPSANIUS AGRIPPA 2.

CAeſar perfecta hoc anno cenſura, ſolemnibus ſacrificiis Romano more luſtrum condit: ludos Actiacos quinquennales, ad aeternam victoriae ſuae memoriam a ſe prius inſtitutos, primum exhibet, nobilium puerorum equeſtri decurſione et gymnica exercitatione praecipue inſignes: ex Dione l. 51. et 53. Quae omnia ſub Aeneae perſona repraeſentat Virgilius l. 3. v. 279. *Luſtramurque Jovi, votiſque incendimus aras, Actiaque Iliacis celebramus litora ludis: Exercent patrias oleo labente palaeſtras nudati ſocii,* &c.

Annus U. C. 727. *Auguſti* 37. *Virgilii* 44.

C. CAESAR OCTAVIANUS 7.

M. VIPSANIUS AGRIPPA 3.

AUguſti nomine donatur Octavianus a Senatu, Munatii Planci ſententia, Januario menſe.

Annus U. C. 728. *Auguſti* 38. *Virgilii* 45.

C. CAESAR AUGUSTUS.

T. STATILIUS TAURUS 2.

COrnelius Gallus, amicus Virgilii, primus Aegypti procurator ab Auguſto conſtitutus, ob multa ibidem violenter acta eidem inviſus, et a Senatu damnatus, ſeipſum interficit. Aiunt ejus laudes fuſe a Virgilio fuiſſe celebratas Georg. lib. 4. indeque poſt ejus necem juſſu Auguſti ſublatas, et Ariſtaei fabulam earum loco ſubſtitutam. Sed fidem ii apud me non faciunt: tum quod Ariſtaei fabula ſic cum apum cultura connexa eſt, ut nata e re ipſa, non huic attexta videatur: tum quod Virgilius tantam operis partem laudando Gallo minime debuit tribuiſſe, qui non niſi pauculos verſus Maecenati dederat ſuo, cui totum ipſum opus dedicabat: tum quod Auguſtus ipſe, qui Suetonio teſte luxerat Galli necem; non ita videtur infeſtus ejus fuiſſe memoriae, ut inanes ei laudes invideret.

Annus U. C. 729. *Auguſti* 39. *Virgilii* 46.

C. CAESAR AUGUSTUS 9.

M. JUNIUS SILANUS.

AUguſtus movet expeditionem in Cantabros; qua dum abeſſet, ſupplicibus, ut Pſeudo-Donatus ait, minacibuſque literis partem Aeneidos aliquam efflagitat a Virgilio: nec obtinet. Virgilianae ad Auguſtum epiſtolae fragmentum profert Macrobius Saturn. l. 1. c. ultimo: *Ego vero frequentes a te literas accipio .... De Aenea quidem meo, ſi mehercule jam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem. Sed tanta incboata res eſt, ut pene vitio mentis tantum opus ingreſſus mihi videar: cum praeſertim, ut ſcis, alia quoque ſtudia ad id opus, multoque potiora impartiar.*

Annus U. C. 730. *Auguſti* 40. *Virgilii* 47.

C. CAESAR AUGUSTUS 10.

C. NORBANUS FLACCUS.

MArcellus, Octaviae ſororis Auguſti filius, fit Aedilis, annos natus 18. Quintilius Cremonenſis, Virgilii et Horatii familiaris, moritur, ex Hieronymo in Euſeb. Horatius de hujus obitu Virgilium conſolatur, Od. l. 1. 24. Hunc grammatici, nullo veteri auctore, *Varum appellant.*

Annus U. C. 731. *Augusti* 41. *Virgilii* 48.

C. CAESAR AUGUSTUS II.

CN. CALPURNIUS PISO.

MOritur Marcellus, anno circiter aetatis 20. maximo Auguſti et Octaviae totiuſque populi Romani luctu, apud Bajas. Corpus ejus ingenti pompa crematur in campo Martio. Virgilius non multo poſt ſextum Aeneidos librum perficit, ornatque pulcherrimis de Marcelli obitu ac funere verſibus: quos cum recenti adhuc dolore Auguſto recitaret, dicitur Octavia defeciſſe, et pro ſingulis hujus argumenti verſibus poëtae dena ſeſtertia juſſiſſe numerari.

Tiridates, Armeniae rex, cui cum Phraate Parthorum rege male conveniebat, Romae ab Auguſto excipitur. Quo tempore accidit, quod innuit Dio, ut captivos et ſigna, bellis ſuperioribus Romanis erepta, Auguſtus a Partho repeteret. Haec Virgilius, cum in Parthicum bellum vergere tum ſuſpicaretur, inſeruit libro ſeptimo, cui tunc dabat operam, v. 604. *Sive Getis inferre parat lacrymabile bellum*, &c. *Seu tendere ad Indos, Auroramque ſequi, Parthoſque reposcere ſigna: ſunt geminae belli portae*, &c. Igitur annis minus quatuor, ſex fere ultimos operis libros poëta perfecit: nec vero tanta in iis elucet, quanta in ſuperioribus cura.

Annus

Annus U. C. 732. *Augusti* 42. *Virgilii* 49.
M. CLAUDIUS MARCELLUS,
L. ARRUNTIUS.

SUB anni hujus finem, antequam ſequentes Conſules magiſtratum inirent, ex Dione, iter in Graeciam Auguſtus ſuſcipit.

Annus U. C. 733. *Augusti* 43. *Virgilii* 50.
Q. AEMILIUS LEPIDUS.
M. LOLLIUS.

AUguſtus perluſtrat Graeciae et Siciliae civitates, hyememque tranſigit in inſula Samo.

Annus U. C. 734. *Augusti* 44. *Virgilii* 51.
M. APPULEIUS.
P. SILIUS NERVA.

TRajicit Auguſtus in Aſiam, mulctat Syriae civitates; ibique amiſſas a Craſſo aquilas recipit a Parthis. Romam revertitur: iterumque in Samum hyematurus conſedit.

Annus U. C. 735. *Augusti* 45. *Virgilii* 52.
C. SENTIUS SATURNINUS.
Q. LUCRETIUS VESPILLO.

VIrgilius, Aeneide confecta, proficiſcitur in Graeciam, ut divinum opus per otium expoliret. Cum tamen Auguſto Romam revertenti occurriſſet, de reditu cum eo cogitans languore correptus eſt: auctaque per navigationem valetudine, Tarentum, aut, juxta plures, Brunduſium appulit, ibidemque deceſſit, 22. Septembris, annos natus 50. menſes 11. dies 7. Dicitur moriens Aeneida, cum nondum ad

eam

eam quam inſtituerat animo formam perduxiſſet, petiiſſe comburendam; negatamque ſibi ab amicis, per teſtamentum legaſſe Plotio Tuccae, et Vario, qui eam aut comburerent, aut emendarent. Fabulam putat Corradus; ſed cum id aperte Gellius, Macrobius, imprimiſque Plinius, hiſtoriae ſuae lib. 7. c. 30. teſtentur, non video contra teſtes ejuſmodi quae vis poſſit eſſe tanta rationum. Plotii Variique mentio frequens apud Horatium: e quibus Varius Epici carminis ea aetate princeps fuit. Satyr. l. 1. 5. *Poſtera lux oritur multo gratiſſima: namque Plotius et Varius Sinueſſae, Virgiliuſque, occurrunt: animae, quales neque candidiores terra tulit, nec queis me ſit devinctior alter.* Corpus Virgilii Neapolim, ut cupierat, tranſlatum, via Puteolana ſepultum eſt. Scripta, ſublatis aliquot verſibus, nullo addito, dicuntur expurgata.

Sepulch: Maronis.

Ex antiq: Sepulch: Bartoli J.S.M. ſc.

Lectori Benevolo.

EN, tibi promiſſam Virgilii Editionem, quam ut mendarum typographicarum immunem exciperes, et diſtinctione commoda ornatam, diligenter curavimus. Lectiones vulgatas deſerere nonnunquam auſi, ingenii laudem minime captavimus; quod autem judicii erat, ſaniſſimas ex optimae fidei codicibus, Romano praeſertim et Mediceo, deligere, id ſedulo praeſtare voluimus. De typis, caeteraque ſupellectili typographica ſupervacaneum eſt dicere, neque hiſce ſolis ſe noſtra commendat Editio, verum etiam multis eruditae Antiquitatis monumentis, nummis, ſignis, gemmis, tabulis, locupletatur.

Quanta horum vis ſit ad illuſtrandas veterum conſuetudines, ritus, religiones, neminem latet; neque quanta cum delectatione et profectu, divorum heroumque vultus, veſtitum, arma, recognoſcimus. Porro, ipſa Poetae cum artifice comparatio, elegantioris ingenii hominibus, nec inutilis erit, nec injucunda. Cum enim ſecundum Philoſophum, *τὸ μιμεῖσθαι σύμφυτον τοῖς ἀνθρώποις ἐκ παίδων ἐστὶ, καὶ τὸ χαίρειν τοῖς μιμήμασι πάντας*, nuſquam amoenitates imitationis magis animum capiunt, quam cum variis diſciplinis, (ſive, ut loquuntur, per media diverſa) rerum pulchritudo et majeſtas adumbratur. Erit

profecto

profecto voluptas non exigua, artem cum arte, poetam cum pictore, utrumque cum Natura conferre. Agnoſces porro felicem noſtrum imitatorem, ſimul Naturam, ſimul Artem ob oculos habuiſſe; neque ſolum internam venuſti ſpeciem quae in mente poetae inſidebat, ſed ad externa etiam exemplaria artem et manum direxiſſe; quod in Laocoonte ejus, in Lupa, aliiſque non paucis animadvertere eſt. Utri quidem felicius ceſſerit imitatio, haud longae deliberationis eſt ſententiam dicere; neque quiſpiam dubitabit Virgilium artifici, aut, ut verius loquar, Picturae Sculpturaeque Poeſin anteferre. Et hoc quidem facile conſtabit ex picturis, quas e Cod. Vat. delineatas in medium protulimus, et quas periti in ea arte fuiſſe aevi Conſtantini pronuntiarunt, et, a picturis praeterea ſeculi ſuperioris et melioris expreſſas crediderunt. Id ſcilicet teſtatur monitum ſubſequens; quod ab archetypo tranſcripſit Vir in elegantioribus literis verſatiſſimus, et harum deliciarum apprime ſciens, cujus eruditioni et humanitati multum ſui nitoris et utilitatis debet Editio noſtra.

“ * Anno 1686. die 16 Feb. In bibliotheca Vatica-
“ na coram R. P. Joanne Mabillonio, ord. S. Be-
“ nedicti; D. Joanne Petro Bellorio; et me infra
“ ſcripto; viſus eſt codex manuſcriptus, ſub num.
“ 3225 in eadem bibliotheca ſervatus. Eſt in quar-

* Vid. Polymet. pag. 105.

“ to

" to quadratus, lineis majuſculis, nulla diſtincti-
" one verborum conſcriptus, praeterquam in inter-
" punctionibus: quarum quae in ſuperiori, punctum
" noſtrum; quae in medio vel infimo loco ſunt,
" commota noſtra deſignant.—Continet ubique
" imagines coloribus effictas, quae ſeculo Conſtan-
" tini ſuperiores videntur, et forte ad tempora Sep-
" timii Severi ſpectant; cum in iis non ſolum con-
" ſpiciantur templa, victimae, aedificia, biremes,
" pilei Phrygii, habitus, aliaque ad Trojanorum et
" Romanorum ſacrificia ac arma pertinentia; ſed
" etiam lineamenta perfectiora, quae melioris et ſu-
" perioris aevi aetatem indicant. Quinimo pictor
" harum imaginum videtur ſecutus fuiſſe ideam no-
" bilioris et antiquioris pictoris; nihilque in iis
" exhibetur, quod primam Romani imperii ma-
" jeſtatem non redoleat."

Emanuel a Schelſtrate.

Vale.

TABU-

Tabularum Explicatio.

TAB. I. FIG. 1. Theocritus, apud Fulvium Urſinum in marmore.
F. 2. Heſiodus, Gemma antiqua.
F. 3. Homerus, apud Cardinalem Farneſium, in marmore.
Virgilii caput in fronte operis, eſt apud Fulvium Urſinum in numiſmate aereo.

III. F. 1. Virgilius e Cod. Vatican.
F. 2. Auguſti numiſma, in cujus parte poſtica, ara illi, tanquam deo praeſenti, dicatur. Ex Muſeo Florent. Tab. 3.
Spectat Ecl. 1. ỳ. 6. & 43.
F. 3. Pan, cum pedo paſtorali & tibia ſeptem diſparibus cicutis compacta. Montf. Tom. 1. Tab. 176.
Spectat Ecl. 2. ỳ. 32. & 36.
F. 4. Poſtica pars numiſmatis Commodi, in quo exhibetur Jupiter ſtans, una manu ſceptrum gerens, altera circulum tenens, in quo, quatuor anni tempora. Ante Jovem Genius Terrae cum cornucopiae frugibus pleno. Ex Muſeo Florent. Tom. 4. Tab. 41.
Spectat Ecl. 3. ỳ. 60.

IV. Gemma in Muſeo ſereniſſimi Regis Gall. in qua matrona ſedens, intentis oculis, et materna illa cum ſollicitudine commixta laetitia, puerulum contemplatur in columna ſedentem, qui quaſi ſubridens matrem reſpicit, manus extendens movenſque. Hae figurae optime exhibent riſum illum ſive matris ſive pueri, de quo Virgil. Ecl. 4. ỳ. 60. necnon illud Catulli,

Torquatus, volo, parvulus
Matris e gremio ſuae
Porrigens teneras manus,
Dulce rideat ad patrem.

V. F. 1. Julii Caeſaris caput cum corona laurea, cujus perpetuo geſtandae jus decretum a Senatu Populoque: Quamobrem Daphnis, (lauream enim ſignificat) aptum Julio Caeſari nomen. Ex anaglypho in Muſeo Ric. Mead, M. D.
Spectat Ecl. 5. ỳ. 20.

a F. 2.

F. 2. Pars poſtica numiſmatis in quo pileus et duo mucrones cum Inſcript. EID MAR. Ex Oiſelii Theſaur. Tab. 86.
Spectat Ecl. 5. ỳ. 20.

F. 3. Gemma, in qua Bacchus tigribus vectus, Montf. Vol. 1. Tab. 158.
Spectat Ecl. 5. ỳ. 29.

F. 4. Gemma in Muſeo Brandenburgico Julii Caeſaris Apotheoſin repraeſentat. Caeſar coeleſtem orbem pro ſede habens; coronam lauream una manu, altera gubernaculum tenet quaſi coelum regens; ſub illo autem ſidera.
Spectat Ecl. 5. ỳ. 56, 57.

VI. Thyaſus, ſive Chorus canentium & ſaltantium in honorem Bacchi. Admiranda Tab. 50.
Spect. Ecl. 5. ỳ. 30.

VII. F. 1. Gemma ex Muſeo Florent. Tom. 2. Tab. 22. in qua manus aurem imam vellens; nam, ut ait Plinius, *eſt in aure ima memoriae locus, quem tangentes atteſtantur*, lib. 2. cap. 45.
Spect. Ecl. 6. ỳ. 3.

F. 2. Silenus, utre vini pleno nixus, manu cantharum tangens, corona ornatus, pro more Bacchico ſubſtrata pelle decumbit. Montf. Tom. 1. Tab. 170.
Spect. Ecl. 6. ỳ. 14, 15.

F. 3. Paſiphae cum Inſcript. ΓΟΡΤΥΝΙΩΝ. E numiſmatibus Dom. Comitis de Pembroke: in ſerie ſecunda, Tab. 35.
Spectat Ecl. 6. ỳ. 60.

F. 4. Phaetontiades, in parte poſtica numiſmatis Gentis Accoleiae. Ex Familiis Romanis Caroli Patin, pag. 2.
Spect. Ecl. 6. ỳ. 62.

F. 5. Numiſmatis Sexti Pompeii pars poſtica, in quo repraeſentatur Scylla, virgo pube tenus, infra, in duplicem piſcem deſinens, et latrantibus canibus ſuccincta. Ex Oiſelii Theſ. Tab. 28.
Spect. Ecl. 6. ỳ. 75. et Aen. 3. ỳ. 426, 427.

VIII. Sacrificium Pani oblatum, ante oſtium Templi admodum exigui, ex tribus lateribus aperti. Ara eſt rotunda, et ſertis coronata. Victimarius arietem, ſuper illam mox mactandum, humeris geſtat. In ara nec ligna ſunt nec flamma. Altera

tera tabellae parte paxillus in terra defixus eſt, in cujus ſuperficie ignis conſpicitur, quo comburenda ſunt victimae viſcera, fructus et liquores. Simplicitatem relligionis agreſtium apte declarat, Montf. Tom. 2. Tab. 25.

IX. F. 1. Sylvanus, forma perquam ruſtica, manu ſiniſtrà cupreſſum, dextera falculam geſtans. Montf. Tom. 1. Tab. 177.
Spect. Georg. 1. ỳ. 20.
F. 2. Scorpius brachia protrudens, et libram ſuſtentans; corporis magnitudine duorum ſignorum locum occupat. Ex orbe coeleſti antiq. Farnes.
F. 3. Scorpius brachia contrahit qua locus Erigonem inter, Chelaſque ſequentes panditur: in quo homo libram tenens repraeſentatur. Ex Muſeo Florent. Tom. 4. Tab. 66.
Spect. Georg. 1. ỳ. 33, 34.
F. 4. Numiſma Fauſtinae cum Inſcript. CERES AUGUST. Ceres ſtolata, ſiniſtra ſceptrum, dextera, duas ſpicas cum papavere ferens; papaver enim ut fertilitatis ſymbolum, Cereri ſacrum eſt: unde Virg. Cereale papaver.
Spect. Georg. 1. ỳ. 212.

X. Initiationis ceremonias in Bacchi myſteriis repraeſentat. Initiatus ſtat ſub Bacchi vanno myſtica, quam duae mulieres ſuſtentant. Ex picturis antiq. Bartoli Tab. 12.
Spectat Georg. 1. ỳ. 166.

XI. Aratri antiqui formae.
F. 1. ex Kircheri Muſeo in Collect. S. P. Jeſ. Romae.
F. 2. ex parte averſa numiſmatis Marci Aurelii.
F. 3. ex numiſmate Gentis Vibiae, ex Begeri Theſaur. Tom. 2. pag. 593.
Spectant Georg. 1. ỳ. 170.

XII. F. 1. Bacchus cothurnatus, ex marmore Romano, Roſſi. Stat. Tab. 134.
Spectat Georg. 2. ỳ. 8.
F. 2. Hercules coronam populeam gerens, qua ſe coronaſſe dicitur, Cerbero devicto. Duplici foliorum colore, ut docet

Servius, geminos labores ſuperorum nempe, & inferorum teſtatus eſt. Ex Muſeo Florent. Tom. 1. Tab. 35.

Spectat Georg. 2. ỷ. 66.

F. 3. Baccho caper caeditur. Ex Muſeo Florent. Tom. 1. Tab. 89.

Spectat Georg. 2. ỷ. 380.

F. 4. Oſcilla, Baccho ex arbore ſuſpenſa. Maffei Gem. Tom. 3. Tab. 64.

Spectat Georg. 2. ỷ. 389.

XIII. F. 1. Theatri forma: in proſceniis conſpiciuntur Hercules et Bacchus, ludorum ſcenicorum patroni Montf. Sup. Tom. 3. Tab. 66.

Spectat Georg. 2. ỷ. 381.

F. 2. Fauni, vitis foliis coronati, in utres unctos ſalientes, Montf. Sup. Tom. 3. Tab. 70.

Spectat Georg. 2. ỷ. 384.

F. 3. Forma amphitheatri, in quo ſedilia in cuneos diviſa ſunt per aditus, qui vomitoria dicuntur teſte Macrobio Saturn. lib. quinto. *Vomitoria*, inquit, *in ſpectaculis dicimus, unde homines glomeratim ingredientes, in ſedilia ſe fundant*; et Vitruvius docet *aditus hos complures eſſe, & ſpatioſos debere, uti cum populus dimittitur de ſpectaculis, ne comprimatur; ſed habeat ex omnibus locis exitus ſeparatos, ſine impeditione*. His praemiſſis, verſus illi Virgiliani

Ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit *aedibus undam:*

(in quibus verbum illud *vomit* nonnullis duriuſculum videbatur) ex omni parte elegantes habendi ſunt. Ex Oiſelii Theſ. Tab. 101.

Spectat Georg. 2. ỷ. 509.

XIV. F. 1. Imperator inter duo tropaea incedens, & utrumque manibus apprehendens: Oiſelii Theſaur. Tab. 95.

Spectat Georg. 3. ỷ. 32.

F. 2. Torti Ixionis orbes, immaniſque rota. Admiranda Tab. 77.

Spectat Georg. 3. ỷ. 38.

F. 3. Certamina Circenſia, e Muſ. Florent. Tom. 2. Tab. 79.

Spect. Georg. 3. ỷ. 103.

F. 4.

F. 4. Hero & Leander ex numiſmate Abydenorum apud Morellum, Tab. 18. Spect. Georg. 3. ℣. 259.

F. 5. Sol oriens, e Muſ. Piſano Tab. 18.
Spect. Georg. 3. ℣. 358.

XV. Mos cervos venandi apud antiquos, premendo eos ad retia. Ex ſepulch. Naſon. Tab. 26.
Spect. Georg. 3. ℣. 413. & Aen. 4. ℣. 121.

XVI. Spes, agricolarum dea, magnam habet cum Cerere formae ſimilitudinem: floribus coronatur, manuque ſiniſtra papavera tenet; dexteram columnae imponit, & ante ſe habet alveare, e cujus ſuprema parte erumpunt ſpicae floreſque. Alveare ad ſpem apte refertur, quia hinc dulcis admodum proventus ſperatur: pone caput Spei pulvinar faſciis obligatum, cui ſimilia in Sylvani, Bacchi, aliorumque deorum agreſtium imaginibus ſaepius videntur. Montf. Tom. 1. Tab. 204.

XVII. Vulcanus Martem Veneremque reſpicit, intentus laqueis a ſe paratis. Venus vinculis conſtricta, brachium erigit catena vinctum: Martem moerore confectum diceres. Cupido humeros attrectans moerentem conſolari videtur. Cupido alter alios ad ſpectaculum evocat. In ſuperna coronae parte ſol in quadrigis viſitur. Admiranda Tab. 3.
Spect. Georg. 4. ℣. 346.

XVIII. Orpheus ad ripam fluminis Hebri a bacchantibus diſcerptus. E marmore ſereniſ. Regis Sardiniae, cujus exemplar, pro ſolita ſua humanitate, benigne ſuppeditavit Carolus Frederick Arm.
Spect. Georg. 4. ℣. 522.

XIX. Jupiter, Venus, & Mercurius. E Muſ. viri clariſſimi Dom. de Bourdaloue.
Spect. Aen. 1. ℣. 227, 233, 301.

XX. F. 1. Judicium Paridis, e Muſ. Florent. Tom. 2. Tab. 24.
Spect. Aen. 1. ℣. 31.

F. 2. Juno Jovi irata ob Ganymeden, quem tamen blanditiis permulcet, ut ex illo arcana Jovis expiſcetur. Ganymedes

autem Jovem aſpiciens digito labris admoto, ſilentium ſimul pro ſe promittit, & a Jove precatur. E Muſ. Florent. Tom. 2. Tab. 37.

Spect. Aen. 1. ỷ. 32.

XXI. F. 1. Juno Soſpita cum curru & armis. Montf. Tom. 1. Tab. 22.

Spectat Aen. 1. ỷ. 20.

F. 2. Parcae: Numiſmatis Diocletiani pars poſtica.

Spectat Aen. 1. ỷ. 26.

F. 3. Neptunus & Tritones navem ſcopulo detrudentes: poſtica pars num. Traj.

Spect. Aen. 1. ỷ. 148.

F. 4. Diana venatrix: pars averſa num. Marci Aurelii.

Spect. Aen. 1. ỷ. 324.

F. 5. Equi caput, inſigne Carthaginis. num. Punic.

Spect. Aen. 1. ỷ 448.

XXII. F. 1. 2. Togatae Statuae, quarum cultus diverſa tempora notat quibus ſculptae fuere; toga enim quo paucioribus ſinibus conformata eſt, eo magis vetuſtioris ſeculi morem exprimit. Togae Etruſcae ſimplicitatem refert Tab. noſtrae 45. f. ſecunda; et hujus Tab. f. ſecunda togam exhibet ſub Auguſto quae ſinibus pliciſque redundat.

F. 1. 2.

Spect. Aen. 1. ỷ. 286.

F. 3. Cinctum Gabinum repraeſentat, ſpectatque Aen. 7. ỷ. 612.

F. 4. Medicorum habitum antiquum exhibet, & ſpect. Aen. 12. ỷ. 401.

F. 1. 2. 4. e Muſ. Flor.

F. 3. Colum. Traj.

XXIII. F. 1. Juno regina incedens. num. pars averſa Manliae Scintillae Didii Juliani uxoris.

Spect. Aen. 1. ỷ. 50.

F. 2. Hector circa muros Trojae raptatus: e menſa Iliaca.

Spect. Aen. 1. ỷ. 487.

F. 3. Navis gubernaculum, quod altera manu tenet Venus, capite ſuo ſuſtinet Cupido, cui tota Veneris potentia, & vires incumbunt. e Muſ. Flor. Tom. 1. Tab. 72.

Spect. Aen. 1. ỷ. 668.

F. 4.

F. 4. Cupido, Jovis fulmina conterens. e Muſ. Flor. Tom. 2. Tab. 16.
Spect. ỷ. 669.

XXIV. Laocoon.

XXV. F. 1. Equum Trojanis trahentibus, ſiſtit Caſſandra: ex pict. antiq. in ſepulch. antiq. Bartoli Tab. 16.
Spect. Aen. 2. ỷ. 246.

F. 2. Hilaritas dextera ramum florentem ad terram dimiſſum ſuſtinet; rami enim virides laetitiae ſigna. e num. Marci Aurelii.
Spect. Aen. 2. ỷ. 249.

F. 3. Nox velo amicta, facem ardentem terrae admovens extinguit. Montf. Tom. 1. Tab. 214.
Spect. Aen. 2. ỷ. 251.

F. 4. Jupiter, Juno, & Minerva, quos ſaepiſſime conjunctos invenimus in libris, inſcriptionibus, gemmis, & numiſmatibus Romanorum; ſunt enim P. R. Penates publici et Di Magni. Varro ait, *Capitolium vetus ſic dici, quod ibi ſacellum Deorum Magnorum, Jovis, Junonis, & Minervae:* & Cicero ſaepius hos Magnos Deos nominatim appellat: *Te Jupiter, O. M. teque regina Juno; teque Tritonia armipotens, Gorgoſera Pallas Minerva, caeterique di, deaeque immortales.* Varro inſuper, ut dicit Macrobius, *Dardanum refert Deos Penates ex Samothrace in Phrygiam, & Aenean ex Phrygia in Italiam detuliſſe: qui ſint autem Di Penates, Varro non exprimit; ſed qui diligentius quaerunt veritatem, Penates eſſe dixerunt, per quos penitus ſpiramus, per quos habemus corpus, per quos rationem animi poſſidemus.* Et poſtea Macrobius, *Jovem, Junonem & Minervam, uno templo, ac ſub eodem tecto junctos eſſe,* dicit. Livius Capitoli obſeſſionem in bello ſervili memorans, ubi eoſdem deos nuncupat, inquit, *caſtra ſervorum publicos veſtros Penates tenent.* Omnibus equidem his Dis Magnis, Penatibuſque publicis Romanorum, aequa eſſe videtur poteſtas: omnes, apud Virgilium, tonant & fulmina mittunt. De Junone dictum eſt Aen. 12. ỷ. 812. *tonitru coelum omne ciebo.* De Pallade Aen. 1. ỷ. 46.

Ipſa, Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem.

Jupiter autem videtur quae Minervae & Junonis propria ſunt exercuiſſe, in loco quo Capitolium poſtea fundatum fuerat; quod liquet ab Aen. 8. ỷ. 352.

Arcades ipſum
Credunt ſe vidiſſe Jovem, cum ſaepe nigrantem
Aegida *concuteret dextra,* nimboſque *cieret.*

F. haec ſpect. Aen. 3. ỷ. 12.

F. 5. Aeneas Anchiſen cum Penatibus humeris ferens, & parvus Iulus ad manum ſequens. e num. Antonini Pii.
Spectat Aen. 2. ỷ. 721. & ſeq.

XXVI. Caſſandra ab Ajace violata. e Muſ. Flor. Tom. 2. Tab. 31. Quanto autem ad affectus animi excitandos expreſſior imago apud Virg?

Ad coelum tendens ardentia lumina fruſtra;
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.

XXVII. F. 1. Cybele curru inſidens, a leonibus vecta: poſtica pars num. Divae Fauſtinae.
Spectat Georg. 1. ỷ. 163. & Aen. 3. ỷ. 113.

F. 2. Harpyia. Montf. Tom. 1. Tab. 222.
Spect. Aen. 3. ỷ. 216.

F. 3. Victoria ſtans, in clypeo, e tropaeo fixo, ſcribit. e numiſ. Antonin. Pii parte poſt.
Spectat Aen. 3. ỷ. 286.

F. 4. Hector, Andromache, & Aſtyanax. Gemma elegans in Muſ. ſereniſ. Regis Gall.
Spect. Aen. 3. ỷ. 488, 489.

XXVIII. Dido, ad templum Junonis ſacrificans. e Cod. Vat.
Spectat Aen. 4. ỷ. 60.

XXIX. F. 1. Orandi geſtus. e Cod. Vat.
Spect. Aen. 4. ỷ. 205.

F. 2.

F. 2. Atlas orbem ſuſtentans. e Collect. Farnes.
Spect. Aen. 4. ℣. 247. et Aen. 6. ℣. 796.
F. 3. Hecate: e Cauſſaeo Tab. 13.
Spect. Aen. 4. ℣. 511.
F. 4. Fidei Symbolum: num. Balbini.
Spectat Aen. 4. ℣. 597.

XXX. Triremis. ex pict. antiq. Turnbull. Tab. 25.
Spect. Aen. 5. ℣. 120.

XXXI. F. 1. Anguis ad aram accenſam accedens. e num. Neron.
Spect. Aen. 5. ℣. 84.
F. 2. Navis turrita, cui Centauri inſigne inſigitur. Montſ. Tom. 4. Tab. 142.
Spect. Aen. 5. ℣. 122.
F. 3. Navis cum roſtris tridentibus: numiſ. in collect. Dom. Comitis de Pembroke: ſerie tertia Tab. 10.
Spect. Aen. 5. ℣. 143. & Aen. 8. 693.
F. 4. Auriga in bijugo. Gemma antiq. Maffei.
Spect. Aen. 5. ℣. 144.
F. 5. Caeſtus Fabretti.
Spect. Aen. 5. ℣. 401.
F. 6. Neptunus, e Cauſſaeo.
Spect. Aen. 5. ℣. 817. & ſeq.

XXXII. Ganymedes raptus. Gemma antiq. Maffei; cane vero addito a Mic. Ang. qui canem Tabellae ſuae induxit ex mente Virg. Aen. 5. ℣. 256.

XXXIII. F. 1. Daedalus alas fabricans.
F. 2. Minotaurus in labyrintho.
F. 3. Icarus volans: e gemma antiq. Maffei.
F. 1. Spect. Aen. 6. ℣. 15.
F. 2. Aen. ℣. 26.
F. 3. Aen. ℣. 31.
F. 4. Sibylla: Stat. antiq. Roſſi. Aen. 6. ℣. 47.

XXXIV. F. 1. Orpheus cithara fretus Cerberum adit: Gemma Antonini.
Spect. Aen. 6. ℣. 119.

F. 2.

F. 2. Triton concha perſonans. Montf. Tom. 5. Tab. 161.
Spect. Aen. 6. ℣. 171.
F. 3. Urna funebris. Mont. Tom. 5. Tab. 20.
Spect. Aen. 6. ℣. 228.

XXXV. Dido, dis inferis ſacrificans. e Cod. Vat.

XXXVI. F. 1. Somnus papaver tenens. Montf. Sup. Tom. 1. Tab. 79.
Spect. Aen. 6. ℣. 278.
F. 2. Centauri & Chimaera in orci faucibus. e Cod. Vat.
Spect. Aen. 6. ℣. 286.
F. 3. Charon. Montf. Tom. 5. Tab. 124.
Spect. Aen. 6. ℣. 299.
F. 4. Hercules Cerberum ab orco trahens: ex ſepulch. Naſon. Tab. 16.
Spect. ℣. 396.
F. 5. Cerberus colubris intortis. e Cod. Vat.
Spect. Aen. 6. ℣. 418.

XXXVII. F. 1. Tiſiphone, ad portam domicilii poenarum in Tartaro ſedens e Cod. Vat.
Spect. Aen. 6. ℣. 555.
F. 2. Prometheus ſaxo illigatus, vulture jecur ejus tundente. Admiranda Tab. 67.
Spect. Aen. 6. ℣. 597.
F. 3. Juvenis in Elyſio, pura nitens haſta, foliis coronatus. ex ſepulch. Naſ. Tab. 6.
Spect. Aen. 6. ℣. 760.
F. 4. Divus Auguſtus numiſ. Tiberii pars averſa.
Spect. Aen. 6. ℣. 792.

XXXVIII. F. 1. Numa. Gentis Calphurniae num.
Spect. Aen. 6. ℣. 809.
F. 2. Ancus. Gentis Marciae num.
Spect. Aen. 6. ℣. 815.
F. 3. Brutus. num. antiq.
Spect. Aen. 6. ℣. 817.

F. 4.

F. 4. Brutus cum Lictoribus incedens, Conſulum inſignia, faſces cum ſecuribus, geſtantibus. num. antiq.
Spect. Aen. 6. ℣. 818.

XXXIX. F. 1. Roſtra Romana, unde magiſtratus jus dicebant; quae a roſtris navium ab Antiatibus captarum, praefixis, nomen ducunt. numiſ. Gentis Lolliae.
Spect. Georg. 2. ℣. 508. & Aen. 7. ℣. 186.
F. 2. Miles, Imperatoris equum freno tenens, unde ephippia antiqua cernere eſt. e Columm. Antonii.
Spect. Aen. 7. ℣. 278.
F. 3. Arma militum: nempe thorax, parazonium, galea criſtata, clypeus, haſta, ocreae. e Muſ. Florent. Tom. 2. Tab. 57.
Spect. Aen. 7. ℣. 633. & ſeq.
F. 4. Hercules cum exuviis leonis: numiſm. Commodi.
Spectat Aen. 7. ℣. 666.
F. 5. Miles cum enſe falcato. Columm. Trajan.
Spect. Aen. 7. ℣. 732.
F. 6. Feronia. num. Turpiliani.
Spect. Aen. 7. ℣. 800.

XL. Trojani Latinum adeuntes, in qua tabula Trojanorum habitus, ſcil. tunicae cum manicis & mitrae cum redimiculis depinguntur. e Cod. Vat.
Spect. Aen. 7. ℣. 167. Aen. 9. ℣. 614. & ſeq. & Aen. 12. ℣. 206.

XLI. F. 1. Miles Romanus ſub faſce viam carpens. e Columm. Trajan.
Spect. Georg. 3. ℣. 347.
F. 2. Scythae bacchantis caput ſertis coronatum; corpus pecudum ſetis velatum. Statua Romae, cujus exemplar communicavit Car. Frederick Arm. Spect. Georg. 3. ℣. 311, 312, 383.
F. 3, 4. Figurae e Lipſio. In militia Romana obſervandum eſt, inter arma *ocream*, numero ſingulari, ſaepius uſurpari. Hoc fit, quod milites gregarii ſi eminus jaculis pugnabant, ſiniſtrum ſolummodo crus tegebant, ſi enſe vero cominus, dexterum; et melioris notae duces utrinque accingebantur. Hae Figurae ſpectant Aen. 7. ℣. 689, 690. De ducum ar-

matura

matura in utroque pede, vid. Aen. 11. ℣. 488. & Aen. 12. ℣. 430.

XLII. F. 1. Imperatore adſtante, buccinator claſſicum canens. e Columm. Traj. Spect. Aen. 8. ℣. 1. Aen. 9. ℣. 503.

F. 2. Tyberin. fluvius. e num. Hadriani.
Spect. Aen. 8. ℣. 31. & ſeq.

F. 3. Aeneas ad litus navem appellens, porcam cum porcellis videt. Montf. Sup. Tom. 1. Tab. 69.
Spect. Aen. 8. ℣. 44.

F. 4. Legati duo cum ramis oleae, pacem petentes. e num. Auguſti.
Spect. Aen. 8. ℣. 116.

XLIII. Hercules infans draconem interimens. Beger Theſ. Tom. 3. Tab. 283.
Spect. Aen. 8. ℣. 289.

F. 2. Hercules bibax. Stoſchii Gem. Tab. 1.
Spect. Aen. 8. ℣. 278.

F. 3. Cacus, Hercule dormiente, boves furatur. e Collect. Dom. Com. de Oxford.
Spect. Aen. 8. ℣. 210.

F. 4. Caci regia detecta, boves ab Hercule recuperati. e Collect. Dom. Com. de Oxford.
Spect. Aen. 8. ℣. 241.

XLIV. Hercules, finitis laboribus, quorum inſignia hic videntur, requiem capiens. e Gem. in Collect. Seren. Reg. Gall.
Spect. Aen. 8. ℣. 291.

XLV. F. 1. Pallas, armata aegide, ſerpentum ſquamis, anguibuſque connexis horrifica, et Gorgona in pectore gerens. Maffei Gem. Tom. 2. Tab. 68.
Spect. Aen. 8. ℣. 435. & ſeq.

F. 2. Statua Etruſca, qua Tyrrhena plantarum vincula exhibentur. Muſ. Florent. Tom. 3. Tab. 81.
Spect. Aen. 8. ℣. 458.

F. 3. Pax, face arma incendens, num. Traj.
Spect. Aen. 8. ℣. 562.

F. 4.

F. 4. Miles excubias agens, chlamyde, tunica, et femoralibus indutus. Column. Traj.
Spect. Aen. 8. ℣. 587.

XLVI. Quinque tabulae ſequentes res Italas complectuntur, quas in Aeneae clypeo fecerat Vulcanus. f. 1. Romulus & Remus pendentes circum lupae ubera. e Muſ. Florent. Tom. 2. Tab. 19.
Spect. Aen. 8. ℣. 630.
F. 2. Sabinae raptae, actis Circenſibus. e Muſ. Flor. Tom. 4. Tab. 100.
Spect. Aen. 8. ℣. 635.
F. 3. Bellum inter Romanos Sabinoſque confectum eſt, mulieribus ſeſe, infanteſque ſuos inter acies interponentibus. e Gem. in Collect. ſereniſ. Regis Gall.
Spect. Aen. 8. ℣. 639.

XLVII. F. 1. Armati, caeſa porca, foedera ineunt. Oiſel. Theſ. Tab. 3.
Spect. Aen. 8. ℣. 641.
F. 2. Virgo Claelia flumen tranans. Beger. Spicel.
Spect. Aen. 8. ℣. 651.
F. 3. Ancilia. Gem. Auguſt. Tab. 152.
Spect. Aen. 8. ℣. 664.

XLVIII. F. 1. Porſenna Rex: ante eum Mut. Scaevola quem praetermittit Virg. ne laudato facinore, Auguſto diſpliceret. e Muſ. Flor. Tom. 2. Tab. 56.
Spect. Aen. 8. ℣. 646. & ſeq.
F. 2. Cocles. Muſ. Flor. Tom. 2. Tab. 56.
Spect. Aen. 8. ℣. 650.

XLIX. F. 1. Auguſti caput cum ſidere Julio in vertice. num. Auguſt.
Spect. Aen. 8. ℣. 680.
F. 2. num. Agrip. cum corona navali roſtrata.
Spect. Aen. 8. ℣. 683.
F. 3. Siſtrum.
F. 4. Anton. & Cleop. num. in quo, corona hederacea bacchantis more redimitus, Antonius repraeſentatur: Cleopatra vero, Iſidis more. Ejus parte averſa, ciſta myſtica, & gemini

angues exhibentur, qui ſacra Bacchi & Iſidis reſpiciunt. Haec inſignia in num. Anton. & Cleop. uſitatius conſpiciuntur, et fortaſſe caelata fuerunt in Cleop. clypeo, quem a tergo poſt ſe dabat, a bello Act. fugiens; et Virg. Aen. 8. ỳ. 696. haud parum explicant. Muſ. Flor. Tom. 4. Tab. 3.

F. 5. Apollo Actius. num. Auguſt.
Spect. Aen. 8. ỳ. 704.

F. 6. Nilus fluv. ſinus pandens. Montf. Tom. 3. Tab. 108.
Spect. Aen. 8. ỳ. 711.

L. Latrator Anubis, et alii Aegypt. di monſtroſi. Montf. Vol. 2. Tab. 128.
Spect. Aen. 8. ỳ. 698.

LI. F. 1. Iris. e Cod. Vat.
Spect. Aen. 9. ỳ. 2.

F. 2. Ulyſſes & Diomedes caeſo templi Minervae cuſtode, Palladis ſimulachrum auferentes. e Muſ. Flor. Tom. 2. Tab. 28.
Spect. Aen. 9. ỳ. 150. & Aen. 11. ỳ. 245.

LII. Teſtudo militaris: miles cum face: miles cum ſcala: milites muros defendentes. e Columm. Antonin.
Spect. Aen. 9. ỳ. 505. & ſeq. & Aen. 10. ỳ. 130.

LIII. F. 1. Jupiter pluvius. e Columm. Anton.
Spect. Aen. 9. ỳ. 670.

F. 2. Miles cum funda. e Columm. Trajan.
Spect. Aen. 9. ỳ. 586.

F. 3. Miles loricatus cum ſquamis. e Columm. Antonin.
Spect. Aen. 9. ỳ. 707.

LIV. F. 1. Jupiter, Juno, & Venus. Jupiter Veneri arridet quae eum permulcet; Juno autem incenſa eſt. e marmore Taurinenſi; cujus exemplar ſuppeditavit Car. Frederick Arm.
Spect. Aen 10. ỳ. 18. & ỳ. 62.

F. 2. Helena rapta. e Gem. in Collect. Dominae Maſſon.
Spect. Aen. 10. ỳ. 92.

LV. F. 1. Gemma elegans in Collect, Brandenburg. in qua Phaeton-

tis

nis lapſus, & ſorores ejus in populos verſae viſuntur, & ſub earum umbra Cycnus, fluviuſque Eridanus.

Spect. Aen. 10. ✝. 189.

F. 2. Leo & Bos. e Muſ. Piſan. Tab. 55.

Spect. Aen. 10. ✝. 454.

F. 3. Aper inter retia actus, ſubſtat. Maffei Gem.

Spect. Aen. 10. ✝. 708. & ſeq.

F. 4. Leo, cervo haeret in cornua ſurgenti, viſceribus ſuper incumbens. Numiſ. in Oiſel. Theſ.

Spect. Aen. 10. ✝. 722. & ſeq.

LVI. Bellatores duo in curru, quorum unus equos flectit, alter pugnat. e Muſ. Flor. Tom. 2. Tab. 26.

Spect. Aen. 10. 576.

LVII. Gemma, in qua lunatae peltae, bipennes, cum caeteris Amazonum armis, & Pentheſileae mors eleganter exhibentur. e Muſ. Flor. Tom. 2. Tab. 32.

Spect. Aen. 1. ✝. 494. & ſeq. Aen. 11. ✝. 651, 662, 818, 828.

LVIII. F. 1. Num. triumvirorum Caeſ. Ant. Lepid. in quo exhibentur inſtrumenta ſacris uſibus deſtinata, nempe ſimpulum, aſpergillum, ſecuris, apex, lituus.

Spect. Aen. 12. ✝. 120, 170. Aen. 8. ✝. 664. Aen. 6. ✝. 167.

F. 2. Sacrificantium habitus geſtuſque e num. Antonini Pii.

Spect. Aen. 12. ✝. 120, 169.

F. 3. Imperator ſaucius ex acie comitibus eductus. e Collect. Brandenburg.

Spect. Aen. 12. ✝. 384.

F. 4, 5. Pallor et Pavor, Divi Romanorum. Terrores illos Panicos, quibus duces ſimul ac exercitus ſaepius profligati ſunt, Virgilius, more Romanorum, Diris, deorum miniſtris, frequenter aſcribit. Cum enim ruit Ilium, *apparent* dirae *facies*; et in praelio Actio, *triſtes ex aethere* Dirae; et rurſus, cum Aeneas et Turnus pugnam ineunt,

Geminae peſtes cognomine Dirae,
Quae Jovis ad ſolium ſaevique in limine regis
Apparent, acuuntque metum mortalibus aegris.

Dirae

Tabularum Explicatio.

Dirae hae, hic pro Furiis habentur, *terribiles viſu formae:* at ſaepius repraeſentantur *Pallore* & *Terrore*, et ejuſmodi affectibus quos in hominibus excitant: *pallida* Tiſiphone, Virg. Et ſic ſeſe habent hiſce Hoſtilii numiſmatibus. In priore *Pallorem* vidimus ſecundum iſtud Virg.

Tabenteſque genae, & juvenali in corpore Pallor:

in poſteriore *Pavorem*, ſecundum iſtud Virg.

Novus ſolvit formidine torpor;
Arrectaeque horrore *comae.*

Horum Deorum imagines hic in memoria habuiſſe Virgilium credimus, quae in templo Romae illis dicato ponebantur; de quibus Liv. ſic ſcribit Lib. 1. Cap. 27. *Tullus in re trepida vovit fana* Pallori & Pavori: *quo facto, terror ad hoſtes tranſit. Inſtat Tullus, fuſoque Fidenatium cornu, in Vejentem, alieno pavore perculſum, ferocior redit. Nec illi tulere impetum: ſed alii, arma foede jactantes, in aquam caeci ruebant; alii, dum cunctantur in ripis, inter fugae pugnaeque conſilium oppreſſi.* Hi Divi in his numiſmatibus perpulchre exhibentur; necnon fuga, *Pavoris* comes, quae poſtica parte fig. 5. hujus Tab. repraeſentatur, in curru, ex acie citatiſſime vecto, in quo bellator ſeſe defendit contra hoſtes inſequentes.

P. Virg.

III

I S: M: sc:

P. VIRGILII MARONIS

B U C O L I C A.

E C L O G A I.

T I T Y R U S.

TITYRUS, MELIBOEUS.

MEL. Tityre, tu patulae recubans ſub tegmine fagi
Sylveſtrem tenui Muſam meditaris avena:
Nos patriae fines, et dulcia linquimus arva;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbra
Formoſam reſonare doces Amaryllida ſylvas.
TIT. O Meliboee, Deus nobis haec otia fecit.
Namque erit ille mihi ſemper Deus: illius aram
Saepe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.
Ille meas errare boves, ut cernis, et ipſum
Ludere, quae vellem, calamo permiſit agreſti.
MEL. Non equidem invideo, miror magis: undique totis
Uſque adeo turbatur agris. En, ipſe capellas

Protenus aeger ago: hanc etiam vix, Tityre, duco.
Hic inter denſas corylos modo namque gemellos,
Spem gregis, ah! ſilice in nuda connixa reliquit.
Saepe malum hoc nobis, ſi mens non laeva fuiſſet,
De coelo tactas memini praedicere quercus:
Saepe ſiniſtra cava praedixit ab ilice cornix.
Sed tamen, iſte Deus qui ſit, da, Tityre, nobis.
TIT. Urbem, quam dicunt Romam, Moeliboee, putavi
Stultus ego, huic noſtrae ſimilem, quo ſaepe ſolemus
Paſtores ovium teneros depellere foetus.
Sic canibus catulos ſimiles, ſic matribus hoedos
Noram: ſic parvis componere magna ſolebam.
Verum haec tantum alias inter caput extulit urbes,
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.
MEL. Et quae tanta fuit Romam tibi cauſa videndi?
TIT. Libertas: quae ſera tamen reſpexit inertem;
Candidior poſtquam tondenti barba cadebat:
Reſpexit tamen, et longo poſt tempore venit,
Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,
Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculi.
Quamvis multa meis exiret victima ſeptis,
Pinguis et ingratae premeretur caſeus urbi,
Non umquam gravis aere domum mihi dextra redibat.
MEL. Mirabar, quid moeſta Deos, Amarylli, vocares:

Cui

Cui pendere ſua patereris in arbore poma.
Tityrus hinc aberat. ipſae te, Tityre, pinus,
Ipſi te fontes, ipſa haec arbuſta, vocabant.
TIT. Quid facerem? neque ſervitio me exire licebat,
Nec tam praeſentes alibi cognoſcere divos.
Hic illum vidi juvenem, Meliboee, quotannis
Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.
Hic mihi reſponſum primus dedit ille petenti:
Paſcite, ut ante, boves, pueri: ſubmittite tauros.
MEL. Fortunate ſenex! ergo tua rura manebunt:
Et tibi magna ſatis: quamvis lapis omnia nudus,
Limoſoque palus obducat paſcua junco:
Non inſueta graves tentabunt pabula foetas:
Nec mala vicini pecoris contagia laedent.
Fortunate ſenex! hic inter flumina nota,
Et fontes ſacros, frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quae ſemper vicino ab limite ſepes
Hyblaeis apibus florem depaſta ſalicti,
Saepe levi ſomnum ſuadebit inire ſuſurro.
Hinc alta ſub rupe canet frondator ad auras.
Nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,
Nec gemere aëria ceſſabit turtur ab ulmo.
TIT. Ante leves ergo paſcentur in aethere cervi,
Et freta deſtituent nudos in litore piſces:
Ante, pererratis amborum finibus, exul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
Quam noſtro illius labatur pectore vultus.

MEL. At nos hinc alii ſitientes ibimus Afros:
Pars Scythiam, et rapidum Cretae veniemus Oaxem,
Et penitus toto diviſos orbe Britannos.
En, unquam patrios longo poſt tempore fines,
Pauperis et tuguri congeſtum ceſpite culmen,
Poſt aliquot, mea regna, videns mirabor ariſtas?
Impius haec tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has ſegetes? En, quo diſcordia cives
Produxit miſeros! en, queis conſevimus agros!
Inſere nunc Meliboee pyros, pone ordine vites:
Ite meae, quondam felix pecus: ite capellae.
Non ego vos poſthac, viridi projectus in antro,
Dumoſa pendere procul de rupe videbo.
Carmina nulla canam: non, me paſcente, capellae,
Florentem cytiſum, et ſalices carpetis amaras.
TIT. Hic tamen hac mecum poteris requieſcere nocte
Fronde ſuper viridi. Sunt nobis mitia poma,
Caſtaneae molles, et preſſi copia lactis.
Et jam ſumma procul villarum culmina fumant,
Majoreſque cadunt altis de montibus umbrae.

ECLOGA II.

ALEXIS.

FOrmoſum paſtor Corydon ardebat Alexim,
Delicias domini: nec quid ſperaret, habebat.
Tantum inter denſas, umbroſa cacumina, fagos

Aſſidue

Aſſidue veniebat: ibi haec incondita ſolus
Montibus et ſylvis ſtudio jactabat inani.
O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
Nil noſtri miſerere? mori me denique coges.
Nunc etiam pecudes umbras et frigora captant:
Nunc virides etiam occultant ſpineta lacertos:
Theſtylis et rapido feſſis meſſoribus aeſtu
Allia ſerpyllumque herbas contundit olentes.
At mecum raucis, tua dum veſtigia luſtro,
Sole ſub ardenti reſonant arbuſta cicadis.
Nonne fuit ſatius, triſtes Amaryllidis iras,
Atque ſuperba pati faſtidia? nonne Menalcan?
Quamvis ille niger, quamvis tu candidus eſſes.
O formoſe puer, nimium ne crede colori.
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Deſpectus tibi ſum, nec qui ſim quaeris, Alexi:
Quam dives pecoris nivei, quam lactis abundans.
Mille meae Siculis errant in montibus agnae:
Lac mihi non aeſtate novum, non frigore deſit.
Canto, quae ſolitus, ſi quando armenta vocabat,
Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho.
Nec ſum adeo informis: nuper me in litore vidi,
Cum placidum ventis ſtaret mare: non ego Daphnim,
Judice te metuam, ſi nunquam fallat imago.
O tantum libeat mecum tibi ſordida rura
Atque humiles habitare caſas, et figere cervos,
Hoedorumque gregem viridi compellere hibiſco!

Mecum una in ſylvis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cera conjungere plures
Inſtituit: Pan curat oves, oviumque magiſtros.
Nec te poeniteat calamo triviſſe labellum.
Haec eadem ut ſciret, quid non faciebat Amyntas?
Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula, Damoetas dono mihi quam dedit olim:
Et dixit, moriens: Te nunc habet iſta ſecundum.
Dixit Damoetas: invidit ſtultus Amyntas.
Praeterea duo, nec tuta mihi valle reperti
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo,
Bina die ſiccant ovis ubera: quos tibi ſervo.
Jampridem a me illos abducere Theſtylis orat:
Et faciet: quoniam ſordent tibi munera noſtra.
Huc ades, o formoſe puer: tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nymphae calathis: tibi candida Naïs
Pallentes violas et ſumma papavera carpens,
Narciſſum et florem jungit bene olentis anethi.
Tum, caſia, atque aliis intexens ſuavibus herbis,
Mollia luteola pingit vaccinia caltha.
Ipſe ego cana legam tenera lanugine mala,
Caſtaneaſque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
Addam cerea pruna: et honos erit huic quoque pomo.
Et vos, o lauri, carpam, et te, proxima myrte,
Sic poſitae quoniam ſuaves miſcetis odores.
Ruſticus es, Corydon, nec munera curat Alexis:
Nec ſi muneribus certes, concedat Iolas.

Heu!

Heu! heu! quid volui miſero mihi? floribus Auſtrum
Perditus, et liquidis immiſi fontibus apros.
Quem fugis, ah, demens? habitarunt di quoque ſylvas,
Dardaniuſque Paris. Pallas, quas condidit arces,
Ipſa colat: nobis placeant ante omnia ſylvae.
Torva leaena lupum ſequitur, lupus ipſe capellam:
Florentem cytiſum ſequitur laſciva capella:
Te Corydon, o Alexi: trahit ſua quemque voluptas.
Aſpice, aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci,
Et ſol creſcentes decedens duplicat umbras:
Me tamen urit amor: quis enim modus adſit amori?
Ah Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!
Semiputata tibi frondoſa vitis in ulmo eſt.
Quin tu aliquid ſaltem, potius quorum indiget uſus,
Viminibus mollique paras detexere junco?
Invenies alium, ſi te hic faſtidit, Alexim.

ECLOGA III.

PALAEMON.

MENALCAS, DAMOETAS, PALAEMON.

MEN. DIC mihi, Damoeta, cujum pecus? an Meliboei?

DA. Non; verum Aegonis: nuper mihi tradidit Aegon.

MEN. Infelix o ſemper oves pecus! ipſe Neaeram
Dum fovet, ac, ne me ſibi praeferat illa, veretur;

Hic alienus oves cuſtos bis mulget in hora:
Et ſuccus pecori, et lac ſubducitur agnis.
DA. Parcius iſta viris tamen objicienda memento.
Novimus et qui te, tranſverſa tuentibus hircis,
Et quo, ſed faciles, Nymphae riſere, ſacello.
MEN. Tum, credo, cum me arbuſtum videre Myconis,
Atque mala vites incidere falce novellas.
DA. Aut hic ad veteres fagos, cum Daphnidis arcum
Fregiſti, et calamos: quae tu, perverſe Menalca,
Et cum vidiſti puero donata, dolebas;
Et ſi non aliqua nocuiſſes, mortuus eſſes.
MEN. Quid domini faciant, audent cum talia fures?
Non ego te vidi Damonis, peſſime, caprum
Excipere inſidiis, multum latrante Lyciſca?
Et cum clamarem: Quo nunc ſe proripit ille?
Tityre, coge pecus: tu poſt carecta latebas.
DA. An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruiſſet fiſtula, caprum?
Si neſcis, meus ille caper fuit: et mihi Damon
Ipſe fatebatur; ſed reddere poſſe negabat.
ME. Cantando tu illum? aut unquam tibi fiſtula cera
Juncta fuit? non tu in triviis, indocte, ſolebas
Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen?
DA. Vis ergo inter nos, quid poſſit uterque, viciſſim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne forte recuſes,

Bis venit ad mulctram, binos alit ubere foetus,)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.
ME. De grege non auſim quicquam deponere tecum.
Eſt mihi namque domi pater, eſt injuſta noverca:
Biſque die numerant ambo pecus, alter et hoedos.
Verum id, quod multo tute ipſe fatebere majus,
Inſanire libet quoniam tibi, pocula ponam
Fagina, caelatum divini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili ſuperaddita vitis,
Diffuſos hedera veſtit pallente corymbos.
In medio duo ſigna, Conon: et quis fuit alter?
Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem:
Tempora quae meſſor, quae curvus arator haberet:
Necdum illis labra admovi, ſed condita ſervo.
DA. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,
Et molli circum eſt anſas amplexus acantho:
Orpheaque in medio poſuit, ſylvaſque ſequentes.
Necdum illis labra admovi, ſed condita ſervo.
Si ad vitulam ſpectas, nihil eſt quod pocula laudes.
MEN. Nunquam hodie effugies: veniam, quocumque vocaris.
Audiat haec tantum vel qui venit: ecce, Palaemon.
Efficiam poſthac ne quemquam voce laceſſas.
DA. Quin age, ſi quid habes; in me mora non erit ulla,
Nec quemquam fugio: tantum, vicine Palaemon,
Senſibus haec imis, res eſt non parva, reponas.

PA. Dicite: quandoquidem in molli conſedimus herba:
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos:
Nunc frondent ſylvae, nunc formoſiſſimus annus.
Incipe, Damoeta: tu deinde ſequere, Menalca.
Alternis dicetis: amant alterna Camenae.
DAM. Ab Jove principium, Muſae: Jovis omnia plena:
Ille colit terras, illi mea carmina curae.
ME. Et me Phoebus amat: Phoebo ſua ſemper apud me
Munera ſunt, lauri, et ſuave rubens hyacinthus.
DAM. Malo me Galatea petit, laſciva puella:
Et fugit ad ſalices, et ſe cupit ante videri.
MEN. At mihi ſeſe offert ultro meus ignis Amyntas:
Notior ut jam ſit canibus non Delia noſtris.
DA. Parta meae Veneri ſunt munera: namque notavi
Ipſe locum, aëriae quo congeſſere palumbes.
MEN. Quod potui, puero ſylveſtri ex arbore lecta
Aurea mala decem miſi, cras altera mittam.
DAM. O quoties, et quae nobis Galatea locuta eſt!
Partem aliquam, venti, divum referatis ad aures.
MEN. Quid prodeſt, quod me ipſe animo non ſpernis, Amynta,
Si, dum tu ſectaris apros, ego retia ſervo?
DAM. Phyllida mitte mihi: meus eſt natalis, Iola.
Cum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito.

MEN. Phyllida amo ante alias: nam me diſcedere flevit:
Et, longum formoſe vale, vale, inquit, Iola.
DAM. Triſte lupus ſtabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti: nobis Amaryllidis irae.
MEN. Dulce ſatis humor, depulſis arbutus hoedis,
Lenta ſalix foeto pecori: mihi ſolus Amyntas.
DA. Pollio amat noſtram, quamvis eſt ruſtica, Muſam.
Pierides, vitulam lectori paſcite veſtro.
MEN. Pollio et ipſe facit nova carmina: paſcite taurum,
Jam cornu petat, et pedibus qui ſpargat arenam.
DA. Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaudet:
Mella fluant illi, ferat et rubus aſper amomum.
MEN. Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Maevi:
Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos.
DAM. Qui legitis flores, et humi naſcentia fraga,
Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.
MEN. Parcite oves nimium procedere: non bene ripae
Creditur: ipſe aries etiam nunc vellera ſiccat.
DAM. Tityre, paſcentes a flumine reice capellas:
Ipſe, ubi tempus erit, omnes in fonte lavabo.
MEN. Cogite oves, pueri: ſi lac praeceperit aeſtus,
Ut nuper, fruſtra preſſabimus ubera palmis.
DAM. Eheu, quam pingui macer eſt mihi taurus in ervo!

Idem

Idem amor exitium pecori eſt, pecoriſque magiſtro.
MEN. His certe neque amor cauſa eſt: vix oſſibus haerent.
Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.
DA. Dic quibus in terris, et eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat coeli ſpatium non amplius ulnas.
MEN. Dic quibus in terris inſcripti nomina regum
Naſcantur flores: et Phyllida ſolus habeto.
PAL. Non noſtrum inter vos tantas componere lites.
Et vitula tu dignus, et hic: et quiſquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.
Claudite jam rivos, pueri: ſat prata biberunt.

ECLOGA IV.

POLLIO.

SIcelides Muſae, paullo majora canamus.
Non omnes arbuſta juvant, humileſque myricae.
Si canimus ſylvas, ſylvae ſint conſule dignae.
Ultima Cumaei venit jam carminis aetas:
Magnus ab integro ſaeclorum naſcitur ordo.
Jam redit et Virgo; redeunt Saturnia regna:
Jam nova progenies coelo demittitur alto.
Tu modo naſcenti puero, quo ferrea primum
Deſinet, ac toto ſurget gens aurea mundo,
Caſta fave Lucina: tuus jam regnat Apollo.
Teque adeo decus hoc aevi, te conſule, inibit

IV

Pollio: et incipient magni procedere menſes.
Te duce, ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri,
Irrita perpetua ſolvent formidine terras.
Ille Deum vitam accipiet, Diviſque videbit
Permixtos heroas, et ipſe videbitur illis:
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer! nullo munuſcula cultu,
Errantes hederas paſſim cum baccare tellus,
Mixtaque ridenti colocaſia fundet acantho.
Ipſae lacte domum referent diſtenta capellae
Ubera: nec magnos metuent armenta leones.
Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores,
Occidet et ſerpens, et fallax herba veneni
Occidet: Aſſyrium vulgo naſcetur amomum.
At ſimul heroum laudes et facta parentis
Jam legere, et quae ſit poteris cognoſcere virtus:
Molli paullatim flaveſcet campus ariſta,
Incultiſque rubens pendebit ſentibus uva,
Et durae quercus ſudabunt roſcida mella:
Pauca tamen ſuberunt priſcae veſtigia fraudis,
Quae tentare Thetim ratibus, quae cingere muris
Oppida, quae jubeant telluri infindere ſulcos.
Alter erit tum Tiphys, et altera quae vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella;
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.
Hinc, ubi jam firmata virum te fecerit aetas,
Cedet et ipſe mari vector: nec nautica pinus

Mutabit

Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem:
Robuſtus quoque jam tauris juga ſolvet arator.
Nec varios diſcet mentiri lana colores.
Ipſe ſed in pratis aries jam ſuave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto:
Sponte ſua ſandix paſcentes veſtiet agnos.
Talia ſaecla, ſuis dixerunt, currite, fuſis
Concordes ſtabili fatorum numine Parcae.
Aggredere, o magnos, aderit jam tempus, honores,
Cara Deum ſoboles, magnum Jovis incrementum!
Aſpice convexo nutantem pondere mundum,
Terraſque, tractuſque maris, coelumque profundum:
Aſpice, venturo laetentur ut omnia ſaeclo.
O mihi tam longae maneat pars ultima vitae,
Spiritus et, quantum ſat erit tua dicere facta!
Non me carminibus vincet, nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamvis, atque huic pater adſit;
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.
Pan etiam, Arcadia mecum ſi judice certet,
Pan etiam Arcadia dicat ſe judice victum.
Incipe, parve puer, riſu cognoſcere matrem:
Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.
Incipe, parve puer; cui non riſere parentes,
Nec Deus hunc menſa, Dea nec dignata cubili eſt.

V

I.S.M. ſc:

ECLOGA V.
DAPHNIS.

MENALCAS, MOPSUS.

MEN. CUR non, Mopſe, boni quoniam convenimus ambo,
Tu calamos inflare leves, ego diſcere verſus,
Hic corylis mixtas inter conſidimus ulmos?
MOP. Tu major: tibi me eſt aequum parere, Menalca:
Sive ſub incertas Zephyris motantibus umbras,
Sive antro potius ſuccedimus: aſpice ut antrum
Silveſtris raris ſparſit labruſca racemis.
MEN. Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas.
MOP. Quid, ſi idem certet Phoebum ſuperare canendo?
MEN. Incipe, Mopſe, prior; ſi quos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.
Incipe: paſcentes ſervabit Tityrus hoedos.
MOP. Immo haec, in viridi nuper quae cortice fagi
Carmina deſcripſi, et modulans alterna notavi,
Experiar: tu deinde jubeto certet Amyntas.
MEN. Lenta ſalix quantum pallenti cedit olivae,
Puniceis humilis quantum ſaliunca roſetis:
Judicio noſtro tantum tibi cedit Amyntas.

MOP.

MOP. Sed tu deſine plura, puer: ſucceſſimus antro.
Extinctum Nymphae crudeli funere Daphnim
Flebant: vos coryli teſtes, et flumina, Nymphis:
Cum, complexa ſui corpus miſerabile nati,
Atque Deos atque aſtra vocat crudelia mater.
Non ulli paſtos illis egere diebus
Frigida, Daphni, boves ad flumina: nulla neque amnem
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum Poenos etiam ingemuiſſe leones
Interitum, monteſque feri ſilvaeque loquuntur.
Daphnis et Armenias curru ſubjungere tigres
Inſtituit: Daphnis thiaſos inducere Baccho,
Et foliis lentas intexere mollibus haſtas.
Vitis ut arboribus decori eſt, ut vitibus uvae,
Ut gregibus tauri, ſegetes ut pinguibus arvis;
Tu decus omne tuis: poſtquam te fata tulerunt,
Ipſa Pales agros, atque ipſe reliquit Apollo.
Grandia ſaepe quibus mandavimus hordea ſulcis,
Infelix lolium, et ſteriles dominantur avenae.
Pro molli viola, pro purpureo narciſſo,
Carduus et ſpinis ſurgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis: inducite fontibus umbras,
Paſtores: mandat fieri ſibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, et tumulo ſuperaddite carmen.
Daphnis ego in ſylvis, hinc uſque ad ſidera notus,
Formoſi pecoris cuſtos, formoſior ipſe.

MEN.

VI

I.S.M. fc.

MEN. Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
Quale ſopor feſſis in gramine: quale per aeſtum
Dulcis aquae ſaliente ſitim reſtinguere rivo.
Nec calamis ſolum aequiparas, ſed voce magiſtrum.
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen haec quocumque modo tibi noſtra viciſſim
Dicemus: Daphninque tuum tollemus ad aſtra:
Daphnin ad aſtra feremus: amavit nos quoque
Daphnis.
MOP. An quicquam nobis tali ſit munere majus?
Et puer ipſe fuit cantari dignus: et iſta
Jampridem Stimicon laudavit carmina nobis.
MEN. Candidus inſuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibuſque videt nubes et ſidera Daphnis.
Ergo alacris ſylvas, et caetera rura voluptas,
Panaque, paſtoreſque tenet, Dryadaſque puellas.
Nec lupus inſidias pecori, nec retia cervis
Ulla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipſi laetitia voces ad ſidera jactant
Intonſi montes: ipſae jam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta: Deus, Deus ille, Menalca.
Sis bonus o felixque tuis! en quatuor aras:
Ecce duas tibi, Daphni, duoque altaria Phoebo.
Pocula bina novo ſpumantia lacte quotannis,
Crateraſque duos ſtatuam tibi pinguis olivi:
Et multo inprimis hilarans convivia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit; ſi meſſis, in umbra,

Vina novum fundam calathis Arviſia nectar.
Cantabunt mihi Damoetas, et Lyctius Aegon:
Saltantes Satyros imitabitur Alpheſiboeus.
Haec tibi ſemper erunt; et cum ſollennia vota
Reddemus Nymphis, et cum luſtrabimus agros.
Dum juga montis aper, fluvios dum piſcis amabit,
Dumque thymo paſcentur apes, dum rore cicadae:
Semper honos, nomenque tuum, laudeſque manebunt.
Ut Baccho Cererique, tibi ſic vota quotannis
Agricolae facient: damnabis tu quoque votis.
Mop. Quae tibi, quae tali reddam pro carmine dona?
Nam neque me tantum venientis ſibilus Auſtri,
Nec percuſſa juvant fluctu tam litora, nec quae
Saxoſas inter decurrunt flumina valles.
Men. Hac te nos fragili donabimus ante cicuta.
Haec nos, Formoſum Corydon ardebat Alexim:
Haec eadem docuit, Cujum pecus? an Meliboei?
Mop. At tu ſume pedum, quod, me cum ſaepe rogaret,
Non tulit Antigenes (et erat tum dignus amari)
Formoſum paribus nodis atque aere, Menalca.

VII

ECLOGA VI.
SILENUS.

PRima Syracoſio dignata eſt ludere verſu
Noſtra, nec erubuit ſylvas habitare, Thalia.
Cum canerem reges et praelia, Cynthius aurem
Vellit, et admonuit: Paſtorem, Tityre, pingues
Paſcere oportet oves, deductum dicere carmen.
Nunc ego (namque ſuper tibi erunt, qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, et triſtia condere bella)
Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam.
Non injuſſa cano: ſi quis tamen haec quoque, ſi quis
Captus amore leget; te noſtrae, Vare, myricae,
Te nemus omne canet: nec Phoebo gratior ulla eſt,
Quam ſibi quae Vari praeſcripſit pagina nomen.
Pergite, Pierides. Chromis et Mnaſilus in antro
Silenum pueri ſomno videre jacentem,
Inflatum heſterno venas, ut ſemper, Iaccho.
Serta procul tantum capiti delapſa jacebant:
Et gravis attrita pendebat cantharus anſa.
Aggreſſi (nam ſaepe ſenex ſpe carminis ambo
Luſerat) injiciunt ipſis ex vincula ſertis.
Addit ſe ſociam, timidiſque ſupervenit Aegle:
Aegle Naïadum pulcherrima: jamque videnti
Sanguineis frontem moris et tempora pingit.

Ille dolum ridens: Quo vincula nectitis? inquit.
Solvite me, pueri: ſatis eſt potuiſſe videri.
Carmina, quae vultis, cognoſcite: carmina vobis;
Huic aliud mercedis erit: ſimul incipit ipſe.
Tum vero in numerum Faunoſque feraſque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phoebo gaudet Parnaſſia rupes,
Nec tantum Rhodope mirantur et Iſmarus Orphea.
Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque, animaeque, mariſve fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis: ut his exordia primis
Omnia, et ipſe tener mundi concreverit orbis.
Tum durare ſolum, et diſcludere Nerea Ponto
Coeperit, et rerum paullatim ſumere formas.
Jamque novum ut terrae ſtupeant luceſcere ſolem,
Altius atque cadant ſubmotis nubibus imbres:
Incipiant ſylvae cum primum ſurgere, cumque
Rara per ignotos errent animalia montes.
Hinc lapides Pyrrhae jactos, Saturnia regna,
Caucaſeaſque refert volucres, furtumque Promethei
His adjungit, Hylan nautae quo fonte relictum
Clamaſſent; ut litus, Hyla, Hyla omne ſonaret.
Et fortunatam, ſi nunquam armenta fuiſſent,
Paſiphaen nivei ſolatur amore juvenci.
Ah, virgo infelix, quae te dementia cepit?
Proetides implerunt falſis mugitibus agros:
At non tam turpes pecudum tamen ulla ſecuta eſt

Concubitus

Concubitus; quamvis collo timuiſſet aratrum,
Et ſaepe in levi quaeſiſſet cornua fronte.
Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras!
Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
Ilice ſub nigra pallentes ruminat herbas:
Aut aliquam in magno ſequitur grege. claudite Nymphae,
Dictaeae Nymphae, nemorum jam claudite ſaltus:
Si qua forte ferant oculis ſeſe obvia noſtris
Errabunda bovis veſtigia. forſitan illum,
Aut herba captum viridi, aut armenta ſecutum,
Perducant aliquae ſtabula ad Gortynia vaccae.
Tum canit Heſperidum miratam mala puellam:
Tum Phaëthontiadas muſco circumdat amarae
Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.
Tum canit, errantem Permeſſi ad flumina Gallum
Aonas in montes ut duxerit una ſororum;
Utque viro Phoebi chorus aſſurrexerit omnis:
Ut Linus haec illi divino carmine paſtor,
Floribus atque apio crines ornatus amaro,
Dixerit: hos tibi dant calamos, en accipe, Muſae,
Aſcraeo quos ante ſeni: quibus ille ſolebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynaei nemoris dicatur origo;
Ne quis ſit lucus, quo ſe plus jactet Apollo.
Quid loquar aut Scyllam Niſi, quam fama ſecuta eſt
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris

Dulichias vexaſſe rates, et gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus laceraſſe marinis?
Aut ut mutatos Terei narraverit artus:
Quas illi Philomela dapes, quae dona pararit?
Quo curſu deſerta petiverit, et quibus ante
Infelix ſua tecta ſupervolitaverit alis?
Omnia quae, Phoebo quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, juſſitque ediſcere lauros,
Ille canit: pulſae referunt ad ſidera valles.
Cogere donec oves ſtabulis, numerumque referre
Juſſit, et invito proceſſit veſper Olympo.

ECLOGA VII.
MELIBOEUS.

MELIBOEUS, CORYDON, THYRSIS.

MEL. FOrte ſub arguta conſederat ilice Daphnis,
Compulerantque greges Corydon et Thyrſis in unum:
Thyrſis oves, Corydon diſtentas lacte capellas.
Ambo florentes aetatibus, Arcades ambo;
Et cantare pares, et reſpondere parati.
Hic mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
Vir gregis ipſe caper deerraverat: atque ego Daphnim
Aſpicio: ille ubi me contra videt; Ocius, inquit,
Huc ades, o Meliboee: caper tibi ſalvus, et hoedi;
Et, ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub umbra.

Huc ipſi potum venient per prata juvenci:
Hic viridis tenera praetexit arundine ripas
Mincius, eque ſacra reſonant examina quercu.
Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida habebam,
Depulſos a lacte domi quae clauderet agnos:
Et certamen erat, Corydon cum Thyrſide, magnum.
Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo.
Alternis igitur contendere verſibus ambo
Coepere: alternos Muſae meminiſſe volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrſis.
Cor. Nymphae, noſter amor, Libethrides: aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite: proxima Phoebi
Verſibus ille facit: aut, ſi non poſſumus omnes,
Hic arguta ſacra pendebit fiſtula pinu.
Thy. Paſtores, hedera creſcentem ornate poëtam
Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codro.
Aut, ſi ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.
Cor. Setoſi caput hoc apri tibi, Delia, parvus
Et ramoſa Mycon vivacis cornua cervi.
Si proprium hoc fuerit, levi de marmore tota
Puniceo ſtabis ſuras evincta cothurno.
Thy. Sinum lactis, et haec te liba, Priape, quotannis
Expectare ſat eſt: cuſtos es pauperis horti.

Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu,
Si foetura gregem ſuppleverit, aureus eſto.
COR. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblae,
Candidior cycnis, hedera formoſior alba:
Cum primum paſti repetent praeſepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.
THY. Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior ruſco, projecta vilior alga;
Si mihi non haec lux toto jam longior anno eſt.
Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite juvenci.
COR. Muſcoſi fontes, et ſomno mollior herba,
Et quae vos rara viridis tegit arbutus umbra,
Solſtitium pecori defendite. jam venit aeſtas
Torrida: jam laeto turgent in palmite gemmae.
THY. Hic focus, et taedae pingues: hic plurimus ignis
Semper, et aſſidua poſtes fuligine nigri.
Hic tantum Boreae curamus frigora; quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.
COR. Stant et juniperi, et caſtaneae hirſutae:
Strata jacent paſſim ſua quaeque ſub arbore poma:
Omnia nunc rident: at ſi formoſus Alexis
Montibus his abeat, videas et flumina ſicca.
THY. Aret ager; vitio moriens ſitit aëris herba:
Liber pampineas invidit collibus umbras.
Phyllidis adventu noſtrae nemus omne virebit:
Jupiter et laeto deſcendet plurimus imbri.

COR.

Cor. Populus Alcidae gratiſſima, vitis Iaccho:
Formoſae myrtus Veneri, ſua laurea Phoebo.
Phyllis amat corylos: illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corylos, nec laurea Phoebi.
Thy. Fraxinus in ſylvis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluvils, abies in montibus altis:
Saepius at ſi me, Lycida formoſe, reviſas;
Fraxinus in ſylvis cedat tibi, pinus in hortis.
Me. Haec memini, et victum fruſtra contendere Thyrſin.
Ex illo Corydon, Corydon eſt tempore nobis.

ECLOGA VIII.
PHARMACEUTRIA.

Damon, Alphesiboeus.

PAſtorum Muſam Damonis et Alpheſiboeī,
Immemor herbarum quos eſt mirata juvenca,
Certantes quorum ſtupefactae carmine lynces,
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus:
Damonis Muſam dicemus et Alpheſiboei.
Tu mihi, ſeu magni ſuperas jam ſaxa Timavi:
Sive oram Illyrici legis aequoris: en erit unquam
Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta!
En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno!
A te principium; tibi deſinet: accipe juſſis

Carmina

Carmina coepta tuis, atque hanc ſine tempora circum
Inter victrices hederam tibi ſerpere lauros.
Frigida vix coelo noctis deceſſerat umbra,
Cum ros in tenera pecori gratiſſimus herba eſt:
Incumbens tereti Damon ſic coepit olivae.
DA. Naſcere, praeque diem veniens age, Lucifer, almum;
Conjugis indigno Niſae deceptus amore
Dum queror, et divos (quanquam nil teſtibus illis
Profeci) extrema moriens tamen alloquor hora.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Maenalus argutumque nemus pinoſque loquentes
Semper habet: ſemper paſtorum ille audit amores,
Panaque, qui primus calamos non paſſus inertes.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Mopſo Niſa datur. quid non ſperemus amantes?
Jungentur jam gryphes equis: aevoque ſequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damae.
Mopſe, novas incide faces: tibi ducitur uxor.
Sparge, marite, nuces: tibi deſerit Heſperus Oetam.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
O digno conjuncta viro! dum deſpicis omnes,
Dumque tibi eſt odio mea fiſtula, dumque capellae,
Hirſutumque ſupercilium, prolixaque barba:
Nec curare deum credis mortalia quenquam.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Sepibus in noſtris parvam te roſcida mala,

(Dux

(Dux ego veſter eram) vidi cum matre legentem:
Alter ab undecimo tum me jam acceperat annus;
Jam fragiles poteram a terra contingere ramos.
Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error!
Incipe Maenalios mecum, mea tibi, verſus.
Nunc ſcio, quid ſit amor. duris in cotibus illum
Iſmarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,
Nec generis noſtri puerum nec ſanguinis, edunt.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Saevus amor docuit natorum ſanguine matrem
Commaculare manus. crudelis tu quoque, mater:
Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
Improbus ille puer; crudelis tu quoque, mater.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc et oves ultro fugiat lupus; aurea durae
Mala ferant quercus; narciſſo floreat alnus;
Pinguia corticibus ſudent electra myricae.
Certent et cycnis ululae: ſit Tityrus Orpheus:
Orpheus in ſylvis: inter delphinas Arion.
Incipe Maenalios mecum, mea tibia, verſus.
Omnia vel medium fiant mare: vivite ſylvae.
Praeceps aërii ſpecula de montis in undas
Deferar. extremum hoc munus morientis habeto.
Deſine Maenalios, jam deſine, tibia, verſus.
Haec Damon: vos, quae reſponderit Alpheſiboeus,
Dicite, Pierides. non omnia poſſumus omnes.
Alp. Effer aquam, et molli cinge haec altaria vitta:
Verbenaſque

Verbenaſque adole pingues, et maſcula tura;
Conjugis ut magicis ſanos avertere ſacris
Experiar ſenſus. nihil hic niſi carmina deſunt.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Carmina vel coelo poſſunt deducere Lunam:
Carminibus Circe ſocios mutavit Ulyſſei:
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Terna tibi haec primum triplici diverſa colore
Licia circumdo, terque haec altaria circum
Effigiem duco. numero deus impare gaudet.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores:
Necte, Amarylli, modo: et, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Limus ut hic dureſcit, et haec ut cera liqueſcit,
Uno eodemque igni: ſic noſtro Daphnis amore.
Sparge molam, et fragiles incende bitumine lauros.
Daphnis me malus urit; ego hanc in Daphnide laurum.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Talis amor Daphnim, qualis, cum feſſa juvencum
Per nemora atque altos quaerendo bucula lucos,
Propter aquae rivum viridi procumbit in ulva
Perdita, nec ſerae meminit decedere nocti:
Talis amor teneat: nec ſit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.

Has

Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,
Pignora cara ſui: quae nunc ego limine in ipſo,
Terra, tibi mando: debent haec pignora Daphnim.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Has herbas, atque haec Ponto mihi lecta venena
Ipſe dedit Moeris: naſcuntur plurima Ponto.
His ego ſaepe lupum fieri et ſe condere ſylvis
Moerin, ſaepe animas imis excire ſepulcris,
Atque ſatas alio vidi traducere meſſes.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Fer cineres, Amarylli, foras: rivoque fluenti,
Tranſque caput jace: ne reſpexeris. his ego Daphnim
Aggrediar: nihil ille Deos, nil carmina curat.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnim.
Aſpice: corripuit tremulis altaria flammis
Sponte ſua, dum ferre moror, cinis ipſe: bonum ſit!
Neſcio quid certe eſt: et Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?
Parcite, ab urbe venit, jam parcite, carmina, Daphnis.

ECLOGA IX.

MOERIS.

LYCIDAS, MOERIS.

LYC. QUO te, Moeri, pedes? an, quo via ducit, in urbem?
MOE. O Lycida, vivi pervenimus; advena noſtri,
Quod nunquam veriti ſumus ut poſſeſſor agelli
Diceret: Haec mea ſunt; veteres migrate coloni.
Nunc victi, triſtes, quoniam Fors omnia verſat,
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus hoedos.
LYC. Certe equidem audieram, qua ſe ſubducere colles
Incipiunt, mollique jugum demittere clivo,
Uſque ad aquam et veteris jam fracta cacumina fagi,
Omnia carminibus veſtrum ſervaſſe Menalcan.
MOE. Audieras, et fama fuit. ſed carmina tantum
Noſtra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
Quod niſi me quacumque novas incidere lites
Ante ſiniſtra cava monuiſſet ab ilice cornix,
Nec tuus hic Moeris, nec viveret ipſe Menalcas.
LYC. Heu! cadit in quemquam tantum ſcelus? heu, tua nobis
Paene ſimul tecum ſolatia rapta, Menalca!
Quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret?

Spargeret? aut viridi fontes induceret umbra?
Vel quae ſublegi tacitus tibi carmina nuper,
Cum te ad delicias ferres Amaryllida noſtras?
Tityre, dum redeo, brevis eſt via, paſce capellas:
Et potum paſtas age, Tityre: et inter agendum
Occurſare capro, cornu ferit ille, caveto.
MOE. Immo haec, quae Varo, necdum perfecta, canebat.
Vare, tuum nomen (ſuperet modo Mantua nobis,
Mantua, vae miſerae nimium vicina Cremonae!)
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.
LYC. Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos;
Sic cytiſo paſtae diſtentent ubera vaccae:
Incipe, ſi quid habes: et me fecere poëtam
Pierides: ſunt et mihi carmina: me quoque dicunt
Vatem paſtores: ſed non ego credulus illis.
Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinna
Digna, ſed argutos inter ſtrepere anſer olores.
MOE. Id quidem ago; et tacitus, Lycida, mecum ipſe voluto,
Si valeam meminiſſe: neque eſt ignobile carmen.
Huc ades, o Galatea: quis eſt nam ludus in undis?
Hic ver purpureum: varios hic flumina circum
Fundit humus flores: hic candida populus antro
Imminet, et lentae texunt umbracula vites.
Huc ades; inſani feriant ſine littora fluctus.
LYC. Quid, quae te pura ſolum ſub nocte canentem Audieram?

Audieram? numeros memini, ſi verba tenerem.
MOE. Daphni, quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus?
Ecce, Dionaei proceſſit Caeſaris aſtrum:
Aſtrum, quo ſegetes gauderent frugibus; et quo
Duceret apricis in collibus uva colorem.
Inſere, Daphni, piros: carpent tua poma nepotes.
Omnia fert aetas, animum quoque. ſaepe ego longos
Cantando puerum memini me condere ſoles.
Nunc oblita mihi tot carmina: vox quoque Moerim
Jam fugit ipſa: lupi Moerim videre priores.
Sed tamen iſta ſatis referet tibi ſaepe Menalcas.
LYC. Cauſando noſtros in longum ducis amores.
Et nunc omne tibi ſtratum ſilet aequor: et omnes
(Aſpice) ventoſi ceciderunt murmuris aurae.
Hinc adeo media eſt nobis via: namque ſepulcrum
Incipit apparere Bianoris. hic, ubi denſas
Agricolae ſtringunt frondes, hic, Moeri, canamus;
Hic hoedos depone. tamen veniemus in urbem:
Aut ſi, nox pluviam ne colligat ante, veremur;
Cantantes licet uſque (minus via laedet) eamus.
Cantantes ut eamus, ego hoc te faſce levabo.
MOE. Deſine plura, puer: et, quod nunc inſtat, agamus!
Carmina tum melius, cum venerit ipſe, canemus.

ECLOGA X.

GALLUS.

EXtremum hunc, Arethuſa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, ſed quae legat ipſa Lycoris,
Carmina ſunt dicenda. neget quis carmina Gallo?
Sic tibi, cum fluctus ſubter labere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat undam.
Incipe. ſollicitos Galli dicamus amores,
Dum tenera attondent ſimae virgulta capellae.
Non canimus ſurdis, reſpondent omnia ſylvae.
Quae nemora, aut qui vos ſaltus habuere, puellae
Naiades, indigno cum Gallus amore periret?
Nam neque Parnaſſi vobis juga, nam neque Pindi
Ulla moram fecere, neque Aonia Aganippe.
Illum etiam lauri, illum etiam flevere myricae.
Pinifer illum etiam ſola ſub rupe jacentem
Maenalus, et gelidi fleverunt ſaxa Lycaei.
Stant et oves circum, noſtri nec poenitet illas:
Nec te poeniteat pecoris, divine poëta.
Et formoſus oves ad flumina pavit Adonis.
Venit et upilio, tardi venere bubulci:
Uvidus hyberna venit de glande Menalcas.
Omnes, unde amor iſte, rogant, tibi? venit Apollo.

Galle, quid inſanis? inquit: tua cura Lycoris
Perque nives alium, perque horrida caſtra ſecuta eſt.
Venit et agreſti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas et grandia lilia quaſſans.
Pan deus Arcadiae venit: quem vidimus ipſi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
Ecquis erit modus? inquit: amor non talia curat.
Nec lacrymis crudelis amor, nec gramina rivis,
Nec cytiſo ſaturantur apes, nec fronde capellae.
Triſtis at ille: tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus haec veſtris: ſoli cantare periti
Arcades. O mihi tum quam molliter oſſa quieſcant,
Veſtra meos olim ſi fiſtula dicat amores!
Atque utinam ex vobis unus, veſtrique fuiſſem
Aut cuſtos gregis, aut maturae vinitor uvae!
Certe ſive mihi Phyllis, ſive eſſet Amyntas,
Seu quicumque furor (quid tum, ſi fuſcus Amyntas?
Et nigrae violae ſunt, et vaccinia nigra,)
Mecum inter ſalices lenta ſub vite jaceret.
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hic gelidi fontes; hic mollia prata, Lycori;
Hic nemus: hic ipſo tecum conſumerer aevo.
Nunc inſanus amor duri me Martis in armis,
Tela inter media, atque adverſos detinet hoſtes.

Tu procul a patria (nec ſit mihi credere) tantum
Alpinas, ah dura, nives, et frigora Rheni
Me ſine ſola vides. ah, te ne frigora laedant!
Ah, tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas!
Ibo, et Chalcidico quae ſunt mihi condita verſu
Carmina paſtoris Siculi modulabor avena.
Certum eſt in ſylvis, inter ſpelaea ferarum,
Malle pati, teneriſque meos incidere amores
Arboribus: creſcent illae: creſcetis amores.
Interea mixtis luſtrabo Maenala Nymphis,
Aut acres venabor apros. non me ulla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circundare ſaltus.
Jam mihi per rupes videor lucoſque ſonantes
Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula: tanquam haec ſint noſtri medicina furoris,
Aut deus ille malis hominum miteſcere diſcat.
Jam neque Hamadryades rurſum, nec carmina nobis
Ipſa placent: ipſae rurſum concedite ſylvae.
Non illum noſtri poſſunt mutare labores;
Nec ſi frigoribus mediis Hebrumque bibamus,
Sithoniaſque nives hyemis ſubeamus aquoſae:
Nec ſi, cum moriens alta liber aret in ulmo,
Aethiopum verſemus oves ſub ſidere Cancri.
Omnia vincit amor; et nos cedamus amori.

Haec ſat erit, Divae, veſtrum ceciniſſe poëtam,
Dum ſedet, et gracili fiſcellam texit hibiſco,
Pierides. vos haec facietis maxima Gallo:
Gallo, cujus amor tantum mihi creſcit in horas,
Quantum vere novo viridis ſe ſubjicit alnus.
Surgamus: ſolet eſſe gravis cantantibus umbra:
Juniperi gravis umbra: nocent et frugibus umbrae:
Ite domum ſaturae, venit Heſperus, ite capellae.

FINIS BUCOLICORUM.

VIII

Fortunatus et Ille Deos qui novit agrestes. *Vir. Geor. L. II. v. 493.*

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICON

AD

C. CILNIUM MAECENATEM.

LIBER I.

QUID faciat laetas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Maecenas, ulmiſque adjungere vites,
Conveniat: quae cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori: atque apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam. Vos, o clariſſima mundi
Lumina, labentem coelo quae ducitis annum,
Liber et alma Ceres; veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit ariſta,
Poculaque inventis Acheloïa miſcuit uvis:
Et vos agreſtum praeſentia numina, Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem Dryadeſque puellae:
Munera veſtra cano. Tuque o, cui prima frementem
Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti,

Neptune: et cultor nemorum, cui pinguia Caeae
Ter centum nivei tondent dumeta juvenci:
Ipſe, nemus linquens patrium, ſaltuſque Lycaei,
Pan ovium cuſtos, tua ſi tibi Maenala curae,
Adſis o Tegeaee favens: oleaeque Minerva
Inventrix, uncique puer monſtrator aratri,
Et teneram ab radice ferens, Sylvane, cupreſſum.
Dique deaeque omnes, ſtudium quibus arva tueri;
Quique novas alitis non nullo ſemine fruges,
Quique ſatis largum coelo demittitis imbrem.
Tuque adeo, quem mox quae ſint habitura deorum
Concilia, incertum eſt; urbiſne inviſere, Caeſar,
Terrarumque velis curam: et te maximus orbis
Auctorem frugum, tempeſtatumque potentem
Accipiat, cingens materna tempora myrto:
An deus immenſi venias maris, ac tua nautae
Numina ſola colant: tibi ſerviat ultima Thule,
Teque ſibi generum Tethys emat omnibus undis.
Anne novum tardis ſidus te menſibus addas,
Qua locus Erigonen inter, Chelaſque ſequentes
Panditur: ipſe tibi jam brachia contrahit ardens
Scorpius, et coeli juſta plus parte reliquit.
Quicquid eris; (nam te nec ſperent Tartara regem
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido:
Quamvis Elyſios miretur Graecia campos,
Nec repetita ſequi curet Proſerpina matrem)
Da facilem curſum, atque audacibus annue coeptis:

Ignaroſque

IX

I.S.M. sc.

Ignaroſque viae mecum miſeratus agreſtes
Ingredere, et votis jam nunc aſſueſce vocari.
   Vere novo, gelidus canis cum montibus humor
Liquitur, et Zephyro putris ſe gleba reſolvit;
Depreſſo incipiat jam tum mihi taurus aratro
Ingemere, et ſulco attritus ſplendeſcere vomer.
Illa ſeges demum votis reſpondet avari
Agricolae, bis quae ſolem, bis frigora ſenſit:
Illius immenſae ruperunt horrea meſſes.
At prius ignotum ferro quam ſcindimus aequor,
Ventos, et varium coeli praediſcere morem
Cura ſit, ac patrios cultuſque habituſque locorum:
Et quid quaeque ferat regio, et quid quaeque recuſet.
Hic ſegetes, illic veniunt felicius uvae:
Arborei foetus alibi, atque injuſſa vireſcunt
Gramina. nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles ſua tura Sabaei?
At Chalybes nudi ferrum, viroſaque Pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epirus equarum?
Continuo has leges aeternaque foedera certis
Impoſuit natura locis; quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem:
Unde homines nati, durum genus. ergo age, terrae
Pingue ſolum primis extemplo a menſibus anni
Fortes invertant tauri; glebaſque jacentes
Pulverulenta coquat maturis ſolibus aeſtas.
At ſi non fuerit tellus foecunda, ſub ipſum

Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco:
Illic, officiant laetis ne frugibus herbae;
Hic, ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam.
Alternis idem tonſas ceſſare novales,
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.
Aut ibi flava ſeres mutato ſidere farra,
Unde prius laetum ſiliqua quaſſante legumen,
Aut tenues foetus viciae, triſtiſque lupini
Suſtuleris fragiles calamos, ſylvamque ſonantem.
Urit enim lini campum ſeges, urit avenae:
Urunt Lethaeo perfuſa papavera ſomno.
Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola; neve
Effoetos cinerem immundum jactare per agros.
Sic quoque mutatis requieſcunt foetibus arva.
Nec nulla interea eſt inaratae gratia terrae.
Saepe etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque levem ſtipulam crepitantibus urere flammis:
Sive inde occultas vires et pabula terrae
Pinguia concipiunt: ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias, et caeca relaxat
Spiramenta, novas veniat qua ſuccus in herbas:
Seu durat magis, et venas aſtringit hiantes:
Ne tenues pluviae, rapidive potentia Solis
Acrior, aut Boreae penetrabile frigus adurat.
Multum adeo, raſtris glebas qui frangit inertes,

Vimineaſque trahit crates, juvat arva; neque illum
Flava Ceres alto nequicquam ſpectat Olympo:
Et qui, proſciſſo quae ſuſcitat aequore terga,
Rurſus in obliquum verſo perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat arvis.
Humida ſolſtitia atque hyemes orate ſerenas,
Agricolae: hyberno laetiſſima pulvere farra,
Laetus ager. nullo tantum ſe Myſia cultu
Jactat, et ipſa ſuas mirantur Gargara meſſes.
Quid dicam, jacto qui ſemine cominus arva
Inſequitur, cumuloſque ruit male pinguis arenae,
Deinde ſatis fluvium inducit, rivoſque ſequentes?
Et, cum exuſtus ager morientibus aeſtuat herbis,
Ecce, ſupercilio clivoſi tramitis undam
Elicit: illa cadens raucum per levia murmur
Saxa ciet, ſcatebriſque arentia temperat arva.
Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus ariſtis,
Luxuriem ſegetum tenera depaſcit in herba,
Cum primum ſulcos aequant ſata? quique paludis
Collectum humorem bibula deducit arena?
Praeſertim incertis ſi menſibus amnis abundans
Exit, et obducto late tenet omnia limo,
Unde cavae tepido ſudant humore lacunae.
Nec tamen (haec cum ſint hominumque, boumque labores
Verſando terram experti) nihil improbus anſer,
Strymoniaeque grues, et amaris intuba fibris,

Officiunt, aut umbra nocet. Pater ipſe colendi
Haud facilem eſſe viam voluit, primuſque per artem
Movit agros, curis acuens mortalia corda:
Nec torpere gravi paſſus ſua regna veterno.
Ante Jovem nulli ſubigebant arva coloni:
Nec ſignare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quaerebant: ipſaque tellus
Omnia liberius, nullo poſcente, ferebat.
Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Praedarique lupos juſſit, pontumque moveri:
Mellaque decuſſit foliis, ignemque removit,
Et paſſim rivis currentia vina repreſſit:
Ut varias uſus meditando extunderet artes
Paulatim, et ſulcis frumenti quaereret herbam,
Et ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluvii ſenſere cavatas:
Navita tum ſtellis numeros et nomina fecit,
Pleïadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, et fallere viſco
Inventum: et magnos canibus circumdare ſaltus.
Atque alius latum funda jam verberat amnem,
Alta petens; pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutae lamina ſerrae;
(Nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum.)
Tum variae venere artes. Labor omnia vicit
Improbus, et duris urgens in rebus egeſtas.

X

I.S.M. sc.

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit: cum jam glandes atque arbuta ſacrae
Deficerent ſylvae, et victum Dodona negaret.
Mox et frumentis labor additus: ut mala culmos
Eſſet rubigo, ſegniſque horreret in arvis
Carduus. intereunt ſegetes; ſubit aſpera ſylva,
Lappaeque, tribulique: interque nitentia culta
Infelix lolium et ſteriles dominantur avenae.
Quod niſi et aſſiduis terram inſectabere raſtris,
Et ſonitu terrebis aves, et ruris opaci
Falce premes umbras, votiſque vocaveris imbrem:
Heu, magnum alterius fruſtra ſpectabis acervum,
Concuſſaque famem in ſylvis ſolabere quercu.

Dicendum, et quae ſint duris agreſtibus arma:
Queis ſine, nec potuere ſeri, nec ſurgere meſſes.
Vomis, et inflexi primum grave robur aratri,
Tardaque Eleuſinae matris volventia plauſtra,
Tribulaque, traheaeque, et iniquo pondere raſtri:
Virgea praeterea Celei viliſque ſupellex,
Arbuteae crates, et myſtica vannus Iacchi.
Omnia quae multo ante memor proviſa repones,
Si te digna manet divini gloria ruris.
Continuo in ſylvis magna vi flexa domatur
In burim, et curvi formam accipit ulmus aratri.
Huic a ſtirpe pedes temo protentus in octo,
Binae aures, duplici aptantur dentalia dorſo.
Caeditur et tilia ante jugo levis, altaque fagus,

Stivaque,

Stivaque, quae currus a tergo torqueat imos:
Et ſuſpenſa focis explorat robora fumus.
Poſſum multa tibi veterum praecepta referre,
Ni refugis, tenueſque piget cognoſcere curas.
Area cum primis ingenti aequanda cylindro,
Et vertenda manu, et creta ſolidanda tenaci:
Ne ſubeant herbae, neu pulvere victa fatiſcat:
Tum variae illudunt peſtes. Saepe exiguus mus
Sub terris poſuitque domos, atque horrea fecit:
Aut oculis capti fodere cubilia talpae.
Inventuſque cavis bufo, et quae plurima terrae
Monſtra ferunt: populatque ingentem farris acervum
Curculio, atque inopi metuens formica ſenectae.
Contemplator item, cum ſe nux plurima ſylvis
Induet in florem, et ramos curvabit olentes:
Si ſuperant foetus, pariter frumenta ſequentur,
Magnaque cum magno veniet tritura calore.
At ſi luxuria foliorum exuberat umbra,
Nequicquam pingues palea teret area culmos.
Semina vidi equidem multos medicare ſerentes,
Et nitro prius et nigra perfundere amurca,
Grandior ut foetus ſiliquis fallacibus eſſet.
Et, quamvis igni exiguo properata maderent,
Vidi lecta diu, et multo ſpectata labore,
Degenerare tamen; ni vis humana quotannis
Maxima quaeque manu legeret: ſic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro ſublapſa referri.

XI

I.S.M. ſc.

Non aliter, quam qui adverſo vix flumine lembum
Remigiis ſubigit: ſi brachia forte remiſit,
Atque illum in praeceps prono rapit alveus amni.
Praeterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis
Hoedorumque dies ſervandi, et lucidus Anguis;
Quam quibus in patriam ventoſa per aequora vectis
Pontus et oſtriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris jam dividet orbem:
Exercete, viri, tauros, ſerite hordea campis,
Uſque ſub extremum brumae intractabilis imbrem.
Nec non et lini ſegetem, et Cereale papaver
Tempus humo tegere, et jamdudum incumbere aratris:
Dum ſicca tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis ſatio: tum te quoque, Medica, putres
Accipiunt ſulci; et milio venit annua cura:
Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus, et averſo cedens Canis occidit aſtro.
At ſi triticeam in meſſem robuſtaque farra
Exercebis humum, ſoliſque inſtabis ariſtis:
Ante tibi Eoae Atlantides abſcondantur,
Gnoſiaque ardentis decedat ſtella coronae;
Debita quam ſulcis committas ſemina, quamque
Invitae properes anni ſpem credere terrae.
Multi ante occaſum Maiae coepere: ſed illos
Expectata ſeges vanis eluſit ariſtis.

Si

Si vero viciamque ſeres, vilemque faſelum,
Nec Peluſiacae curam aſpernabere lentis;
Haud obſcura cadens mittet tibi ſigna Bootes.
Incipe, et ad medias ſementem extende pruinas.
Idcirco certis dimenſum partibus orbem
Per duodena regit mundi Sol aureus aſtra.
Quinque tenent coelum zonae: quarum una coruſco
Semper ſole rubens, et torrida ſemper ab igni:
Quam circum extremae dextra laevaque trahuntur,
Coerulea glacie concretae atque imbribus atris.
Has inter mediamque, duae mortalibus aegris
Munere conceſſae divum. via ſecta per ambas,
Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus ut ad Scythiam Riphaeaſque arduus arces
Conſurgit; premitur Libyae devexus in auſtros.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis; at illum
Sub pedibus Styx atra videt, maneſque profundi.
Maximus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis
Circum, perque duas in morem fluminis, Arctos,
Arctos, Oceani metuentes aequore tingi.
Illic, ut perhibent, aut intempeſta ſilet nox
Semper, et obtenta denſantur nocte tenebrae;
Aut redit a nobis Aurora, diemque reducit:
Noſque ubi primus equis oriens afflavit anhelis,
Illic ſera rubens accendit lumina veſper.
Hinc tempeſtates dubio praediſcere coelo
Poſſumus: hinc meſſiſque diem, tempuſque ſerendi:

Et

Et quando inſidum remis impellere marmor
Conveniat; quando armatas deducere claſſes,
Aut tempeſtivam ſylvis evertere pinum.
Nec fruſtra ſignorum obitus ſpeculamur et ortus,
Temporibuſque parem diverſis quatuor annum.
Frigidus agricolam ſi quando continet imber,
Multa, forent quae mox coelo properanda ſereno,
Maturare datur. durum procudit arator
Vomeris obtuſi dentem: cavat arbore lintres:
Aut pecori ſignum, aut numeros impreſſit acervis.
Exacuunt alii vallos, furcaſque bicornes,
Atque Amerina parant lentae retinacula viti.
Nunc facilis rubea texatur fiſcina virga:
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite ſaxo.
Quippe etiam feſtis quaedam exercere diebus
Fas et jura ſinunt. rivos deducere nulla
Relligio vetuit, ſegeti praetendere ſepem,
Inſidias avibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluvio merſare ſalubri.
Saepe oleo tardi coſtas agitator aſelli
Vilibus aut onerat pomis: lapidemque revertens
Incuſum, aut atrae maſſam picis urbe reportat.
Ipſa dies alios alio dedit ordine Luna
Felices operum. Quintam fuge: pallidus Orcus
Eumenideſque ſatae: tum partu terra nefando
Coeumque, Iapetumque creat, ſaevumque Typhoea,
Et conjuratos coelum reſcindere fratres.

Ter

Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam
Scilicet, atque Oſſae frondoſum involvere Olympum:
Ter Pater extructos disjecit fulmine montes.
Septima poſt decimam felix, et ponere vitem,
Et prenſos domitare boves, et licia telae
Addere. nona fugae melior, contraria furtis.
Multa adeo gelida melius ſe nocte dedere,
Aut cum Sole novo terras irrorat Eous.
Nocte leves melius ſtipulae, nocte arida prata
Tondentur: noctes lentus non deficit humor.
Et quidam ſeros hyberni ad luminis ignes
Pervigilat, ferroque faces inſpicat acuto.
Interea, longum cantu ſolata laborem,
Arguto conjux percurrit pectine telas:
Aut dulcis muſti Vulcano decoquit humorem,
Et foliis undam trepidi deſpumat aheni.
At rubicunda Ceres medio ſucciditur aeſtu,
Et medio toſtas aeſtu terit area fruges.
Nudus ara, ſere nudus: hyems ignava colono.
Frigoribus parto agricolae plerumque fruuntur,
Mutuaque inter ſe laeti convivia curant.
Invitat genialis hyems, curaſque reſolvit.
Ceu preſſae cum jam portum tetigere carinae,
Puppibus et laeti nautae impoſuere coronas.
Sed tamen et quernas glandes tum ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta.
Tunc gruibus pedicas et retia ponere cervis,

Auritoſque

Auritoſque ſequi lepores; tum figere damas,
Stupea torquentem Balearis verbera fundae,
Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina trudunt.
Quid tempeſtates autumni et ſidera dicam?
Atque ubi jam breviorque dies, et mollior aeſtas,
Quae vigilanda viris? vel cum ruit imbriferum ver:
Spicea jam campis cum meſſis inhorruit, et cum
Frumenta in viridi ſtipula lactentia turgent?
Saepe ego, cum flavis meſſorem induceret arvis
Agricola, et fragili jam ſtringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere praelia vidi;
Quae gravidam late ſegetem ab radicibus imis
Sublime expulſam eruerent: ita turbine nigro
Ferret hyems culmumque levem, ſtipulaſque volantes.
Saepe etiam immenſum coelo venit agmen aquarum,
Et foedam glomerant tempeſtatem imbribus atris
Collectae ex alto nubes: ruit arduus aether,
Et pluvia ingenti ſata laeta, boumque labores
Diluit: implentur foſſae, et cava flumina creſcunt
Cum ſonitu, fervetque fretis ſpirantibus aequor.
Ipſe pater, media nimborum in nocte, coruſca
Fulmina molitur dextra: quo maxima motu
Terra tremit: fugere ferae, et mortalia corda
Per gentes humilis ſtravit pavor. ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Dejicit: ingeminant auſtri, et denſiſſimus imber:

Nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangunt.
Hoc metuens, coeli menſes et ſidera ſerva;
Frigida Saturni ſeſe quo ſtella receptet:
Quos ignis coeli Cyllenius erret in orbes.
Imprimis venerare deos, atque annua magnae
Sacra refer Cereri, laetis operatus in herbis,
Extremae ſub caſum hyemis, jam vere ſereno.
Tum agni pingues, et tum molliſſima vina:
Tum ſomni dulces, denſaeque in montibus umbrae.
Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adoret:
Cui tu lacte favos, et miti dilue Baccho;
Terque novas circum felix eat hoſtia fruges;
Omnis quam chorus et ſocii comitentur ovantes:
Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
Falcem maturis quiſquam ſupponat ariſtis,
Quam Cereri, torta redimitus tempora quercu,
Det motus incompoſitos, et carmina dicat.
Atque haec ut certis poſſimus diſcere ſignis,
Aeſtuſque, pluviaſque, et agentes frigora ventos;
Ipſe pater ſtatuit, quid menſtrua luna moneret,
Quo ſigno caderent auſtri; quid ſaepe videntes
Agricolae propius ſtabulis armenta tenerent.
Continuo ventis ſurgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata tumeſcere, et aridus altis
Montibus audiri fragor: aut reſonantia longe
Litora miſceri, et nemorum increbreſcere murmur.
Jam ſibi tum curvis male temperat unda carinis,
Cum

Cum medio celeres revolant ex aequore mergi,
Clamoremque ferunt ad litora, cumque marinae
In ſicco ludunt fulicae: notaſque paludes
Deſerit, atque altam ſupra volat ardea nubem.
Saepe etiam ſtellas, vento impendente, videbis
Praecipites coelo labi, noctiſque per umbram
Flammarum longos a tergo albeſcere tractus;
Saepe levem paleam et frondes volitare caducas,
Aut ſumma nantes in aqua colludere plumas.
At boreae de parte trucis cum fulminat, et cum
Eurique zephyrique tonat domus; omnia plenis
Rura natant foſſis, atque omnis navita ponto
Humida vela legit. numquam imprudentibus imber
Obfuit. aut illum ſurgentem vallibus imis
Aëriae fugere grues: aut bucula coelum
Suſpiciens, patulis captavit naribus auras:
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo:
Et veterem in limo ranae cecinere querelam.
Saepius et tectis penetralibus extulit ova
Anguſtum formica terens iter; et bibit ingens
Arcus: et e paſtu decedens agmine magno
Corvorum increpuit denſis exercitus alis.
Jam varias pelagi volucres, et quae Aſia circum
Dulcibus in ſtagnis rimantur prata Cayſtri,
Certatim largos humeris infundere rores;
Nunc caput objectare fretis, nunc currere in undas,
Et ſtudio incaſſum videas geſtire lavandi.

Tum cornix plena pluviam vocat improba voce,
Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes penſa puellae
Neſcivere hyemem: teſta cum ardente viderent
Scintillare oleum, et putres concreſcere fungos.
Nec minus ex imbri ſoles, et aperta ſerena
Proſpicere, et certis poteris cognoſcere ſignis.
Nam neque tum ſtellis acies obtuſa videtur,
Nec fratris radiis obnoxia ſurgere luna:
Tenuia nec lanae per coelum vellera ferri.
Non tepidum ad ſolem pennas in litore pandunt
Dilectae Thetidi Halcyones: non ore ſolutos
Immundi meminere ſues jactare maniplos.
At nebulae magis ima petunt, campoque recumbunt:
Solis et occaſum ſervans de culmine ſummo
Nequicquam ſeros exercet noctua cantus.
Apparet liquido ſublimis in aëre Niſus
Et pro purpureo poenas dat Scylla capillo.
Quacunque illa levem fugiens ſecat aethera pennis,
Ecce inimicus atrox magno ſtridore per auras,
Inſequitur Niſus: qua ſe fert Niſus ad auras,
Illa levem fugiens raptim ſecat aethera pennis.
Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces
Aut quater ingeminant: et ſaepe cubilibus altis,
Neſcio qua praeter ſolitum dulcedine laeti,
Inter ſe foliis ſtrepitant: juvat imbribus actis
Progeniem parvam, dulceſque reviſere nidos.

Haud

Haud equidem credo, quia ſit divinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia major:
Verum ubi tempeſtas et coeli mobilis humor
Mutavere vias: et Jupiter humidus auſtris
Denſat, erant quae rara modo; et, quae denſa, relaxat:
Vertuntur ſpecies animorum, et pectora motus
Nunc alios, alios dum nubila ventus agebat,
Concipiunt. hinc ille avium concentus in agris,
Et laetae pecudes, et ovantes gutture corvi.
Si vero ſolem ad rapidum lunaſque ſequentes
Ordine reſpicies; nunquam te craſtina fallet
Hora, neque inſidiis noctis capiere ſerenae.
Luna revertentes cum primum colligit ignes,
Si nigrum obſcuro comprenderit aëra cornu,
Maximus agricolis pelagoque parabitur imber.
At, ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem,
Ventus erit: vento ſemper rubet aurea Phoebe.
Sin ortu in quarto (namque is certiſſimus auctor)
Pura, neque obtuſis per coelum cornibus ibit;
Totus et ille dies, et qui naſcentur ab illo
Exactum ad menſem, pluvia ventiſque carebunt:
Votaque ſervati ſolvent in litore nautae
Glauco, et Panopeae, et Inoo Melicertae.
Sol quoque et exoriens, et cum ſe condit in undas,
Signa dabit: ſolem certiſſima ſigna ſequuntur,
Et quae mane refert, et quae ſurgentibus aſtris.
Ille ubi naſcentem maculis variaverit ortum

Conditus in nubem, medioque refugerit orbe;
Suſpecti tibi ſint imbres: namque urget ab alto
Arboribuſque ſatiſque notus, pecorique ſiniſter.
Aut ubi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
Diverſi rumpent radii, aut ubi pallida ſurget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Heu, male tum mites defendet pampinus uvas,
Tam multa in tectis crepitans ſalit horrida grando.
Hoc etiam, emenſo cum jam decedet Olympo,
Profuerit meminiſſe magis: nam ſaepe videmus
Ipſius in vultu varios errare colores.
Coeruleus pluviam denuntiat, igneus euros:
Sin maculae incipient rutilo immiſcerier igni,
Omnia tunc pariter vento nimbiſque videbis
Fervere. non illa quiſquam me nocte per altum
Ire, neque a terra moneat convellere funem.
At ſi, cum referetque diem, condetque relatum,
Lucidus orbis erit; fruſtra terrebere nimbis,
Et claro ſylvas cernes aquilone moveri.
Denique, quid veſper ſerus vehat, unde ſerenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus auſter,
Sol tibi ſigna dabit: Solem quis dicere falſum
Audeat? ille etiam caecos inſtare tumultus
Saepe monet: fraudemque et operta tumeſcere bella.
Ille etiam extincto miſeratus Caeſare Romam,
Cum caput obſcura nitidum ferrugine texit,
Impiaque aeternam timuerunt ſaecula noctem.

Tempore

Tempore quanquam illo tellus quoque, et aequora ponti,
Obſcoenique canes, importunaeque volucres
Signa dabant. quoties Cyclopum effervere in agros
Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam,
Flammarumque globos, liquefactaque volvere ſaxa?
Armorum ſonitum toto Germania coelo
Audiit: inſolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos vulgo exaudita ſilentes
Ingens, et ſimulacra modis pallentia miris
Viſa ſub obſcurum noctis: pecudeſque locutae,
Infandum! ſiſtunt amnes, terraeque dehiſcunt,
Et moeſtum illacrymat templis ebur, aeraque ſudant.
Proluit inſano contorquens vortice ſylvas
Fluviorum rex Eridanus, campoſque per omnes
Cum ſtabulis armenta tulit. nec tempore eodem
Triſtibus aut extis fibrae apparere minaces,
Aut puteis manare cruor ceſſavit; et alte
Per noctem reſonare, lupis ululantibus, urbes.
Non alias coelo ceciderunt plura ſereno
Fulgura, nec diri toties arſere cometae.
Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi:
Nec fuit indignum ſuperis, bis ſanguine noſtro
Emathiam et latos Haemi pingueſcere campos.
Scilicet et tempus veniet, cum finibus illis
Agricola, incurvo terram molitus aratro,

Exeſa inveniet ſcabra rubigine pila:
Aut gravibus raſtris galeas pulſabit inanes,
Grandiaque effoſſis mirabitur oſſa ſepulcris.
Di patrii Indigetes, et Romule, Veſtaque mater,
Quae Tuſcum Tiberim, et Romana palatia ſervas,
Hunc ſaltem everſo juvenem ſuccurrere ſeclo
Ne prohibete: ſatis jampridem ſanguine noſtro
Laomedonteae luimus perjuria Trojae.
Jampridem nobis coeli te regia, Caeſar,
Invidet, atque hominum queritur curare triumphos.
Quippe ubi fas verſum atque nefas: tot bella per orbem:
Tam multae ſcelerum facies: non ullus aratro
Dignus honos: ſqualent abductis arva colonis,
Et curvae rigidum falces conflantur in enſem.
Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum:
Vicinae ruptis inter ſe legibus urbes
Arma ferunt: ſaevit toto Mars impius orbe.
Ut cum carceribus ſeſe effudere quadrigae,
Addunt in ſpatia: et fruſtra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

XII

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICORUM

LIBER II.

HACTENUS arvorum cultus, et ſidera coeli;
Nunc te, Bacche, canam, necnon ſylveſtria tecum
Virgulta, et prolem tarde creſcentis olivae.
Huc, pater o Lenaee: tuis hic omnia plena
Muneribus, tibi pampineo gravidus autumno
Floret ager, ſpumat plenis vindemia labris.
Huc, pater o Lenaee, veni: nudataque muſto
Tinge novo mecum direptis crura cothurnis.
Principio arboribus varia eſt natura creandis:
Namque aliae, nullis hominum cogentibus, ipſae
Sponte ſua veniunt, campoſque et flumina late
Curva tenent: ut molle ſiler, lentaeque geniſtae,
Populus, et glauca canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine: ut altae
Caſtaneae, nemorumque Jovi quae maxima frondet
Aeſculus, atque habitae Graiis oracula quercus.

Pullulat

Pullulat ab radice aliis denſiſſima ſylva:
Ut ceraſis, ulmiſque: etiam Parnaſſia laurus
Parva ſub ingenti matris ſe ſubjicit umbra.
Hos natura modos primum dedit: his genus omne
Sylvarum fruticumque viret, nemorumque ſacrorum.
Sunt alii, quos ipſe via ſibi repperit, uſus.
Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis: hic ſtirpes obruit arvo,
Quadrifidaſque ſudes, et acuto robore vallos:
Sylvarumque aliae preſſos propaginis arcus
Expectant, et viva ſua plantaria terra.
Nil radicis egent aliae: ſummumque putator
Haud dubitat terrae referens mandare cacumen.
Quin et caudicibus ſectis, mirabile dictu,
Truditur e ſicco radix oleagina ligno.
Et ſaepe alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius, mutatamque inſita mala
Ferre pyrum, et prunis lapidoſa rubeſcere corna.
Quare agite, o proprios generatim diſcite cultus,
Agricolae, fructuſque feros mollite colendo.
Neu ſegnes jaceant terrae. juvat Iſmara Baccho
Conſerere, atque olea magnum veſtire Taburnum.
Tuque ades, inceptumque una decurre laborem,
O decus, o famae merito pars maxima noſtrae,
Maecenas, pelagoque volans da vela patenti.
Non ego cuncta meis amplecti verſibus opto:
Non, mihi ſi linguae centum ſint, oraque centum,

Ferrea vox. ades, et primi lege litoris oram.
In manibus terrae: non hic te carmine ficto,
Atque per ambages, et longa exorſa tenebo.
Sponte ſua quae ſe tollunt in luminis auras,
Infoecunda quidem, ſed laeta et fortia ſurgunt.
Quippe ſolo natura ſubeſt: tamen haec quoque ſi quis
Inſerat, aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſylveſtrem animum: cultuque frequenti,
In quaſcunque voces artes, haud tarda ſequentur.
Necnon et ſterilis quae ſtirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos ſi ſit digeſta per agros:
Nunc altae frondes et rami matris opacant,
Creſcentique adimunt foetus, uruntque ferentem.
Jam, quae ſeminibus jactis ſe ſuſtulit arbos,
Tarda venit, ſeris factura nepotibus umbram:
Pomaque degenerant ſuccos oblita priores:
Et turpes avibus praedam fert uva racemos.
Scilicet omnibus eſt labor impendendus; et omnes
Cogendae in ſulcum, ac multa mercede domandae.
Sed truncis oleae melius, propagine vites
Reſpondent, ſolido Paphiae de robore myrtus.
Plantis edurae coryli naſcuntur, et ingens
Fraxinus, Herculeaeque arbos umbroſa coronae,
Chaoniique patris glandes: etiam ardua palma
Naſcitur, et caſus abies viſura marinos.
Inſeritur vero ex foetu nucis arbutus horrida,
Et ſteriles platani malos geſſere valentes:

Caſtaneae

Caſtaneae fagos, ornuſque incanuit albo
Flore pyri, glandemque ſues fregere ſub ulmis.
Nec modus inſerere atque oculos imponere ſimplex:
Nam qua ſe medio trudunt de cortice gemmae,
Et tenues rumpunt tunicas, anguſtus in ipſo
Fit nodo ſinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, udoque docent inoleſcere libro.
Aut rurſum enodes trunci reſecantur, et alte
Finditur in ſolidum cuneis via: deinde feraces
Plantae immittuntur. nec longum tempus, et ingens
Exiit ad coelum ramis felicibus arbos,
Miraturque novas frondes, et non ſua poma.
Praeteraea genus haud unum, nec fortibus ulmis,
Nec ſalici, lotoque, nec Idaeis cypariſſis:
Nec pingues unam in faciem naſcuntur olivae,
Orchades, et radii, et amara pauſia bacca:
Pomaque, et Alcinoi ſylvae: nec ſurculus idem
Cruſtumiis, Syriiſque pyris, gravibuſque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia noſtris,
Quam Methymnaeo carpit de palmite Leſbos.
Sunt Thaſiae vites, ſunt et Mareotides albae:
Pinguibus hae terris habiles, levioribus illae.
Et paſſo Pſythia utilior, tenuiſque lageos,
Tentatura pedes olim, vincturaque linguam;
Purpureae, preciaeque: et quo te carmine dicam
Rhaetica? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt etiam Ammineae vites, firmiſſima vina:

Tmolius

Tmolius aſſurgit quibus, et rex ipſe Phanaeus,
Argitiſque minor : cui non certaverit ulla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, menſis et dis accepta ſecundis,
Tranſierim, Rhodia, et tumidis, bumaſte, racemis.
Sed neque quam multae ſpecies, nec nomina quae ſint,
Eſt numerus: neque enim numero comprendere refert.
Quem qui ſcire velit, Libyci velit aequoris idem
Diſcere, quam multae zephyro turbentur arenae:
Aut, ubi navigiis violentior incidit eurus,
Noſſe, quot Ionii veniant ad litora fluctus.
Nec vero terrae ferre omnes omnia poſſunt.
Fluminibus ſalices, craſſiſque paludibus alni
Naſcuntur : ſteriles ſaxoſis montibus orni :
Litora myrtetis laetiſſima : denique apertos
Bacchus amat colles, Aquilonem et frigora taxi.
Aſpice et extremis domitum cultoribus orbem,
Eoaſque domos Arabum, pictoſque Gelonos.
Diviſae arboribus patriae. ſola India nigrum
Fert ebenum, ſolis eſt turea virga Sabaeis.
Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſamaque, et baccas ſemper frondentis acanthi?
Quid nemora Aethiopum molli canentia lana?
Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
Extremi ſinus orbis? ubi aëra vincere ſummum

Arboris

Arboris haud ullae jactu potuere ſagittae:
Et gens illa quidem ſumptis non tarda pharetris.
Media fert triſtes ſuccos tardumque ſaporem
Felicis mali: quo non praeſentius ullum
Pocula ſi quando ſaevae infecere novercae,
Miſcueruntque herbas, et non innoxia verba
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipſa ingens arbos, faciemque ſimillima lauro:
Et, ſi non alium late jactaret odorem,
Laurus erat. folia haud ullis labentia ventis:
Flos ad prima tenax: animas et olentia Medi
Ora fovent illo, et ſenibus medicantur anhelis.
Sed neque Medorum ſylvae, ditiſſima terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiae certent: non Bactra, neque Indi,
Totaque turiferis Panchaïa pinguis arenis.
Haec loca non tauri ſpirantes naribus ignem
Invertere, ſatis immanis dentibus hydri:
Nec galeis denſiſque virum ſeges horruit haſtis:
Sed gravidae fruges, et Bacchi Maſſicus humor
Implevere: tenent oleaeque, armentaque laeta.
Hinc bellator equus campo ſeſe arduus infert:
Hinc albi, Clitumne, greges, et maxima taurus
Victima, ſaepe tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa deum duxere triumphos.
Hic ver aſſiduum, atque alienis menſibus aeſtas:
Bis gravidae pecudes, bis pomis utilis arbos.

At

At rabidae tigres abſunt, et ſaeva leonum
Semina: nec miſeros fallunt aconita legentes:
Nec rapit immenſos orbes per humum, neque tanto
Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.
Adde tot egregias urbes, operumque laborem:
Tot congeſta manu praeruptis oppida ſaxis:
Fluminaque antiquos ſubterlabentia muros.
An mare, quod ſupra, memorem; quodque alluit infra?
Anne lacus tantos? te, Lari maxime; teque
Fluctibus et fremitu aſſurgens, Benace, marino?
An memorem portus, Lucrinoque addita clauſtra:
Atque indignatum magnis ſtridoribus aequor,
Julia qua ponto longe ſonat unda refuſo,
Tyrrhenuſque fretis immittitur aeſtus Avernis?
Haec eadem argenti rivos, aeriſque metalla
Oſtendit venis, atque auro plurima fluxit.
Haec genus acre virum Marſos, pubemque Sabellam,
Aſſuetumque malo Ligurem, Volſcoſque verutos
Extulit: haec Decios, Marios, magnoſque Camillos:
Scipiadas duros bello: et te, maxime Caeſar,
Qui nunc extremis Aſiae jam victor in oris
Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.
Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus,
Magna virum: tibi res antiquae laudis et artis
Ingredior, ſanctos auſus recludere fontes,
Aſcraeumque cano Romana per oppida carmen.

Nunc

Nunc locus arvorum ingeniis : quae robora cuique,
Quis color, et quae ſit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terrae, colleſque maligni,
Tenuis ubi argilla, et dumoſis calculus arvis,
Palladia gaudent ſylva vivacis olivae.
Indicio eſt, tractu ſurgens oleaſter eodem
Plurimus, et ſtrati baccis ſylveſtribus agri.
At quae pinguis humus, dulcique uligine laeta,
Quique frequens herbis et fertilis ubere campus,
Qualem ſaepe cava montis convalle ſolemus
Deſpicere : huc ſummis liquuntur rupibus amnes
Felicemque trahunt limum : quique editus auſtro,
Et filicem curvis inviſam paſcit aratis :
Hic tibi praevalidas olim multoque fluentes
Sufficiet Baccho vites : hic fertilis uvae,
Hic laticis, qualem pateris libamus et auro,
Inflavit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.
Sin armenta magis ſtudium vituloſque tueri,
Aut foetus ovium, aut urentes culta capellas :
Saltus et ſaturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amiſit Mantua campum,
Paſcentem niveos herboſo flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt :
Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra fere, et preſſo pinguis ſub vomere terra,

Et cui putre ſolum namque hoc imitamur arando
Optima frumentis. non ullo ex aequore cernes
Plura domum tardis decedere plauſtra juvencis:
Aut unde iratus ſylvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos,
Antiquaſque domos avium cum ſtirpibus imis
Eruit: illae altum nidis petiere relictis;
At rudis enituit impulſo vomere campus.
Nam jejuna quidem clivoſi glarea ruris
Vix humiles apibus caſias roremque miniſtrat:
Et tophus ſcaber, et nigris exeſa chelydris
Creta: negant alios aeque ſerpentibus agros
Dulcem ferre cibum, et curvas praebere latebras.
Quae tenuem exhalat nebulam fumoſque volucres,
Et bibit humorem, et, cum vult, ex ſe ipſa remittit:
Quaeque ſuo viridi ſemper ſe gramine veſtit,
Nec ſcabie et ſalſa laedit rubigine ferrum;
Illa tibi laetis intexet vitibus ulmos:
Illa ferax oleo eſt: illam experiere colendo
Et facilem pecori, et patientem vomeris unci.
Talem dives arat Capua, et vicina Veſevo
Ora jugo, et vacuis Clanius non aequus Acerris.
Nunc, quo quamque modo poſſis cognoſcere, dicam.
Rara ſit, an ſupra morem ſi denſa, requiras:
(Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho:
Denſa, magis Cereri: rariſſima quaeque, Lyaeo)
Ante locum capies oculis, alteque jubebis

In ſolido puteum demitti, omnemque repones
Rurſus humum, et pedibus ſummas aequabis arenas.
Si deerunt rarum; pecorique et vitibus almis
Aptius uber erit: ſin in ſua poſſe negabunt
Ire loca, et ſcrobibus ſuperabit terra repletis,
Spiſſus ager: glebas cunctantes craſſaque terga
Expecta, et validis terram proſcinde juvencis.
Salſa autem tellus, et quae perhibetur amara,
Frugibus infelix, ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervat:
Tale dabit ſpecimen. tu ſpiſſo vimine qualos,
Colaque praelorum fumoſis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulceſque a fontibus undae
Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis
Scilicet, et grandes ibunt per vimina guttae;
At ſapor indicium faciet manifeſtus, et ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.
Pinguis item quae ſit tellus, hoc denique pacto
Diſcimus: haud unquam manibus jactata fatiſcit,
Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo.
Humida majores herbas alit, ipſaque juſto
Laetior: ah nimium ne ſit mihi fertilis illa,
Neu ſe praevalidam primis oſtendat ariſtis!
Quae gravis eſt, ipſo tacitam ſe pondere prodit;
Quaeque levis. promptum eſt oculis praediſcere nigram
Et quis cui color. at ſceleratum exquirere frigus

Difficile eſt: piceae tantum, taxique nocentes
Interdum, aut hederae pandunt veſtigia nigrae.
His animadverſis, terram multo ante memento
Excoquere, et magnos ſcrobibus concidere montes,
Ante ſupinatas Aquiloni oſtendere glebas,
Quam laetum infodias vitis genus. optima putri
Arva ſolo: id venti curant, gelidaeque pruinae,
Et labefacta movens robuſtus jugera foſſor.
At ſi quos haud ulla viros vigilantia fugit,
Ante locum ſimilem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus ſeges, et quo mox digeſta feratur:
Mutatam ignorent ſubito ne ſemina matrem.
Quin etiam coeli regionem in cortice ſignant:
Ut, quo quaeque modo ſteterit, qua parte calores
Auſtrinos tulerit, quae terga obverterit axi,
Reſtituant. adeo in teneris conſueſcere multum eſt.
Collibus, an plano melius ſit ponere vites,
Quaere prius. ſi pinguis agros metabere campi,
Denſa ſere: in denſo non ſegnior ubere Bacchus.
Sin, tumulis acclive ſolum colleſque ſupinos,
Indulge ordinibus: nec ſecius omnis in unguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.
Ut ſaepe ingenti bello cum longa cohortes
Explicuit legio, et campo ſtetit agmen aperto,
Directaeque acies, ac late fluctuat omnis
Aere renidenti tellus, necdum horrida miſcent
Proelia, ſed dubius mediis Mars errat in armis.

Omnia ſint paribus numeris dimenſa viarum:
Non animum modo uti paſcat proſpectus inanem;
Sed quia non aliter vires dabit omnibus aequas
Terra, neque in vacuum poterunt ſe extendere rami.
Forſitan et ſcrobibus quae ſint faſtigia quaeras.
Auſim vel tenui vitem committere ſulco.
Altius ac penitus terrae defigitur arbos;
Aeſculus imprimis, quae quantum vertice ad auras
Aethereas, tantum radice in Tartara tendit.
Ergo non hyemes illam, non flabra, neque imbres
Convellunt: immota manet, multoſque per annos
Multa virum volvens durando ſaecula vincit.
Tum fortes late ramos et brachia tendens
Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet umbram.
Neve tibi ad ſolem vergant vineta cadentem:
Neve inter vites corylum ſere: neve flagella
Summa pete, aut ſumma deſtringe ex arbore plantas:
(Tantus amor terrae) neu ferro laede retuſo
Semina: neve oleae ſylveſtres inſere truncos.
Nam ſaepe incautis paſtoribus excidit ignis,
Qui furtim pingui primum ſub cortice tectus
Robora comprendit, frondeſque elapſus in altas
Ingentem coelo ſonitum dedit: inde ſecutus
Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,
Et totum involvit flammis nemus, et ruit atram
Ad coelum picea craſſus caligine nubem:
Praeſertim ſi tempeſtas a vertice ſylvis

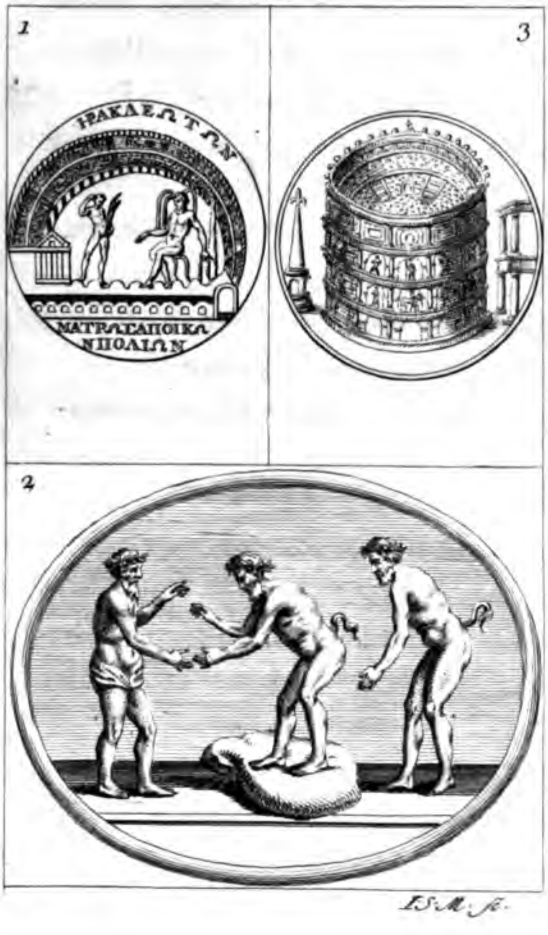
Incubuit,

Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc ubi; non a ſtripe valent, caeſaeque reverti
Poſſunt, atque ima ſimiles revireſcere terra:
Infelix ſuperat foliis oleaſter amaris.
Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat auctor
Tellurem borea rigidam ſpirante moveri.
Rura gelu tum claudit hyems; nec ſemine jacto
Concretam patitur radicem affigere terrae.
Optima vinetis ſatio, cum vere rubenti
Candida venit avis longis inviſa colubris:
Prima vel autumni ſub frigora, cum rapidus ſol
Nondum hyemem contingit equis, jam praeterit aeſtas.
Ver adeo frondi nemorum, ver utile ſylvis:
Vere tument terrae, et genitalia ſemina poſcunt.
Tum pater omnipotens foecundis imbribus aether
Conjugis in gremium laetae deſcendit, et omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore, foetus.
Avia tum reſonant avibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus:
Parturit almus ager, zephyrique tepentibus auris
Laxant arva ſinus: ſuperat tener omnibus humor:
Inque novos ſoles audent ſe gramina tuto
Credere: nec metuit ſurgentes pampinus auſtros,
Aut actum coelo magnis aquilonibus imbrem:
Sed trudit gemmas, et frondes explicat omnes.
Non alios prima creſcentis origine mundi

Illuxiſſe dies, aliumve habuiſſe tenorem
Crediderim: ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, et hybernis parcebant flatibus euri;
Cum primae lucem pecudes hauſere, virumque
Ferrea progenies duris caput extulit arvis,
Immiſſaeque ferae ſylvis, et ſidera coelo.
Nec res hunc tenerae poſſent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusque caloremque
Inter, et exciperet coeli indulgentia terras.
Quod ſupereſt, quaecumque premes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, et multa memor occule terra:
Aut lapidem bibulum, aut ſqualentes infode conchas.
Inter enim labentur aquae, tenuiſque ſubibit
Halitus, atque animos tollent ſata. jamque reperti,
Qui ſaxo ſuper atque ingentis pondere teſtae
Urgerent: hoc effuſos munimen ad imbres;
Hoc, ubi hiulca ſiti findit canis aeſtifer arva.
Seminibus poſitis, ſupereſt deducere terram
Saepius ad capita, et duros jactare bidentes;
Aut preſſo exercere ſolum ſub vomere, et ipſa
Flectere luctantes inter vineta juvencos.
Tum leves calamos, et raſae haſtilia virgae,
Fraxineaſque aptare ſudes, furcaſque bicornes:
Viribus eniti quarum, et contemnere ventos
Aſſueſcant, ſummaſque ſequi tabulata per ulmos.
Ac, dum prima novis adoleſcit frondibus aetas,

Parcendum

XIII

I.S.M. fc.

Parcendum teneris: et dum ſe laetus ad auras
Palmes agit, laxis per purum immiſſus habenis,
Ipſa acies nondum falcis tentanda, ſed uncis
Carpendae manibus frondes, interque legendae.
Inde ubi jam validis amplexae ſtirpibus ulmos
Exierint, tum ſtringe comas, tum brachia tonde.
Ante reformidant ferrum: tum denique dura
Exerce imperia, et ramos compeſce fluentes.
Texendae ſepes etiam, et pecus omne tenendum:
Praecipue dum frons tenera imprudenſque laborum;
Cui, ſuper indignas hyemes, ſolemque potentem;
Sylveſtres uri aſſidue capreaeque ſequaces
Illudunt: paſcuntur oves, avidaeque juvencae.
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut gravis incumbens ſcopulis arentibus aeſtas,
Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, et admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Caeditur, et veteres ineunt proſcenia ludi:
Praemiaque ingentes pagos et compita circum,
Theſeidae poſuere: atque inter pocula laeti
Mollibus in pratis unctos ſaliere per utres.
Nec non Auſonii, Troja gens miſſa, coloni
Verſibus incomptis ludunt, riſuque ſoluto;
Oraque corticibus ſumunt horrenda cavatis:
Et te, Bacche, vocant per carmina laeta, tibique
Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu.

Hinc omnis largo pubeſcit vinea foetu:
Complentur valleſque cavae ſaltuſque profundi,
Et quocumque deus circum caput egit honeſtum.
Ergo rite ſuum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lanceſque et liba feremus:
Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram,
Pinguiaque in verubus torrebimus exta colurnis.
Eſt etiam ille labor curandis vitibus alter,
Cui nunquam exhauſti ſatis eſt: namque omne quotannis
Terque quaterque ſolum ſcindendum, glebaque verſis
Aeternum frangenda bidentibus; omne levandum
Fronde nemus. redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in ſe ſua per veſtigia volvitur annus.
Et jam olim ſeras poſuit cum vinea frondes,
Frigidus et ſylvis Aquilo decuſſit honorem;
Jam tum acer curas venientem extendit in annum
Ruſticus, et curvo Saturni dente relictam
Perſequitur vitem attondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus devecta cremato
Sarmenta, et vallos primus ſub tecta referto:
Poſtremus metito. bis vitibus ingruit umbra,
Bis ſegetem denſis obducunt ſentibus herbae:
Durus uterque labor. laudato ingentia rura,
Exiguum colito. necnon etiam aſpera ruſci
Vimina per ſylvam, et ripis fluvialis arundo

Caeditur,

Caeditur, incultique exercet cura ſalicti.
Jam vinctae vites: jam falcem arbuſta reponunt:
Jam canit extremos effoetus vinitor antes.
Sollicitanda tamen tellus, pulviſque movendus:
Et jam maturis metuendus Jupiter uvis.
Contra, non ulla eſt oleis cultura: neque illae
Procurvam expectant falcem raſtroſque tenaces,
Cum ſemel haeſerunt arvis, auraſque tulerunt.
Ipſa ſatis tellus, cum dente recluditur unco,
Sufficit humorem, et gravidas cum vomere fruges.
Hoc pinguem et placitam paci nutritor olivam.
Poma quoque, ut primum truncos ſenſere valentes,
Et vires habuere ſuas, ad ſidera raptim
Vi propria nituntur, opiſque haud indiga noſtrae.
Nec minus interea foetu nemus omne graveſcit,
Sanguineiſque inculta rubent aviaria baccis.
Tondentur cytiſi, taedas ſylva alta miniſtrat,
Paſcunturque ignes nocturni, et lumina fundunt.
Et dubitant homines ſerere, atque impendere curam?
Quid majora ſequar? ſalices, humileſque geniſtae,
Aut illae pecori frondem, aut paſtoribus umbras,
Sufficiunt; ſepemque ſatis, et pabula melli.
Et juvat undantem buxo ſpectare Cytorum,
Naryciaeque picis lucos: juvat arva videre,
Non raſtris hominum, non ulli obnoxia curae.
Ipſae Caucaſeo ſteriles in vertice ſylvae,
Quas animoſi euri aſſidue franguntque feruntque,

Dant

Dant alios aliae foetus; dant utile lignum
Navigiis pinos, domibus cedrumque cupreſſumque.
Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plauſtris
Agricolae, et pandas ratibus poſuere carinas.
Viminibus ſalices foecundae, frondibus ulmi:
At myrtus validis haſtilibus, et bona bello
Cornus; Ityraeos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliae leves aut torno raſile buxum,
Non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.
Necnon et torrentem undam levis innatat alnus,
Miſſa Pado: necnon et apes examina condunt
Corticibuſque cavis, vitioſaeque ilicis alveo.
Quid memorandum aeque Baccheïa dona tulerunt?
Bacchus et ad culpam cauſas dedit. ille furentes
Centauros leto domuit, Rhoetumque Pholumque.
Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.
  O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint,
Agricolas! quibus ipſa, procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum juſtiſſima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit aedibus undam;
Nec varios inhiant pulchra teſtudine poſtes,
Illuſaſque auro veſtes, Ephyreïaque aera;
Alba neque Aſſyrio fucatur lana veneno,
Nec caſia liquidi corrumpitur uſus olivi:
At ſecura quies, et neſcia fallere vita,
Dives opum variarum; at latis otia fundis,

Speluncae,

Speluncae, vivique lacus; at frigida Tempe,
Mugituſque boum, molleſque ſub arbore ſomni
Non abſunt. illic ſaltus, ac luſtra ferarum,
Et patiens operum parvoque aſſueta juventus,
Sacra deum, ſanctique patres; extrema per illos
Juſtitia excedens terris veſtigia fecit.
Me vero primum dulces ante omnia Muſae,
Quarum ſacra fero ingenti percuſſus amore,
Accipiant; coelique vias et ſidera monſtrent,
Defectus ſolis varios, lunaeque labores:
Unde tremor terris: qua vi maria alta tumeſcant
Obicibus ruptis, rurſuſque in ſeipſa reſidant:
Quid tantum oceano properent ſe tingere ſoles
Hyberni, vel quae tardis mora noctibus obſtet.
Sin, has ne poſſim naturae accedere partes,
Frigidus obſtiterit circum praecordia ſanguis;
Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes,
Flumina amem ſylvaſque inglorius. O ubi campi,
Sperchiuſque, et virginibus bacchata Lacaenis
Taygeta! o qui me gelidis in vallibus Haemi
Siſtat, et ingenti ramorum protegat umbra!
Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſas,
Atque metus omnes et inexorabile fatum
Subjecit pedibus, ſtrepitumque Acherontis avari!
Fortunatus et ille, deos qui novit agreſtes,
Panaque, Sylvanumque ſenem, Nymphaſque ſorores!
Illum non populi faſces, non purpura regum

Flexit,

Flexit, et infidos agitans diſcordia fratres;
Aut conjurato deſcendens Dacus ab Iſtro:
Non res Romanae, perituraque regna: neque ille,
Aut doluit miſerans inopem, aut invidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipſa volentia rura
Sponte tulere ſua, carpſit: nec ferrea jura,
Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta caeca, ruuntque
In ferrum, penetrant aulas et limina regum:
Hic petit excidiis urbem, miſeroſque Penates,
Ut gemma bibat, et Sarrano indormiat oſtro:
Condit opes alius, defoſſoque incubat auro.
Hic ſtupet attonitus roſtris: hunc plauſus hiantem
Per cuneos (geminatus enim) plebiſque patrumque
Corripuit: gaudent perfuſi ſanguine fratrum,
Exilioque domos et dulcia limina mutant,
Atque alio patriam quaerunt ſub ſole jacentem.
Agricola incurvo terram dimovit aratro:
Hinc anni labor; hinc patriam parvoſque nepotes
Suſtinet; hinc armenta boum, meritoſque juvencos.
Nec requies, quin, aut pomis exuberet annus,
Aut foetu pecorum, aut cerealis mergite culmi,
Proventuque oneret ſulcos, atque horrea vincat.
Venit hyems; teritur Sicyonia bacca trapetis:
Glande ſues laeti redeunt: dant arbuta ſylvae:
Et varios ponit foetus autumnus: et alte
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.

Interea

Interea dulces pendent circum oſcula nati:
Caſta pudicitiam ſervat domus: ubera vaccae
Lactea demittunt: pingueſque in gramine laeto
Inter ſe adverſis luctantur cornibus hoedi.
Ipſe dies agitat feſtos: fuſuſque per herbam,
Ignis ubi in medio, et ſocii cratera coronant,
Te libans, Lenaee, vocat: pecoriſque magiſtris
Velocis jaculi certamina ponit in ulmo,
Corporaque agreſti nudat praedura palaeſtra.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus et frater; ſic fortis Etruria crevit;
Scilicet et rerum facta eſt pulcherrima Roma,
Septemque una ſibi muro circumdedit arces.
Ante etiam ſceptrum Dictaei regis, et ante
Impia quam caeſis gens eſt epulata juvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Necdum etiam audierant inflari claſſica, necdum
Impoſitos duris crepitare incudibus enſes.
Sed nos immenſum ſpatiis confecimus aequor:
Et jam tempus equum fumantia ſolvere colla.

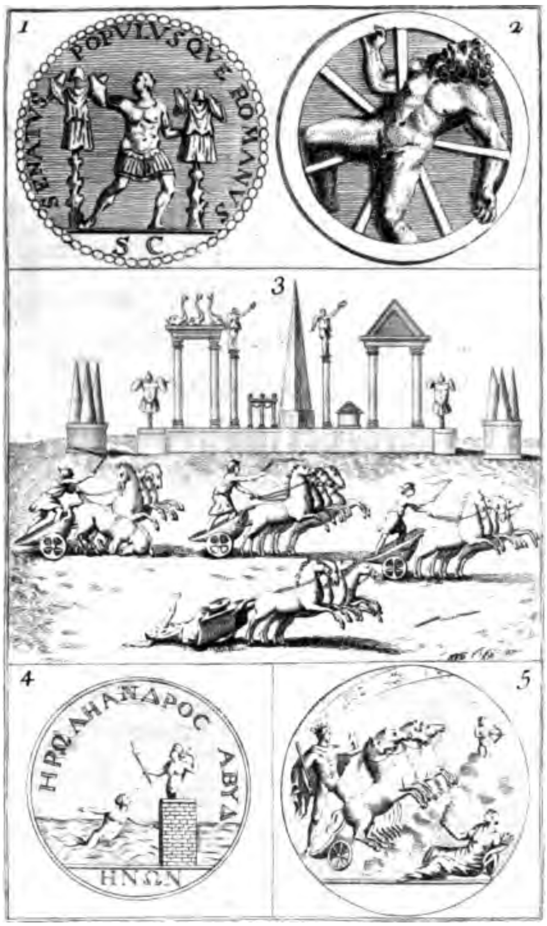
P. VIRGILII MARONIS

GEORGICORUM

LIBER III.

TE quoque, magna Pales, et te, memorande, canemus,
Paſtor ab Amphryſo: vos, ſylvae amneſque Lycaei.
Cetera, quae vacuas tenuiſſent carmine mentes,
Omnia jam vulgata. quis aut Euryſthea durum,
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, et Latonia Delos?
Hippodameque, humeroque Pelops inſignis eburno,
Acer equis? tentanda via eſt, qua me quoque poſſim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita ſuperſit,
Aonio rediens deducam vertice Muſas:
Primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas:
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius, et tenera praetexit arundine ripas.

XIV

C. Grignion Sculp.

In medio mihi Caeſar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, et Tyrio conſpectus in oſtro,
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucoſque Molorchi,
Curſibus et crudo decernet Graecia caeſtu.
Ipſe, caput tonſae foliis ornatus olivae
Dona feram. jam nunc ſolemnes ducere pompas
Ad delubra juvat, caeſoſque videre juvencos:
Vel ſcena ut verſis diſcedat frontibus; utque
Purpurea intexti tollant aulaea Britanni.
In foribus pugnam ex auro ſolidoque elephanto
Gangaridum faciam, victoriſque arma Quirini:
Atque hic undantem bello, magnumque fluentem
Nilum, ac navali ſurgentes aere columnas.
Addam urbes Aſiae domitas, pulſumque Niphaten,
Fidentemque fuga Parthum verſiſque ſagittis,
Et duo rapta manu diverſo ex hoſte trophaea,
Biſque triumphatas utroque ab litore gentes.
Stabunt et Parii lapides, ſpirantia ſigna,
Aſſaraci proles, demiſſaeque ab Jove gentis
Nomina, Troſque parens, et Trojae Cynthius auctor.
Invidia infelix Furias, amnemque ſeverum
Cocyti metuet, tortoſque Ixionis orbes,
Immanemque rotam, et non exſuperabile ſaxum.
Interea Dryadum ſylvas ſaltuſque ſequamur
Intactos, tua, Maecenas, haud mollia juſſa.
Te ſine nil altum mens inchoat. en age, ſegnes

Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithaeron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum.
Et vox aſſenſu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas
Caeſaris, et nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abeſt ab origine Caeſar.
  Seu quis, Olimpiacae miratus praemia palmae,
Paſcit equos; ſeu quis fortes ad aratra juvencos;
Corpora praecipue matrum legat. optima torvae
Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
Et crurum tenus a mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
Pes etiam, et camuris hirtae ſub cornibus aures.
Nec mihi diſpliceat maculis inſignis et albo;
Aut juga detrectans, interdumque aſpera cornu,
Et faciem tauro propior, quaeque ardua tota,
Et gradiens ima verrit veſtigia cauda.
Aetas Lucinam juſtoſque pati hymenaeos
Deſinit ante decem, poſt quatuor incipit annos:
Cetera nec foeturae habilis, nec fortis aratris.
Interea, ſuperat gregibus dum laeta juventas,
Solve mares: mitte in Venerem pecuaria primus,
Atque aliam ex alia generando ſuffice prolem.
Optima quaeque dies miſeris mortalibus aevi
Prima fugit: ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus:
Et labor, et durae rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis.

Semper

Semper enim refice: ac, ne poſt amiſſa requiras,
Anteveni, et ſobolem armento ſortire quotannis.
Nec non et pecori eſt idem delectus equino.
Tu modo, quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis,
Praecipuum jam inde a teneris impende laborem.
Continuo pecoris generoſi pullus in arvis
Altius ingreditur, et mollia crura reponit.
Primus et ire viam, et fluvios tentare minaces
Audet, et ignoto ſeſe committere ponti:
Nec vanos horret ſtrepitus. illi ardua cervix,
Argutumque caput, brevis alvus, obeſaque terga:
Luxuriatque toris animoſum pectus: honeſti
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et gilvo. tum, ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit; micat auribus, et tremit artus,
Collectumque premens volvit ſub naribus ignem.
Denſa juba, et dextro jactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos ſpina, cavatque
Tellurem, et ſolido graviter ſonat ungula cornu.
Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis
Cyllarus, et, quorum Graii meminere poëtae,
Martis equi bijuges, et magni currus Achillis.
Talis et ipſe jubam cervice effudit equina
Conjugis adventu pernix Saturnus, et altum
Pelion hinnitu fugiens implevit acuto.
Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam ſegnior annis

Deficit, abde domo; nec turpi ignoſce ſenectae.
Frigidus in Venerem ſenior, fruſtraque laborem
Ingratum trahit: et, ſi quando ad praelia ventum
eſt,
Ut quondam in ſtipulis magnus ſine viribus ignis,
Incaſſum furit. ergo animos aevumque notabis
Praecipue: hinc alias artes, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quae gloria palmae.
Nonne vides, cum praecipiti certamine campum
Corripuere, ruuntque effuſi carcere currus,
Cum ſpes arrectae juvenum, exultantiaque haurit
Corda pavor pulſans: illi inſtant verbere torto,
Et proni dant lora: volat vi fervidus axis:
Jamque humiles, jamque elati ſublime videntur
Aëra per vacuum ferri, atque aſſurgere in auras.
Nec mora, nec requies. at fulvae nimbus arenae
Tollitur: humeſcunt ſpumis flatuque ſequentum.
Tantus amor laudum, tantae eſt victoria curae.
Primus Erichthonius currus et quatuor auſus
Jungere equos, rapidiſque rotis inſiſtere victor.
Frena Pelethronii Lapithae, gyroſque dedere,
Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, et greſſus glomerare ſuperbos.
Aequus uterque labor: aeque juvenemque magiſtri
Exquirunt, calidumque animis, et curſibus acrem.
Quamvis ſaepe fuga verſos ille egerit hoſtes,
Et patriam Epirum referat, forteſque Mycenas;
Neptunique

Neptunique ipſa deducat origine gentem.
His animadverſis, inſtant ſub tempus, et omnes
Impendunt curas denſo diſtendere pingui,
Quem legere ducem et pecori dixere maritum:
Pubenteſque ſecant herbas, fluvioſque miniſtrant
Farraque; ne blando nequeat ſupereſſe labori,
Invalidique patrum referant jejunia nati:
Ipſa autem macie tenuant armenta volentes.
Atque, ubi concubitus primos jam nota voluptas
Sollicitat; frondeſque negant, et fontibus arcent:
Saepe etiam curſu quatiunt, et ſole fatigant,
Cum graviter tunſis gemit area frugibus, et cum
Surgentem ad zephyrum paleae jactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtuſior uſus
Sit genitali arvo, et ſulcos oblimet inertes;
Sed rapiat ſitiens Venerem, interiuſque recondat.
Rurſus, cura patrum cadere, et ſuccedere matrum
Incipit, exactis gravidae cum menſibus errant,
Non illas gravibus quiſquam juga ducere plauſtris,
Non ſaltu ſuperare viam ſit paſſus, et acri
Carpere prata fuga, fluvioſque innare rapaces.
Saltibus in vacuis paſcant, et plena ſecundum
Flumina: muſcus ubi, et viridiſſima gramine ripa,
Speluncaeque tegant, et ſaxea procubet umbra.
Eſt lucos Silari circa ilicibuſque virentem
Plurimus Alburnum volitans, cui nomen aſilo

Romanum eſt, oeſtron Graii vertere vocantes:
Aſper, acerba ſonans: quo tota exterrita ſylvis
Diffugiunt armenta; furit mugitibus aether
Concuſſus, ſylvaeque, et ſicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monſtro horribiles exercuit iras
Inachiae Juno peſtem meditata juvencae.
Hunc quoque, nam mediis fervoribus acrior inſtat,
Arcebis gravido pecori, armentaque paſces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.
Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis:
Continuoque notas et nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſervare ſacros, aut ſcindere terram,
Et campum horrentem fractis invertere glebis.
Caetera paſcuntur virides armenta per herbas.
Tu quos ad ſtudium atque uſum formabis agreſtem,
Jam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum faciles animi juvenum, dum mobilis aetas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Cervici ſubnecte: dehinc, ubi libera colla
Servitio aſſuerint, ipſis e torquibus aptos
Junge pares, et coge gradum conferre, juvencos.
Atque illis jam ſaepe rotae ducantur inanes
Per terram, et ſummo veſtigia pulvere ſignent.
Poſt valido nitens ſub pondere faginus axis
Inſtrepat, et junctos temo trahat aereus orbes.
Interea pubi indomitae non gramina tantum,

Nec veſcas ſalicum frondes, ulvamque paluſtrem,
Sed frumenta manu carpes ſata: nec tibi foetae,
More patrum, nivea implebunt mulctralia vaccae;
Sed tota in dulces conſument ubera natos.
Sin ad bella magis ſtudium, turmaſque feroces,
Aut Alphea rotis praelabi flumina Piſae,
Et Jovis in luco currus agitare volantes;
Primus equi labor eſt, animos atque arma videre
Bellantum, lituoſque pati, tractuque gementem
Ferre rotam, et ſtabulo frenos audire ſonantes.
Tum magis atque magis blandis gaudere magiſtri
Laudibus, et plauſae ſonitum cervicis amare.
Atque haec jam primo depulſus ab ubere matris
Audiat, inque vicem det mollibus ora capiſtris
Invalidus, et jamque tremens, et jam inſcius aevi.
At, tribus exactis, ubi quarta acceſſerit aeſtas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibuſque ſonare
Compoſitis, ſinuetque alterna volumina crurum,
Sitque laboranti ſimilis: tum curſibus auras
Provocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Aequora, vix ſumma veſtigia ponat arena:
Qualis Hyperboreis Aquilo cum denſus ab oris
Incubuit, Scythiaeque hyemes atque arida differt
Nubila: tum ſegetes altae campique natantes
Lenibus horreſcunt flabris, ſummaeque ſonorem
Dant ſylvae, longique urgent ad litora fluctus.
Ille volat, ſimul arva fuga, ſimul aequora verrens.

 Hic

Hic vel ad Elei metas et maxima campi
Sudabit ſpatia, et ſpumas aget ore cruentas;
Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.
Tum demum craſſa magnum farragine corpus
Creſcere jam domitis ſinito: namque ante domandum
Ingentes tollent animos, prenſique negabunt
Verbera lenta pati, et duris parere lupatis.
Sed non ulla magis vires induſtria firmat,
Quam Venerem et caeci ſtimulos avertere amoris,
Sive boum, ſive eſt cui gratior uſus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in ſola relegant
Paſcua, poſt montem oppoſitum, et trans flumina lata:
Aut intus clauſos ſatura ad praeſepia ſervant.
Carpit enim vires paulatim, uritque videndo
Foemina: nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbae:
Dulcibus illa quidem illecebris, et ſaepe ſuperbos
Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantes.
Paſcitur in magna ſylva formoſa juvenca:
Illi alternantes multa vi praelia miſcent
Vulneribus crebris: lavit ater corpora ſanguis,
Verſaque in obnixos urgentur cornua vaſto
Cum gemitu: reboant ſylvaeque et magnus Olympus.
Nec mos bellantes una ſtabulare: ſed alter
Victus abit, longeque ignotis exulat oris:
Multa gemens ignominiam plagaſque ſuperbi

Victoris,

Victoris, tum, quos amiſit inultus, amores:
Et ſtabula aſpectans regnis exceſſit avitis.
Ergo omni cura vires exercet, et inter
Dura jacet pernox inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus hirſutis et carice paſtus acuta:
Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit
Arboris obnixus trunco: ventoſque laceſſit
Ictibus, et ſparſa ad pugnam proludit arena.
Poſt, ubi collectum robur vireſque receptae,
Signa movet, praecepſque oblitum fertur in hoſtem:
Fluctus uti, in medio coepit cum albeſcere ponto,
Longius ex altoque ſinum trahit; utque volutus
Ad terras, immane ſonat per ſaxa, neque ipſo
Monte minor procumbit: at ima exaeſtuat unda
Vorticibus, nigramque alte ſubjectat arenam.
Omne adeo genus in terris hominumque ferarumque,
Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres,
In furias ignemque ruunt. amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita leaena
Saevior erravit campis: nec funera vulgo
Tam multa informes urſi ſtragemque dedere
Per ſylvas. tum ſaevus aper, tum peſſima tigris.
Heu, male tum Libyae ſolis erratur in agris.
Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum
Corpora, ſi tantum notas odor attulit auras?
Ac neque eos jam fraena virum, neque verbera ſaeva,
Non ſcopuli, rupeſque cavae, atque objecta retardant

Flumina, correptos unda torquentia montes.
Ipſe ruit, denteſque Sabellicus exacuit ſus,
Et pede proſubigit terram, fricat arbore coſtas,
Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera durat.
Quid juvenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem
Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
Nocte natat caeca ſerus freta: quem ſuper ingens
Porta tonat coeli, et ſcopulis illiſa reclamant
Aequora: nec miſeri poſſunt revocare parentes,
Nec moritura ſuper crudeli funere virgo.
Quid Lynces Bacchi variae, et genus acre luporum,
Atque canum? quid, quae imbelles dant praelia cervi?
Scilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum:
Et mentem Venus ipſa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra abſumpſere quadrigae.
Illas ducit amor trans Gargara, tranſque ſonantem
Aſcanium: ſuperant montes, et flumina tranant.
Continuoque avidis ubi ſubdita flamma medullis
Vere magis (quia vere calor redit oſſibus) illae
Ore omnes verſae in zephyrum, ſtant rupibus altis,
Exceptantque leves auras: et ſaepe ſine ullis
Conjugiis, vento gravidae (mirabile dictu)
Saxa per et ſcopulos et depreſſas convalles
Diffugiunt: non, eure, tuos, neque ſolis ad ortus,
In boream, caurumque, aut unde nigerrimus auſter
Naſcitur, et pluvio contriſtat frigore coelum.
Hic demum, Hippomanes vero quod nomine dicunt
Paſtores,

Paſtores, lentum diſtillat ab inguine virus.
Hippomanes, quod ſaepe malae legere novercae,
Miſcueruntque herbas, et non innoxia verba.
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
Singula dum capti circumvectamur amore.
  Hoc ſatis armentis. ſuperat pars altera curae,
Lanigeros agitare greges, hirtaſque capellas.
Hic labor; hinc laudem fortes ſperate coloni.
Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam ſit, et anguſtis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnaſſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor: juvat ire jugis, qua nulla priorum
Caſtaliam molli devertitur orbita clivo.
Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore ſonandum.
Incipiens ſtabulis edico in mollibus herbam
Carpere oves, dum mox frondoſa reducitur aeſtas:
Et multa duram ſtipula filicumque maniplis
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida laedat
Molle pecus, ſcabiemque ferat, turpeſque podagras.
Poſt, hinc digreſſus, jubeo frondentia capris
Arbuta ſufficere, et fluvios praebere recentes;
Et ſtabula a ventis hyberno opponere ſoli
Ad medium converſa diem; cum frigidus olim
Jam cadit, extremoque irrorat aquarius anno.
Hae quoque non cura nobis leviore tuendae,
Nec minor uſus erit: quamvis Mileſia magno
Vellera mutentur, Tyrios incocta rubores.

Denſior hinc ſoboles, hinc largi copia lactis.
Quam magis exhauſto ſpumaverit ubere mulctra;
Laeta magis preſſis manabunt flumina mammis.
Nec minus interea barbas incanaque menta
Cinyphii tondent hirci, ſetaſque comantes,
Uſum in caſtrorum, et miſeris velamina nautis.
Paſcuntur vero ſylvas, et ſumma Lycaei,
Horrenteſque rubos, et amantes ardua dumos.
Atque ipſae memores redeunt in tecta, ſuoſque
Ducunt, et gravido ſuperant vix ubere limen.
Ergo omni ſtudio glaciem ventoſque nivales,
Quo minus eſt illis curae mortalis egeſtas,
Avertes: victumque feres, et virgea laetus
Pabula, nec tota claudes foenilia bruma.
At vero, zephyris cum laeta vocantibus aeſtas,
In ſaltus utrumque gregem atque in paſcua mittes.
Luciferi primo cum ſidere frigida rura
Carpamus, dum mane novum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratiſſimus herba.
Inde, ubi quarta ſitim coeli collegerit hora,
Et cantu querulae rumpent arbuſta cicadae;
Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna jubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam.
Aeſtibus at mediis umbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos; aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacra nemus accubet umbra.

Tum

Tum tenues dare rurſus aquas, et paſcere rurſus
Solis ad occaſum: cum frigidus aëra veſper
Temperat, et ſaltus reficit jam roſcida luna,
Litoraque halcyonen reſonant, et acanthida dumi.
Quid tibi paſtores Libyae, quid paſcua verſu
Proſequar, et raris habitata mapalia tectis?
Saepe diem noctemque et totum ex ordine menſem
Paſcitur, itque pecus longa in deſerta ſine ullis
Hoſpitiis: tantum campi jacet. omnia ſecum
Armentarius Afer agit, tectumque, Laremque,
Armaque, Amyclaeumque canem, Creſſamque pharetram.
Non ſecus ac patriis acer Romanus in armis
Injuſto ſub faſce viam cum carpit, et hoſti
Ante expectatum poſitis ſtat in agmine caſtris.
At non, qua Scythiae gentes, Moeotiaque unda,
Turbidus et torquens flaventes Iſter arenas,
Quaque redit medium Rhodope porrecta ſub axem.
Illic clauſa tenent ſtabulis armenta: neque ullae
Aut herbae campo apparent, aut arbore frondes:
Sed jacet aggeribus niveis informis, et alto
Terra gelu late, ſeptemque aſſurgit in ulnas.
Semper hyems, ſemper ſpirantes frigora Cauri.
Tum ſol pallentes haud unquam diſcutit umbras:
Nec cum invectus equis altum petit aethera; nec cum
Praecipitem Oceani rubro lavit aequore currum.
Concreſcunt ſubitae currenti in flumine cruſtae,

Undaque

Undaque jam tergo ferratos ſuſtinet orbes,
Puppibus illa prius patulis, nunc hoſpita plauſtris.
Aeraque diſſiliunt vulgo, veſteſque rigeſcunt
Indutae, caeduntque ſecuribus humida vina,
Et totae ſolidam in glaciem vertere lacunae,
Stiriaque impexis induruit horrida barbis.
Interea toto non ſecius aëre ningit:
Intereunt pecudes, ſtant circumfuſa pruinis
Corpora magna boum: confertoque agmine cervi
Torpent mole nova, et ſummis vix cornibus extant.
Hos non immiſſis canibus, non caſſibus ullis,
Puniceaeve agitant pavidos formidine pennae:
Sed fruſtra oppoſitum trudentes pectore montem
Comminus obtruncant ferro, graviterque rudentes
Caedunt, et magno laeti clamore reportant.
Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub alta
Otia agunt terra, congeſtaque robora, totaſque
Advolvere focis ulmos, ignique dedere.
Hic noctem ludo ducunt, et pocula laeti
Fermento atque acidis imitantur vitea ſorbis.
Talis Hyperboreo ſeptem ſubjecta trioni
Gens effraena virum Riphaeo tunditur euro,
Et pecudum fulvis velatur corpora ſetis.
Si tibi lanicium curae: primum aſpera ſylva,
Lappaeque tribulique abſint: fuge pabula laeta:
Continuoque greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, quamvis aries ſit candidus ipſe,

Nigra

XV

I.S.M. ſc:

Nigra ſubeſt udo tantum cui lingua palato,
Rejice, ne maculis infuſcet vellera pullis
Naſcentum; plenoque alium circumſpice campo.
Munere ſic niveo lanae, ſi credere dignum eſt,
Pan deus Arcadiae captam te, Luna, ſefellit,
In nemora alta vocans: nec tu aſpernata vocantem.
At cui lactis amor, cytiſum, lotoſque frequentes
Ipſe manu, ſalſaſque ferat praeſepibus herbas.
Hinc et amant fluvios magis, et magis ubera tendunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem.
Multi jam excretos prohibent a matribus hoedos,
Primaque ferratis praefigunt ora capiſtris.
Quod ſurgente die mulſere horiſque diurnis,
Nocte premunt: quod jam tenebris et ſole cadente,
Sub lucem exportans calathis adit oppida paſtor,
Aut parco ſale contingunt, hyemique reponunt.
Nec tibi cura canum fuerit poſtrema: ſed una
Veloces Spartae catulos acremque Moloſſum
Paſce ſero pingui. nunquam cuſtodibus illis
Nocturnum ſtabulis furem, incurſuſque luporum,
Aut impacatos a tergo horrebis Iberos.
Saepe etiam curſu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Saepe volutabris pulſos ſylveſtribus apros
Latratu turbabis agens, monteſque per altos
Ingentem clamore premes ad retia cervum.

Diſce et odoratam ſtabulis accendere cedrum,
Galbaneoque agitare graves nidore chelydros.
Saepe ſub immotis praeſepibus aut mala tactu
Vipera delituit, coelumque exterrita fugit;
Aut tecto aſſuetus coluber ſuccedere et umbrae,
Peſtis acerba boum, pecorique aſpergere virus,
Fovit humum. cape ſaxa manu, cape robora, paſtor,
Tollentemque minas et ſibila colla tumentem
Dejice: jamque fuga timidum caput abdidit alte,
Cum medii nexus extremaeque agmina caudae
Solvuntur, tardoſque trahit ſinus ultimus orbes.
Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis,
Squamea convolvens ſublato pectore terga,
Atque notis longam maculoſus grandibus alvum:
Qui, dum amnes ulli rumpuntur fontibus, et dum
Vere madent udo terrae ac pluvialibus auſtris,
Stagna colit, ripiſque habitans, hic piſcibus atram
Improbus ingluviem raniſque loquacibus explet.
Poſtquam exuſta palus, terraeque ardore dehiſcunt,
Exilit in ſiccum, et flammantia lumina torquens
Saevit agris, aſperque ſiti atque exterritus aeſtu.
Ne mihi tum molles ſub dio carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat jacuiſſe per herbas:
Cum, poſitis novus exuviis nitiduſque juventa,
Volvitur, aut catulos tectis aut ova relinquens,
Arduus ad ſolem, et linguis micat ore triſulcis.
Morborum quoque te cauſas et ſigna docebo.

Turpis

Turpis oves tentat ſcabies, ubi frigidus imber
Altius ad vivum perſedit, et horrida cano
Bruma gelu: vel cum tonſis illotus adhaeſit
Sudor, et hirſuti ſecuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluviis pecus omne magiſtri
Perfundunt, udiſque aries in gurgite villis
Merſatur, miſſuſque ſecundo defluit amni:
Aut tonſum triſti contingunt corpus amurca,
Et ſpumas miſcent argenti, vivaque ſulfura,
Idaeaſque pices, et pingues unguine ceras,
Scillamque, helleboroſque graves, nigrumque bitumen.
Non tamen ulla magis praeſens fortuna laborum eſt,
Quam ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Ulceris os. alitur vitium, vivitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera paſtor
Abnegat, aut meliora deos ſedet omnia poſcens.
Quin etiam, ima dolor balantum lapſus ad oſſa
Cum furit, atque artus depaſcitur arida febris,
Profuit incenſos aeſtus avertere, et inter
Ima ferire pedis ſalientem ſanguine venam:
Biſaltae quo more ſolent, acerque Gelonus,
Cum fugit in Rhodopen, atque in deſerta Getarum,
Et lac concretum cum ſanguine potat equino.
Quam procul aut molli ſuccedere ſaepius umbrae
Videris, aut ſummas carpentem ignavius herbas,
Extremamque ſequi, aut medio procumbere campo

Paſcentem,

Paſcentem, et ferae ſolam decedere nocti;
Continuo culpam ferro compeſce, prius quam
Dira per incautum ſerpant contagia vulgus.
Non tam creber agens hyemem, ruit aequore turbo,
Quam multae pecudum peſtes. nec ſingula morbi
Corpora corripiunt; ſed tota aeſtiva repente,
Spemque, gregemque ſimul, cunctamque ab origine gentem.
Tum ſciat, aërias Alpes, et Norica ſi quis
Caſtella in tumulis, et Iapidis arva Timavi,
Nunc quoque poſt tanto videat deſertaque regna
Paſtorum, et longe ſaltus lateque vacantes.
Hic quondam morbo coeli miſeranda coorta eſt
Tempeſtas, totoque autumni incanduit aeſtu,
Et genus omne neci pecudum dedit,omne ferarum,
Corrupitque lacus; infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat ſimplex; ſed ubi ignea venis
Omnibus acta ſitis miſeros adduxerat artus,
Rurſus abundabat fluidus liquor; omniaque in ſe
Oſſa minutatim morbo collapſa trahebat.
Saepe in honore deum medio ſtans hoſtia ad aram,
Lanea dum nivea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda miniſtros.
Aut ſi quam ferro mactaverat ante ſacerdos,
Inde neque impoſitis ardent altaria fibris,
Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates:
Ac vix ſuppoſiti tinguntur ſanguine cultri,

Summaque

Summaque jejuna ſanie infuſcatur arena.
Hinc laetis vituli vulgo moriuntur in herbis,
Et dulces animas plena ad praeſepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, et quatit aegros
Tuſſis anhela ſues, ac faucibus angit obeſis.
Labitur, infelix ſtudiorum atque immemor herbae,
Victor equus, fonteſque avertitur, et pede terram
Crebro ferit: demiſſae aures: incertus ibidem
Sudor, et ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, et ad tactum tractanti dura reſiſtit.
Haec ante exitium primis dant ſigna diebus:
Sin in proceſſu coepit crudeſcere morbus,
Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis, imaque longo
Ilia ſingultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, et obſeſſas fauces premit aſpera lingua.
Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenaeos: ea viſa ſalus morientibus una.
Mox erat hoc ipſum exitio, furiiſque refecti
Ardebant, ipſique ſuos, jam morte ſub aegra
Di meliora piis, erroremque hoſtibus illum!
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus
Concidit, et mixtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremoſque ciet gemitus. it triſtis arator,
Moerentem abjungens fraterna morte juvencum:
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.

Non umbrae altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata movere animum, non qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis: at ima
Solvuntur latera, atque oculos ſtupor urget inertes,
Ad terramque fluit devexo pondere cervix.
Quid labor, aut benefacta juvant? quid vomere terras
Invertiſſe graves? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulae nocuere repoſtae:
Frondibus et victu paſcuntur ſimplicis herbae.
Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu
Flumina, nec ſomnos abrumpit cura ſalubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quaeſitas ad ſacra boves Junonis, et uris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo aegre raſtris terram rimantur, et ipſis
Unguibus infodiunt fruges, monteſque per altos
Contenta cervice trahunt ſtridentia plauſtra.
Non lupus inſidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat: timidi damae cervique fugaces
Nunc interque canes et circum tecta vagantur.
Jam maris immenſi prolem et genus omne natantum
Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit: inſolitae fugiunt in flumina phocae.
Interit et curvis fruſtra defenſa latebris
Vipera, et attoniti ſquamis aſtantibus hydri.
Ipſis eſt aër avibus non aequus, et illae

Praecipites alta vitam ſub nube relinquunt.
Praeterea, nec jam mutari pabula refert,
Quaeſitaeque nocent artes: ceſſere magiſtri,
Phillyrides Chiron, Amythaoniuſque Melampus.
Saevit et, in lucem Stygiis emiſſa tenebris
Pallida Tiſiphone, morbos agit ante metumque,
Inque dies avidum ſurgens caput altius effert.
Balatu pecorum et crebris mugitibus amnes,
Arenteſque ſonant ripae, colleſque ſupini.
Jamque catervatim dat ſtragem, atque aggerat ipſis
In ſtabulis turpi dilapſa cadavera tabo:
Donec humo tegere, ac foveis abſcondere diſcunt.
Nam neque erat coriis uſus: nec viſcera quiſquam
Aut undis abolere poteſt, aut vincere flamma:
Nec tondere quidem morbo illuvieque pereſa
Vellera, nec telas poſſunt attingere putres.
Verum etiam inviſos ſi quis tentarat amictus;
Ardentes papulae, atque immundus olentia ſudor
Membra ſequebatur. nec longo deinde moranti
Tempore, contactos artus ſacer ignis edebat.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICORUM

LIBER IV.

PROTINUS aërii mellis coeleſtia dona
Exſequar. hanc etiam, Maecenas, aſpice partem.
Admiranda tibi levium ſpectacula rerum,
Magnanimoſque duces, totiuſque ordine gentis
Mores, et ſtudia, et populos, et praelia dicam.
In tenui labor: at tenuis non gloria, ſi quem
Numina laeva ſinunt, auditque vocatus Apollo.
Principio ſedes apibus ſtatioque petendae,
Quo neque ſit ventis aditus (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oves hoedique petulci
Floribus inſultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, et ſurgentes atterat herbas.
Abſint et picti ſqualentia terga lacerti
Pinguibus a ſtabulis, meropeſque, aliaeque volucres,
Et manibus Procne pectus ſignata cruentis.
Omnia nam late vaſtant, ipſaſque volantes

XVI

I.S.M. ſc.

Ore ferunt, dulcem nidis immitibus eſcam.
At liquidi fontes, et ſtagna virentia muſco,
Adſint, et tenuis fugiens per gramina rivus,
Palmaque veſtibulum aut ingens oleaſter inumbret:
Ut, cum prima novi ducent examina reges
Vere ſuo, ludetque favis emiſſa juventus,
Vicina invitet decedere ripa calori,
Obviaque hoſpitiis teneat frondentibus arbos.
In medium, ſeu ſtabit iners, ſeu profluet humor,
Tranſverſas ſalices et grandia conjice ſaxa;
Pontibus ut crebris poſſint conſiſtere, et alas
Pandere ad aeſtivum ſolem; ſi forte morantes
Sparſerit, aut praeceps Neptuno immerſerit eurus.
Haec circum caſiae virides, et olentia late
Serpylla, et graviter ſpirantis copia thymbrae
Floreat, irriguumque bibant violaria fontem.
Ipſa autem, ſeu corticibus tibi ſuta cavatis,
Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
Anguſtos habeant aditus: nam frigore mella
Cogit hyems, eademque calor liquefacta remittit.
Utraque vis apibus pariter metuenda: neque illae
Nequicquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fucoque et floribus oras
Explent, collectumque haec ipſa ad munera gluten,
Et viſco et Phrygiae ſervant pice lentius Idae.
Saepe etiam effoſſis (ſi vera eſt fama) latebris
Sub terra fodere larem, penituſque repertae

Pumicibuſque cavis, exeſaeque arboris antro.
Tu tamen e levi rimoſa cubilia limo
Unge fovens circum, et raras ſuperinjice frondes.
Neu propius tectis taxum ſine, neve rubentes
Ure foco cancros, altae neu crede paludi:
Aut ubi odor coeni gravis, aut ubi concava pulſu
Saxa ſonant, vociſque offenſa reſultat imago.
Quod ſupereſt, ubi pulſam hyemem ſol aureus egit
Sub terras, coelumque aeſtiva luce recluſit:
Illae continuo ſaltus ſylvaſque peragrant,
Purpureoſque metunt flores, et flumina libant
Summa leves. hinc, neſcio qua dulcedine laetae
Progeniem nidoſque fovent: hinc arte recentes
Excudunt ceras, et mella tenacia fingunt.
Hinc ubi jam emiſſum caveis ad ſidera coeli
Nare per aeſtatem liquidam ſuſpexeris agmen,
Obſcuramque trahi vento mirabere nubem;
Contemplator: aquas dulces et frondea ſemper
Tecta petunt. huc tu juſſos aſperge ſapores,
Trita meliſphylla, et cerinthae ignobile gramen:
Tinnituſque cie, et Matris quate cymbala circum.
Ipſae conſident medicatis ſedibus: ipſae
Intima more ſuo ſeſe in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint (nam ſaepe duobus
Regibus inceſſit magno diſcordia motu)
Continuoque animos vulgi, et trepidantia bello
Corda licet longe praeſciſcere: namque morantes

Martius

Martius ille aeris rauci canor increpat, et vox
Auditur fractos ſonitus imitata tubarum.
Tum trepidae inter ſe coëunt, penniſque coruſcant,
Spiculaque exacuunt roſtris, aptantque lacertos,
Et circa regem atque ipſa ad praetoria denſae
Miſcentur, magniſque vocant clamoribus hoſtem.
Ergo, ubi ver nactae ſudum campoſque patentes,
Erumpunt portis, concurritur; aethere in alto
Fit ſonitus, magnum mixtae glomerantur in orbem,
Praecipiteſque cadunt. non denſior aëre grando,
Nec de concuſſa tantum pluit ilice glandis.
Ipſi per medias acies, inſignibus alis,
Ingentes animos anguſto in pectore verſant.
Uſque adeo obnixi non cedere, dum gravis aut hos,
Aut hos, verſa fuga victor dare terga ſubegit.
Hi motus animorum, atque haec certamina tanta
Pulveris exigui jactu compreſſa quieſcunt.
Verum ubi ductores acie revocaveris ambo;
Deterior qui viſus, eum, ne prodigus obſit,
Dede neci: melior vacua ſine regnet in aula.
Alter erit maculis auro ſqualentibus ardens:
(Nam duo ſunt genera) hic melior, inſignis et ore,
Et rutilis clarus ſquamis: ille horridus alter
Deſidia, latamque trahens inglorius alvum.
Ut binae regum facies, ita corpora plebis;
Namque aliae turpes horrent, ceu pulvere ab alto
Cum venit, et terram ſicco ſpuit ore viator

Aridus: elucent aliae, et fulgore coruſcant,
Ardentes auro, et paribus lita corpora guttis.
Haec potior ſoboles: hinc coeli tempore certo
Dulcia mella premes: nec tantum dulcia, quantum
Et liquida, et durum Bacchi domitura ſaporem.
At cum incerta volant, coeloque examina ludunt,
Contemnuntque favos, et frigida tecta relinquunt,
Inſtabiles animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor. tu regibus alas
Eripe: non illis quiſquam cunctantibus altum
Ire iter, aut caſtris audebit vellere ſigna.
Invitent croceis halantes floribus horti,
Et cuſtos furum atque avium, cum falce ſaligna
Helleſpontiaci ſervet tutela Priapi.
Ipſe thymum pinoſque ferens de montibus altis
Tecta ſerat late circum, cui talia curae;
Ipſe labore manum duro terat: ipſe feraces
Figat humo plantas, et amicos irriget imbres.
Atque equidem, extremo ni jam ſub fine laborum
Vela traham, et terris feſtinam advertere proram;
Forſitan et, pingues hortos quae cura colendi
Ornaret, canerem, biferique roſaria Paeſti:
Quoque modo potis gauderent intuba rivis,
Et virides apio ripae, tortuſque per herbam
Creſceret in ventrem cucumis: nec ſera comantem
Narciſſum, aut flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallenteſque hederas, et amantes litora myrtos.

Namque

Namque ſub Oebaliae memini me turribus altis,
Qua niger humectat flaventia culta Galeſus,
Corycium vidiſſe ſenem: cui pauca relicti
Jugera ruris erant; nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori opportuna ſeges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circum
Lilia, verbenaſque premens, veſcumque papaver,
Regum aequabat opes animis: ſeraque revertens
Nocte domum, dapibus menſas onerabat inemptis.
Primus vere roſam, atque autumno carpere poma:
Et cum triſtis hyems etiamnum frigore ſaxa
Rumperet, et glacie curſus frenaret aquarum,
Ille comam mollis jam tum tondebat acanthi,
Aeſtatem increpitans ſeram zephyroſque morantes.
Ergo apibus foetis idem atque examine multo
Primus abundare, et ſpumantia cogere preſſis
Mella favis: illi tiliae, atque uberrima pinus:
Quotque in flore novo pomis ſe fertilis arbos
Induerat, totidem autumno matura tenebat.
Ille etiam ſeras in verſum diſtulit ulmos,
Eduramque pirum, et ſpinos jam pruna ferentes,
Jamque miniſtrantem platanum potantibus umbras.
Verum haec ipſe equidem, ſpatiis excluſus iniquis,
Praetereo, atque aliis poſt me memoranda relinquo.
Nunc age, naturas apibus quas Jupiter ipſe
Addidit, expediam: pro qua mercede, canoros
Curetum ſonitus crepitantiaque aera ſecutae,

Dictaeo

Dictaeo coeli regem pavere ſub antro.
Solae communes natos, conſortia tecta
Urbis habent, magniſque agitant ſub legibus aevum;
Et patriam ſolae, et certos novere penates;
Venturaeque hyemis memores, aeſtate laborem
Experiuntur, et in medium quaeſita reponunt.
Namque aliae victu invigilant, et foedere pacto
Exercentur agris: pars intra ſepta domorum
Narciſſi lacrymam, et lentum de cortice gluten,
Prima favis ponunt fundamina; deinde tenaces
Suſpendunt ceras. aliae, ſpem gentis, adultos
Educunt foetus: aliae puriſſima mella
Stipant, et liquido diſtendunt nectare cellas.
Sunt, quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti:
Inque vicem ſpeculantur aquas et nubila coeli,
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum fucos pecus a praeſepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti lentis Cyclopes fulmina maſſis
Cum properant; alii taurinis follibus auras
Accipiunt redduntque: alii ſtridentia tingunt
Aera lacu: gemit impoſitis incudibus Aetna.
Illi inter ſeſe magna vi brachia tollunt
In numerum; verſantque tenaci forcipe ferrum.
Non aliter ſi parva licet componere magnis,
Cecropias innatus apes amor urget habendi,
Munere quamque ſuo. grandaevis oppida curae,

Et

Et munire favos, et Daedala fingere tecta.
At feſſae multa referunt ſe nocte minores,
Crura thymo plenae: paſcuntur et arbuta paſſim,
Et glaucas ſalices, caſiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, et ferrugineos hyacinthos.
Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
Mane ruunt portis, nuſquam mora: rurſus eaſdem
Veſper ubi e paſtu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant:
Fit ſonitus, muſſantque oras et limina circum.
Poſt, ubi jam thalamis ſe compoſuere, ſiletur
In noctem, feſſoſque ſopor ſuus occupat artus.
Nec vero a ſtabulis pluvia impendente recedunt
Longius, aut credunt coelo adventantibus euris:
Sed circum tutae ſub moenibus urbis aquantur,
Excurſuſque breves tentant: et ſaepe lapillos,
Ut cymbae inſtabiles, fluctu jactante, ſaburram,
Tollunt: his ſeſe per inania nubila librant.
Illum adeo placuiſſe apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In Venerem ſolvunt, aut foetus nixibus edunt:
Verum ipſae e foliis natos et ſuavibus herbis
Ore legunt: ipſae regem parvoſque Quirites
Sufficiunt: aulaſque et cerea regna refingunt.
Saepe etiam duris errando in cotibus alas
Attrivere, ultroque animam ſub faſce dedere.

Tantus

Tantus amor florum, et generandi gloria mellis.
Ergo ipſas quamvis anguſti terminus aevi
Excipiat, neque enim plus ſeptima ducitur aeſtas,
At genus immortale manet, multoſque per annos
Stat fortuna domus, et avi numerantur avorum.
Praeterea regem non ſic Aegyptus, et ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaſpes,
Obſervant. rege incolumi mens omnibus una eſt;
Amiſſo, rupere fidem: conſtructaque mella
Diripuere ipſae, et crates ſolvere favorum.
Ille operum cuſtos; illum admirantur, et omnes
Circumſtant fremitu denſo, ſtipantque frequentes,
Et ſaepe attollunt humeris, et corpora bello
Objectant, pulchramque petunt per vulnera mortem.
His quidam ſignis atque haec exempla ſecuti,
Eſſe apibus partem divinae mentis, et hauſtus
Aetherios dixere: Deum namque ire per omnes
Terraſque, tractuſque maris, coelumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenues naſcentem arceſſere vitas.
Scilicet huc reddi deinde, ac reſoluta referri
Omnia: nec morti eſſe locum, ſed viva volare
Sideris in numerum, atque alto ſuccedere coelo.
Si quando ſedem auguſtam, ſervataque mella
Theſauris relines; prius hauſtu ſparſus aquarum,

Ora

Ora fove, fumoſque manu praetende ſequaces.
Bis gravidos cogunt foetus, duo tempora meſſis,
Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum
Pleias, et Oceani ſpretos pede reppulit amnes:
Aut eadem ſidus fugiens ubi piſcis aquoſi,
Triſtior hybernas coelo deſcendit in undas.
Illis ira modum ſupra eſt, laeſaeque venenum
Morſibus inſpirant, et ſpicula caeca relinquunt
Affixae venis, animaſque in vulnere ponunt.
Sin duram metues hyemem, parceſque futuro,
Contuſoſque animos et res miſerabere fractas;
At ſuffire thymo, ceraſque recidere inanes
Quis dubitet? nam ſaepe favos ignotus adedit
Stellio, lucifugis congeſta cubilia blattis:
Immuniſque ſedens aliena ad pabula fucus,
Aut aſper crabro imparibus ſe immiſcuit armis;
Aut dirum tineae genus, aut inviſa Minervae
Laxos in foribus ſuſpendit aranea caſſes.
Quo magis exhauſtae fuerint hoc acrius omnes
Incumbent generis lapſi ſarcire ruinas,
Complebuntque foros, et floribus horrea texent.
Si vero (quoniam caſus apibus quoque noſtros
Vita tulit) triſti languebunt corpora morbo,
Quod jam non dubiis poteris cognoſcere ſignis:
Continuo eſt aegris alius color: horrida vultum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant tectis, et triſtia funera ducunt:

Aut

Aut illae pedibus connexae ad limina pendent,
Aut intus clauſis cunctantur in aedibus omnes,
Ignavaeque fame, et contracto frigore pigrae.
Tum ſonus auditur gravior, tractimque ſuſurrant:
Frigidus ut quondam ſylvis immurmurat auſter;
Ut mare ſollicitum ſtridet refluentibus undis;
Aeſtuat ut clauſis rapidus fornacibus ignis.
Hic jam galbaneos ſuadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus, ultro
Hortantem, et feſſas ad pabula nota vocantem.
Proderit et tunſum gallae admiſcere ſaporem,
Arenteſque roſas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel pſythia paſſos de vite racemos,
Cecropiumque thymum, et grave olentia centaurea.
Eſt etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolae, facilis quaerentibus herba;
Namque uno ingentem tollit de ceſpite ſylvam,
Aureus ipſe: ſed in foliis, quae plurima circum
Funduntur, violae ſublucet purpura nigrae.
Saepe deum nexis ornatae torquibus arae.
Aſper in ore ſapor. tonſis in vallibus illum
Paſtores, et curva legunt prope flumina Mellae.
Hujus odorato radices incoque Baccho,
Pabulaque in foribus plenis appone caniſtris.
    Sed ſi quem proles ſubito defecerit omnis,
Nec genus unde novae ſtirpis revocetur, habebit;

Tempus et Arcadii memoranda inventa magiſtri
Pandere, quoque modo caeſis jam ſaepe juvencis
Inſincerus apes tulerit cruor. altius omnem
Expediam, prima repetens ab origine, famam.
Nam qua Pellaei gens fortunata Canopi
Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur ſua rura phaſelis;
Quaque pharetratae vicinia Perſidis urget,
Et viridem Aegyptum nigra foecundat arena,
Et diverſa ruens ſeptem diſcurrit in ora
Uſque coloratis amnis devexus ab Indis:
Omnis in hac certam regio jacit arte ſalutem.
Exiguus primum, atque ipſos contractus ad uſus
Eligitur locus: hunc anguſtique imbrice tecti
Parietibuſque premunt arctis, et quatuor addunt,
Quatuor a ventis obliqua luce feneſtras.
Tum vitulus, bima curvans jam cornua fronte,
Quaeritur: huic geminae nares, et ſpiritus oris
Multa reluctanti obſtruitur, plagiſque perempto
Tunſa per integram ſolvuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt et ramea coſtis
Subjiciunt fragmenta, thymum, caſiaſque recentes.
Hoc geritur, zephyris primum impellentibus undas,
Ante novis rubeant quam prata coloribus, ante
Garrula quam tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in oſſibus humor
Aeſtuat, et viſenda modis animalia miris,

Trunca

Trunca pedum primo, mox et ſtridentia pennis
Miſcentur, tenuemque magis magis aëra carpunt:
Donec, ut aeſtivis effuſus nubibus imber,
Erupere: aut ut nervo pulſante ſagittae,
Prima leves ineunt ſi quando proelia Parthi.
Quis deus hanc, Muſae, quis nobis extudit artem?
Unde nova ingreſſus hominum experientia cepit?
  Paſtor Ariſtaeus, fugiens Peneïa Tempe,
Amiſſis, ut fama, apibus morboque fameque,
Triſtis ad extremi ſacrum caput aſtitit amnis,
Multa querens; atque hac affatus voce parentem.
Mater Cyrene, mater, quae gurgitis hujus
Ima tenes: quid me praeclara ſtirpe deorum
Si modo, quem perhibes, pater eſt Thymbraeus Apollo,
Inviſum fatis genuiſti? aut quo tibi noſtri
Pulſus amor? quid me coelum ſperare jubebas?
En etiam hunc ipſum vitae mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum et pecudum cuſtodia ſollers
Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.
Quin age, et ipſa manu felices erue ſylvas:
Fer ſtabulis inimicum ignem, atque interfice meſſes:
Ure ſata, et validam in vites molire bipennem:
Tanta meae ſi te ceperunt taedia laudis.
At mater ſonitum thalamo ſub fluminis alti
Senſit: eam circum Mileſia vellera Nymphae

Carpebant,

XVII

J. Bonneau fec.t

Carpebant, hyali ſaturo fucata colore:
Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque,
Caeſariem effuſae nitidam per candida colla;
Neſaee, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
Cydippeque, et flava Lycorias; altera virgo,
Altera tum primos Lucinae experta labores;
Clioque, et Beroë ſoror, Oceanitides ambae,
Ambae auro, pictis incinctae pellibus ambae:
Atque Ephyre, atque Opis, et Aſia Deïopeia;
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martiſque dolos, et dulcia furta,
Aque Chao denſos divum numerabat amores.
Carmine quo captae, dum fuſis mollia penſa
Devolvunt, iterum maternas impulit aures
Luctus Ariſtaei, vitreiſque ſedilibus omnes
Obſtupuere: ſed ante alias Arethuſa ſorores
Proſpiciens, ſumma flavum caput extulit unda.
Et procul: O gemitu non fruſtra exterrita tanto,
Cyrene ſoror; ipſe tibi, tua maxima cura,
Triſtis Ariſtaeus, Penei genitoris ad undam
Stat lacrymans, et te crudelem nomine dicit.
Huic perculſa nova mentem formidine mater,
Duc age, duc ad nos; fas illi limina divum
Tangere, ait. ſimul alta jubet diſcedere late
Flumina, qua juvenis greſſus inferret: at illum
Curvata in montis faciem circumſtetit unda,

Accepitque ſinu vaſto, miſitque ſub amnem.
Jamque domum mirans genitricis, et humida regna,
Speluncíſque lacus clauſos, lucoſque ſonantes,
Ibat, et ingenti motu ſtupefactus aquarum,
Omnia ſub magna labentia flumina terra
Spectabat diverſa locis, Phaſimque, Lycumque,
Et caput, unde altus primum ſe erumpit Enipeus,
Unde pater Tiberinus, et unde Aniena fluenta,
Saxoſumque ſonans Hypanis, Myſuſque Caicus,
Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus; quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior effluit amnis.
Poſtquam eſt in thalami pendentia pumice tecta
Perventum, et nati fletus cognovit inanes
Cyrene: manibus liquidos dant ordine fontes
Germanae, tonſiſque ferunt mantelia villis:
Pars epulis onerant menſas, et plena reponunt
Pocula; Panchaeis adoleſcunt ignibus arae.
Et mater; Cape Maeonii carcheſia Bacchi;
Oceano libemus, ait. ſimul ipſa precatur
Oceanumque patrem rerum, Nymphaſque ſorores,
Centum quae ſylvas, centum quae flumina ſervant.
Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam:
Ter flamma ad ſummum tecti ſubjecta reluxit.
Omine quo firmans animum, ſic incipit ipſa:
Eſt in Carpathio Neptuni gurgite vates,

Coeruleus Proteus, magnum qui piſcibus aequor
Et juncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiae portus patriamque reviſit
Pallenen. hunc et nymphae veneramur, et ipſe
Grandaevus Nereus: novit namque omnia vates,
Quae ſint, quae fuerint, quae mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno viſum eſt: immania cujus
Armenta, et turpes paſcit ſub gurgite phocas.
Hic tibi, nate, prius vinclis capiendus, ut omnem
Expediat morbi cauſam, eventuſque ſecundet.
Nam ſine vi non ulla dabit praecepta, neque illum
Orando flectes: vim duram et vincula capto
Tende: doli circum haec demum frangentur inanes.
Ipſa ego te, medios cum ſol accenderit aeſtus,
Cum ſitiunt herbae, et pecori jam gratior umbra eſt,
In ſecreta ſenis ducam, quo feſſus ab undis
Se recipit; facile ut ſomno aggrediare jacentem.
Verum ubi correptum manibus vincliſque tenebis;
Tum variae illudent ſpecies, atque ora ferarum.
Fiet enim ſubito ſus horridus, atraque tigris,
Squamoſuſque draco, et fulva cervice leaena:
Aut acrem flammae ſonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapſus abibit.
Sed quanto ille magis formas ſe vertet in omnes,

Tanto, nate, magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit, mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret cum lumina ſomno.
Haec ait, et liquidum ambroſiae diffudit odorem,
Quo totum nati corpus perduxit: at illi
Dulcis compoſitis ſpiravit crinibus aura,
Atque habilis membris venit vigor. Eſt ſpecus ingens
Exeſi latere in montis, quo plurima vento
Cogitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos;
Deprenſis olim ſtatio tutiſſima nautis.
Intus ſe vaſti Proteus tegit objice ſaxi.
Hic juvenem in latebris averſum a lumine nympha
Collocat; ipſa procul nebulis obſcura reſiſtit.
Jam rapidus torrens ſitientes Sirius Indos
Ardebat, coelo et medium ſol igneus orbem
Hauſerat: arebant herbae, et cava flumina ſiccis
Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
Cum Proteus conſueta petens e fluctibus antra
Ibat: eum vaſti circum gens humida ponti
Exultans, rorem late diſpergit amarum.
Sternunt ſe ſomno diverſae in litore phocae.
Ipſe, velut ſtabuli cuſtos in montibus olim,
Veſper ubi e paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditiſque lupos acuunt balatibus agni,
Conſidit ſcopulo medius, numerumque recenſet:
Cujus Ariſtaeo quoniam eſt oblata facultas;

Vix

Vix defeſſa ſenem paſſus componere membra,
Cum clamore ruit magno, maniciſque jacentem
Occupat. ille ſuae contra non immemor artis,
Omnia transformat ſeſe in miracula rerum,
Ignemque, horribilemque feram, fluviumque liquentem.
Verum, ubi nulla fugam reperit fallacia, victus
In ſeſe redit, atque hominis tandem ore locutus:
Nam quis te, juvenum confidentiſſime, noſtras
Juſſit adire domos? quidve hinc petis? inquit. At ille,
Scis, Proteu, ſcis ipſe; neque eſt te fallere cuiquam.
Sed tu deſine velle. deum praecepta ſecuti
Venimus, hinc lapſis quaeſitum oracula rebus.
Tantum effatus. ad haec vates vi denique multa
Ardentes oculos intorſit lumine glauco,
Et graviter frendens, ſic fatis ora reſolvit.
Non te nullius exercent numinis irae;
Magna luis commiſſa: tibi has miſerabilis Orpheus
Haudquaquam ob meritum, poenas ni fata reſiſtant,
Suſcitat, et rapta graviter pro conjuge ſaevit.
Illa quidem, dum te fugeret per flumina praeceps,
Immanem ante pedes hydrum moritura puella
Servantem ripas alta non vidit in herba.
At chorus aequalis Dryadum clamore ſupremos
Implerunt montes. flerunt Rhodopeiae arces,

Altaque Pangaea, et Rheſi Mavortia tellus,
Atque Getae, atque Hebrus, atque Actias Orithyia.
Ipſe cava ſolans aegrum teſtudine amorem,
Te, dulcis conjux, te ſolo in litore ſecum,
Te veniente die, te decedente canebat.
Taenarias etiam fauces, alta oſtia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingreſſus, Maneſque adiit, regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus manſueſcere corda.
At cantu commotae Erebi de ſedibus imis
Umbrae ibant tenues, ſimulacraque luce carentum:
Quam multa in ſylvis avium ſe millia condunt,
Veſper ubi, aut hybernus agit de montibus imber:
Matres, atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimum heroum, pueri, innuptaeque puellae,
Impoſitique rogis juvenes ante ora parentum,
Quos circum limus niger, et deformis arundo
Cocyti, tardaque palus inamabilis unda
Alligat, et novies Styx interfuſa coërcet.
Quin ipſae ſtupuere domus, atque intima Lethi
Tartara, coeruleoſque implexae crinibus angues
Eumenides; tenuitque inhians tria Cerberus ora,
Atque Ixionii vento rota conſtitit orbis.
Jamque, pedem referens, caſus evaſerat omnes,
Redditaque Eurydice ſuperas veniebat ad auras,
Pone ſequens; namque hanc dederat Proſerpina legem:

Cum

Cum ſubita incautum dementia cepit amantem,
Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere Manes.
Reſtitit, Eurydicenque ſuam jam luce ſub ipſa,
Immemor, heu! victuſque animi, reſpexit. ibi omnis
Effuſus labor, atque immitis rupta tyranni
Foedera, terque fragor ſtagnis auditus Avernis.
Illa, Quis et me, inquit, miſeram, et te perdidit, Orpheu?
Quis tantus furor? en iterum crudelia retro
Fata vocant, conditque natantia lumina ſomnus.
Jamque vale. feror ingenti circumdata nocte,
Invalidaſque tibi tendens, heu! non tua, palmas.
Dixit, et ex oculis ſubito, ceu fumus in auras
Commixtus tenues, fugit diverſa: neque illum
Prenſantem nequicquam umbras, et multa volentem
Dicere, praeterea vidit; nec portitor Orci
Amplius objectam paſſus tranſire paludem.
Quid faceret? quo ſe rapta bis conjuge ferret?
Quo fletu Manes, qua numina voce moveret?
Illa quidem Stygia nabat jam frigida cymba.
Septem illum totos perhibent ex ordine menſes
Rupe ſub aëria, deſerti ad Strymonis undam
Fleviſſe, et gelidis haec evolüiſſe ſub antris,
Mulcentem tigres, et agentem carmine quercus.
Qualis populea moerens Philomela ſub umbra

Amiſſos queritur foetus; quos durus arator
Obſervans nido implumes, detraxit; at illa
Flet noctem, ramoque ſedens miſerabile carmen
Integrat, et moeſtis lata loca queſtibus implet.
Nulla Venus, nullique animum flexere hymenaei.
Solus Hyperboreas glacies, Tanaïmque nivalem,
Arvaque Riphaeis nunquam viduata pruinis
Luſtrabat, raptam Eurydicen, atque irrita Ditis
Dona querens. ſpreto Ciconum quo munere matres,
Inter ſacra deum, nocturnique orgia Bacchi,
Diſcerptum latos juvenem ſparſere per agros.
Tum quoque marmorea caput a cervice revulſum,
Gurgite cum medio portans Oeagrius Hebrus
Volveret, Eurydicen vox ipſa et frigida lingua,
Ah miſeram Eurydicen! anima fugiente, vocabat:
Euydicen toto referebant flumine ripae.
Haec Proteus: et ſe jactu dedit aequor in altum;
Quaque dedit, ſpumantem undam ſub vertice torſit.
At non Cyrene: namque ultro affata timentem:
Nate, licet triſtes animo deponere curas.
Haec omnis morbi cauſa: hinc miſerabile Nymphae,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium miſere apibus. tu munera ſupplex

XVIII

C. Grignion Sculp.

Tende petens pacem, et faciles venerare Napaeas.
Namque dabunt veniam votis, iraſque remittent.
Sed, modus orandi qui ſit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios praeſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycaei,
Delige, et intacta totidem cervice juvencas.
Quatuor his aras alta ad delubra dearum
Conſtitue, et ſacrum jugulis demitte cruorem,
Corporaque ipſa boum frondoſo deſere luco.
Poſt, ubi nona ſuos aurora oſtenderit ortus,
Inferias Orphei Lethaea papavera mittes,
Placatam Eurydicen vitula venerabere caeſa,
Et nigram mactabis ovem, lucumque reviſes.
Haud mora: continuo matris praecepta faceſſit:
Ad delubra venit; monſtratas excitat aras;
Quatuor eximios praeſtanti corpore tauros
Ducit, et intacta totidem cervice juvencas.
Poſt, ubi nona ſuos aurora induxerat ortus:
Inferias Orphei mittit, lucumque reviſit.
Hic vero ſubitum, ac dictu mirabile, monſtrum
Aſpiciunt; liquefacta boum per viſcera toto
Stridere apes utero, et ruptis effervere coſtis,
Immenſaſque trahi nubes; jamque arbore ſumma
Confluere, et lentis uvam demittere ramis.

Haec ſuper arvorum cultu pecorumque canebam,
Et ſuper arboribus: Caeſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorque volentes
Per populos dat jura, viamque affectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis oti:
Carmina qui luſi paſtorum, audaxque juventa,
Tityre, te patulae cecini ſub tegmine fagi.

XIX

I.S.M. ſc.

P. VIRGILII MARONIS

AENEIDOS

LIBER I.

ILLE ego, qui quondam gracili modulatus avena
Carmen; et egreſſus ſylvis, vicina coëgi
Ut quamvis avido parerent arva colono,
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis

ARMA, virumque cano, Trojae qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Lavinaque venit
Litora. multum ille et terris jactatus et alto,
Vi ſuperum, ſaevae memorem Junonis ob iram:
Multa quoque et bello paſſus, dum conderet urbem,
Inferretque deos Latio: genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altae moenia Romae.
Muſa, mihi cauſas memora, quo numine laeſo,
Quidve dolens regina deum, tot volvere caſus
Inſignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit.

Impulerit. tantaene animis coeleſtibus irae?
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tiberinaque longe
Oſtia, dives opum, ſtudiiſque aſperrima belli:
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Poſthabita coluiſſe Samo. hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum dea gentibus eſſe,
Si qua fata ſinant, jam tum tenditque fovetque.
Progeniem ſed enim Trojano a ſanguine duci
Audierat, Tyrias olim quae verteret arces.
Hinc populum, late regem belloque ſuperbum,
Venturum excidio Libyae; ſic volvere Parcas.
Id metuens, veteriſque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro charis geſſerat Argis.
Necdum etiam cauſae irarum ſaevique dolores
Exciderant animo. manet alta mente repoſtum
Judicium Paridis, ſpretaeque injuria formae,
Et genus inviſum, et rapti Ganymedis honores.
His accenſa ſuper, jactatos aequore toto
Troas, relliquias Danaum atque immitis Achillei,
Arcebat longe Latio: multoſque per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum.
Tantae molis erat Romanam condere gentem.
Vix e conſpectu Siculae telluris in altum
Vela dabant laeti, et ſpumas ſalis aere ruebant;
Cum Juno, aeternum ſervans ſub pectore vulnus,
Haec ſecum: mene incepto deſiſtere victam,

Nec

XX

T. S. M. ſc.

Nec poſſe Italia Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallaſne exurere claſſem
Argivum, atque ipſos potuit ſubmergere ponto,
Unius ob noxam et furias Ajacis Oïlei?
Ipſa, Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem,
Disjecitque rates, evertitque aequora ventis:
Illum expirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit, ſcopuloque infixit acuto.
Aſt ego, quae divum incedo regina, Joviſque
Et ſoror et conjux, una cum gente tot annos
Bella gero: et quiſquam numen Junonis adorat
Praeterea, aut ſupplex aris imponet honorem?
Talia flammato ſecum dea corde volutans,
Nimborum in patriam, loca foeta furentibus auſtris,
Aeoliam venit. hic vaſto rex Aeolus antro
Luctantes ventos tempeſtateſque ſonoras
Imperio premit, ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis,
Circum clauſtra fremunt. celſa ſedet Aeolus arce,
Sceptra tenens, mollitque animos, et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras coelumque profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrantque per auras.
Sed pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris,
Hoc metuens: molemque et montes inſuper altos
Impoſuit, regemque dedit, qui foedere certo
Et premere, et laxas ſciret dare juſſus habenas.
Ad quem tum Juno ſupplex his vocibus uſa eſt:

Aeole,

Aeole, (namque tibi divum pater atque hominum rex
Et mulcere dedit fluctus, et tollere vento:)
Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aequor,
Ilium in Italiam portans, victoſque penates:
Incute vim ventis, ſubmerſaſque obrue puppes:
Aut age diverſos, et disjice corpora ponto.
Sunt mihi bis ſeptem praeſtanti corpore nymphae:
Quarum, quae forma pulcherrima, Deïopeiam
Connubio jungam ſtabili, propriamque dicabo:
Omnes ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat, et pulchra faciat te prole parentem.
Aeolus haec contra: Tuus, o regina, quid optes
Explorare labor: mihi juſſa capeſſere fas eſt.
Tu mihi quodcunque hoc regni, tu ſceptra Jovemque
Concilias: tu das epulis accumbere divum,
Nimborumque facis tempeſtatumque potentem.
Haec ubi dicta, cavum converſa cuſpide montem
Impulit in latus: ac venti, velut agmine facto,
Qua data porta, ruunt, et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a ſedibus imis
Una euruſque notuſque ruunt, creberque procellis
Africus; et vaſtos volvunt ad litora fluctus.
Inſequitur clamorque virum, ſtridorque rudentum.
Eripiunt ſubito nubes coelumque diemque
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.

Intonuere

Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether;
Praeſentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Aeneae ſolvuntur frigore membra.
Ingemit, et duplices tendens ad ſidera palmas,
Talia voce refert: O terque quaterque beati,
Queis ante ora patrum, Trojae ſub moenibus altis,
Contigit oppetere! o Danaum fortiſſime gentis
Tydide, mene Iliacis occumbere campis
Non potuiſſe, tuaque animam hanc effundere dextra?
Saevus ubi Aeacidae telo jacet Hector, ubi ingens
Sarpedon: ubi tot Simoïs correpta ſub undis
Scuta virum, galeaſque et fortia corpora volvit.
Talia jactanti ſtridens aquilone procella
Velum adverſa ferit, fluctuſque ad ſydera tollit.
Franguntur remi: tum prora avertit, et undis
Dat latus: inſequitur cumulo praeruptus aquae mons.
Hi ſummo in fluctu pendent, his unda dehiſcens
Terram inter fluctus aperit. furit aeſtus arenis.
Tres notus abreptas in ſaxa latentia torquet:
Saxa vocant Itali, mediis quae in fluctibus, aras.
Dorſum immane mari ſummo. tres eurus ab alto
In brevia et ſyrtes urget, miſerabile viſu!
Illiditque vadis, atque aggere cingit arenae.
Unam, quae Lycios fidumque vehebat Orontem,
Ipſius antea oculos ingens a vertice pontus
In puppim ferit: excutitur pronuſque magiſter

Volvitur

Volvitur in caput; aſt illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, et rapidus vorat aequore vortex.
Apparent rari nantes in gurgite vaſto:
Arma virum, tabulaeque, et Troïa gaza per undas.
Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatae,
Et qua vectus Abas, et qua grandaevus Alethes,
Vicit hyems: laxis laterum compagibus omnes
Accipiunt inimicum imbrem, rimiſque fatiſcunt.
Interea magno miſceri murmure pontum,
Emiſſamque hyemem ſenſit Neptunus, et imis
Stagna refuſa vadis: graviter commotus, et alto
Proſpiciens, ſumma placidum caput extulit unda.
Disjectam Aeneae toto videt aequore claſſem,
Fluctibus oppreſſos Troas, coelique ruina.
Nec latuere doli fratrem Junonis, et irae:
Eurum ad ſe zephyrumque vocat: dehinc talia fatur:
Tantane vos generis tenuit fiducia veſtri?
Jam coelum terramque, meo ſine numine, venti,
Miſcere, et tantas audetis tollere moles?
Quos ego. ſed motos praeſtat componere fluctus.
Poſt mihi non ſimili poena commiſſa luetis.
Maturate fugam, regique haec dicite veſtro:
Non illi imperium pelagi ſaevumque tridentem;
Sed mihi, ſorte datum. tenet ille immania ſaxa,
Veſtras, eure, domos: illa ſe jactet in aula

Aeolus,

XXI

1
L·PROCILI·F
2
FAVTIS VICTRICIBVS
S.C.
4
ΕΠΙ CΤΡΑΥΓΡΟCΔΕΚΤΟΥΠΑΡΔΟΛΟΥ
ΝΑΙ
ΩΝ
ΜΥΤΙΛΗ
5
3

I·S·M·ſc:

Aeolus, et clauſo ventorum carcere regnet.
Sic ait, et dicto citius tumida aequora placat,
Collectaſque fugat nubes, ſolemque reducit.
Cymothoë ſimul et Triton adnixus, acuto
Detrudunt naves ſcopulo: levat ipſe tridenti;
Et vaſtas aperit ſyrtes, et temperat aequor,
Atque rotis ſummas levibus perlabitur undas.
Ac veluti magno in populo cum ſaepe coorta eſt
Seditio, ſaevitque animis ignobile vulgus;
Jamque faces et ſaxa volant; furor arma miniſtrat:
Tum, pietate gravem ac meritis ſi forte virum quem
Conſpexere, ſilent, arrectiſque auribus aſtant:
Ille regit dictis animos, et pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, aequora poſtquam
Proſpiciens genitor, coeloque invectus aperto,
Flectit equos, curruque volans dat lora ſecundo.
Defeſſi Aeneadae, quae proxima, litora curſu
Contendunt petere, et Libyae vertuntur ad oras.
Eſt in ſeceſſu longo locus: inſula portum
Efficit objectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.
Hinc atque hinc vaſtae rupes, geminique minantur
In coelum ſcopuli: quorum ſub vertice late
Aequora tuta ſilent. tum ſylvis ſcena coruſcis
Deſuper, horrentique atrum nemus imminet umbra.
Fronte ſub adverſa ſcopulis pendentibus antrum:

Intus aquae dulces, vivoque ſedilia ſaxo;
Nympharum domus. hic feſſas non vincula naves
Ulla tenent, unco non alligat anchora morſu.
Huc ſeptem Aeneas collectis navibus omni
Ex numero ſubit: ac magno telluris amore
Egreſſi optata potiuntur Troës arena,
Et ſale tabentes artus in litore ponunt.
Ac primum ſilici ſcintillam excudit Achates,
Suſcepitque ignem foliis, atque arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem corruptam undis, Cerealiaque arma
Expediunt feſſi rerum: frugeſque receptas
Et torrere parant flammis, et frangere ſaxo.
Aeneas ſcopulum interea conſcendit, et omnem
Proſpectum late pelago petit; Anthea ſi qua
Jactatum vento videat Phrygiaſque biremes,
Aut Capyn, aut celſis in puppibus arma Caïci.
Navem in conſpectu nullam. tres litore cervos
Proſpicit errantes: hos tota armenta ſequuntur
A tergo, et longum per valles paſcitur agmen.
Conſtitit hic, arcumque manu celereſque ſagittas
Corripuit, fidus quae tela gerebat Achates.
Ductoreſque ipſos primum, capita alta ferentes
Cornibus arboreis, ſternit: tum vulgus: et omnem
Miſcet agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec prius abſiſtit, quam ſeptem ingentia victor

Corpora fundat humi, et numerum cum navibus
aequet.
Hinc portum petit, et ſocios partitur in omnes.
Vina, bonus quae deinde cadis onerarat Aceſtes
Litore Trinacrio, dederatque abeuntibus heros,
Dividit, et dictis moerentia pectora mulcet:
O ſocii, (neque enim ignari ſumus ante malorum)
O paſſi graviora; dabit deus his quoque finem.
Vos et Scyllaeam rabiem, penituſque ſonantes
Acceſtis ſcopulos; vos et Cyclopea ſaxa
Experti. revocate animos, moeſtumque timorem
Mittite. forſan et haec olim meminiſſe juvabit.
Per varios caſus, per tot diſcrimina rerum,
Tendimus in Latium; ſedes ubi fata quietas
Oſtendunt. illic fas regna reſurgere Trojae.
Durate, et voſmet rebus ſervate ſecundis.
Talia voce refert: curiſque ingentibus aeger,
Spem vultu ſimulat, premit altum corde dolorem.
Illi ſe praedae accingunt dapibuſque futuris:
Tergora deripiunt coſtis, et viſcera nudant.
Pars in fruſta ſecant, veribuſque trementia figunt.
Litore ahena locant alii, flammaſque miniſtrant.
Tum victu revocant vires: fuſique per herbam
Implentur veteris Bacchi, pinguiſque ferinae.
Poſtquam exempta fames epulis, menſaeque
remotae,
Amiſſos longo ſocios ſermone requirunt,

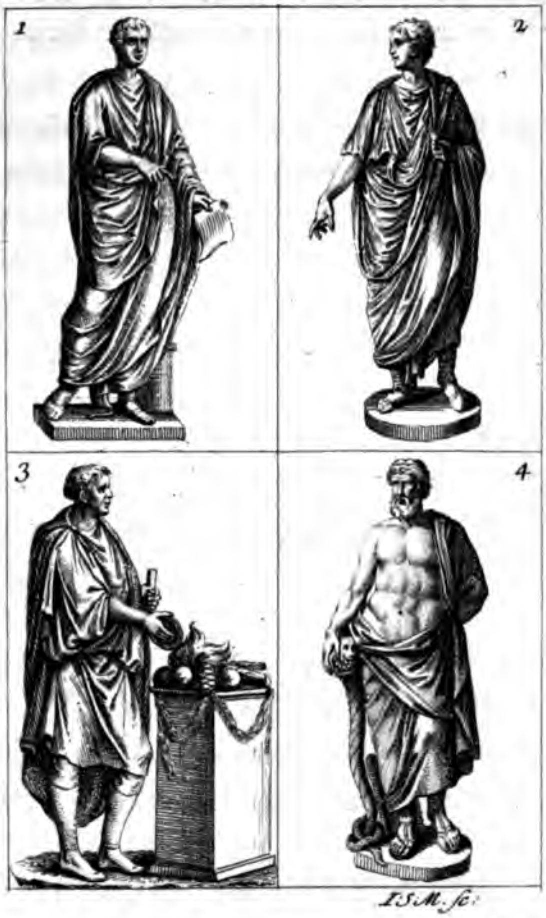
Spemque metumque inter dubii: ſeu vivere credant,
Sive extrema pati, nec jam exaudire vocatos.
Praecipue pius Aeneas, nunc acris Orontei,
Nunc Amyci caſum gemit, et crudelia ſecum
Fata Lyci, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Et jam finis erat: cum Jupiter aethere ſummo
Deſpiciens mare velivolum, terraſque jacentes,
Litoraque, et latos populos, ſic vertice coeli
Conſtitit, et Libyae defixit lumina regnis.
Atque illum tales jactantem pectore curas,
Triſtior, et lacrymis oculos ſuffuſa nitentes,
Alloquitur Venus: O, qui res hominumque deumque
Aeternis regis imperiis, et fulmine terres,
Quid meus Aeneas in te committere tantum?
Quid Troës potuere, quibus, tot funera paſſis,
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
Certe, hinc Romanos olim, volventibus annis,
Hinc fore ductores, revocato a ſanguine Teucri,
Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
Pollicitus. quae te, genitor, ſententia vertit?
Hoc equidem occaſum Trojae triſteſque ruinas
Solabar, fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna viros tot caſibus actos
Inſequitur. quem das finem, rex magne, laborum?
Antenor potuit, mediis elapſus Achivis,
Illyricos penetrare ſinus, atque intima tutus

Regna

Regna Liburnorum et fontem ſuperare Timavi:
Unde per ora novem vaſto cum murmure montis
It mare proruptum, et pelago premit arva ſonanti.
Hic tamen ille urbem Patavi ſedeſque locavit
Teucrorum, et genti nomen dedit, armaque fixit
Troïa. nunc placida compoſtus pace quieſcit.
Nos, tua progenies, coeli quibus annuis arcem,
Navibus (infandum) amiſſis, unius ob iram
Prodimur, atque Italis longe disjungimur oris.
Hic pietatis honos? ſic nos in ſceptra reponis?
Olli ſubridens hominum ſator atque deorum,
Vultu, quo coelum tempeſtateſque ſerenat,
Oſcula libavit natae; dehinc talia fatur:
Parce metu, Cytherea: manent immota tuorum
Fata tibi. cernes urbem et promiſſa Lavini
Moenia, ſublimemque feres ad ſidera coeli
Magnanimum Aeneam; neque me ſententia vertit.
Hic, tibi fabor enim, quando haec te cura remordet,
Longius et volvens fatorum arcana movebo,
Bellum ingens geret Italia, populoſque feroces
Contundet, moreſque viris et moenia ponet:
Tertia dum Latio regnantem viderit aeſtas,
Ternaque tranſierint Rutulis hyberna ſubactis.
At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iülo
Additur, (Ilus erat, dum res ſtetit Ilia regno)

Triginta magnos volvendis menſibus orbes
Imperio explebit, regnumque ab ſede Lavini
Transferet, et longam multa vi muniet Albam.
Hic jam tercentum totos regnabitur annos
Gente ſub Hectorea; donec regina ſacerdos
Marte gravis, geminam partu dabit Ilia prolem.
Inde lupae fulvo nutricis tegmine laetus
Romulus excipiet gentem, et Mavortia condet
Moenia, Romanoſque ſuo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum, nec tempora pono:
Imperium ſine fine dedi. quin aſpera Juno,
Quae mare nunc terraſque metu coelumque fatigat,
Conſilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam.
Sic placitum. veniet, luſtris labentibus, aetas,
Cum domus Aſſaraci Phthiam claraſque Mycenas
Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.
Naſcetur pulchra Trojanus origine Caeſar,
Imperium oceano, famam qui terminet aſtris,
Julius, a magno demiſſum nomen Iülo.
Hunc tu olim coelo, ſpoliis orientis onuſtum,
Accipies ſecura. vocabitur hic quoque votis.
Aſpera tum poſitis miteſcent ſaecula bellis.
Cana Fides, et Veſta, Remo cum fratre Quirinus,
Jura dabunt: dirae ferro et compagibus arctis
Claudentur belli portae: furor impius intus
Saeva ſedens ſuper arma, et centum vinctus ahenis

XXII

I.S.M. sc.

Poſt tergum nodis, fremet horridus ore cruento.
Haec ait, et Maja genitum demittit ab alto:
Ut terrae, utque novae pateant Carthaginis arces
Hoſpitio Teucris: ne fati neſcia Dido
Finibus arceret. volat ille per aëra magnum
Remigio alarum, ac Libyae citus adſtitit oris.
Et jam juſſa facit: ponuntque ferocia Poeni
Corda, volente deo. in primis regina quietum
Accipit in Teucros animum mentemque benignam.
  At pius Aeneas, per noctem plurima volvens,
Ut primum lux alma data eſt, exire, locoſque
Explorare novos, quas vento acceſſerit oras;
Qui teneant (nam inculta videt) hominesne, feraene,
Quaerere conſtituit, ſociiſque exacta referre.
Claſſem in convexo memorum, ſub rupe cavata,
Arboribus clauſam circum atque horrentibus umbris,
Occulit: ipſe uno graditur comitatus Achate,
Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.
Cui mater media ſeſe tulit obvia ſylva,
Virginis os habitumque gerens, et virginis arma
Spartanae: vel qualis equos Threïſſa fatigat
Harpalyce, volucremque fuga praevertitur Hebrum.
Namque humeris de more habilem ſuſpenderat arcum
Venatrix, dederatque comam diffundere ventis;
Nuda genu, nodoque ſinus collecta fluentes.

Ac prior: heus, inquit, juvenes, monſtrate mearum
Vidiſtis ſi quam hic errantem forte ſororum,
Succinctam pharetra et maculoſae tegmine lyncis,
Aut ſpumantis apri curſum clamore prementem.
Sic Venus: at Veneris contra ſic filius orſus:
Nulla tuarum audita mihi, neque viſa ſororum
O (quam te memorem!) virgo: namque haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominem ſonat. O dea, certe:
An Phoebi ſoror, an nympharum ſanguinis una?
Sis felix, noſtrumque leves quaecunque laborem:
Et quo ſub coelo tandem, quibus orbis in oris
Jactemur, doceas. ignari hominumque locorumque
Erramus, vento huc et vaſtis fluctibus acti.
Multa tibi ante aras noſtra cadet hoſtia dextra.
Tunc Venus: haud equidem tali me dignor honore:
Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram,
Purpureoque alte ſuras vincire cothurno.
Punica regna vides, Tyrios et Agenoris urbem:
Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
Imperium Dido Tyria regit urbe profecta,
Germanum fugiens. longa eſt injuria, longae
Ambages: ſed ſumma ſequar faſtigia rerum.
Huic conjux Sichaeus erat, ditiſſimus agri
Phoenicum, et magno miſerae dilectus amore:
Cui pater intactam dederat, primiſque jugarat
Ominibus:

Ominibus: ſed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, ſcelere ante alios immanior omnes.
Quos inter medius venit furor. ille Sichaeum,
Impius ante aras, atque auri caecus amore,
Clam ferro incautum ſuperat, ſecurus amorum
Germanae: factumque diu celavit, et aegram,
Multa malus ſimulans, vana ſpe luſit amantem.
Ipſa ſed in ſomnis inhumati venit imago
Conjugis, ora modis attollens pallida miris:
Crudeles aras, trajectaque pectora ferro
Nudavit, caecumque domus ſcelus omne retexit.
Tum celerare fugam, patriaque excedere ſuadet,
Auxiliumque viae veteres tellure recludit
Theſauros, ignotum argenti pondus et auri.
His commota, fugam Dido ſocioſque parabat.
Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
Aut metus acer erat: naves, quae ſorte paratae,
Corripiunt, onerantque auro. portantur avari
Pygmalionis opes pelago. dux foemina facti.
Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes
Moenia, ſurgentemque novae Carthaginis arcem:
Mercatique ſolum, facti de nomine Byrſam,
Taurino quantum poſſent circundare tergo.
Sed vos qui tandem? quibus aut veniſtis ab oris,
Quove tenetis iter? quaerenti talibus ille
Suſpirans, imoque trahens a pectore vocem:
O dea, ſi prima repetens ab origine pergam,

Et vacet annales noſtrorum audire laborum;
Ante diem clauſo componet veſper Olympo.
Nos Troja antiqua, ſi veſtras forte per aures
Trojae nomen iit, diverſa per aequora vectos,
Forte ſua Libycis tempeſtas appulit oris.
Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoſte penates
Claſſe veho mecum, fama ſuper aethera notus.
Italiam quaero patriam: et genus ab Jove ſummo.
Bis denis Phrygium conſcendi navibus aequor,
Matre dea monſtrante viam, data fata ſecutus:
Vix ſeptem convulſae undis euroque ſuperſunt.
Ipſe ignotus, egens, Libyae deſerta peragro,
Europa atque Aſia pulſus. nec plura querentem
Paſſa Venus, medio ſic interfata dolore eſt:
Quiſquis es, haud, credo, inviſus coeleſtibus auras
Vitales carpis, Tyriam qui adveneris urbem.
Perge modo, atque hinc te reginae ad limina perfer.
Namque tibi reduces ſocios claſſemque relatam
Nuncio, et in tutum verſis aquilonibus actam:
Ni fruſtra augurium vani docuere parentes.
Aſpice bis ſenos laetantes agmine cycnos,
Aetherea quos lapſa plaga Jovis ales aperto
Turbabat coelo: nunc terras ordine longo
Aut capere, aut captas jam deſpectare videntur.
Ut reduces illi ludunt ſtridentibus alis,
Et coetu cinxere polum, cantuſque dedere;
Haud aliter puppeſque tuae pubeſque tuorum,

Aut portum tenet, aut pleno ſubit oſtia velo.
Perge modo, et qua te ducit via, dirige greſſum.
Dixit, et avertens roſea cervice refulſit,
Ambroſiaeque comae divinum vertice odorem
Spiravere: pedes veſtis defluxit ad imos,
Et vera inceſſu patuit dea. ille, ubi matrem
Agnovit, tali fugientem eſt voce ſecutus:
Quid natum toties crudelis tu quoque falſis
Ludis imaginibus? cur dextrae jungere dextram
Non datur, ac veras audire et reddere voces?
Talibus incuſat, greſſumque ad moenia tendit.
At Venus obſcuro gradientes aëre ſepſit,
Et multo nebulae circum dea fudit amictu:
Cernere ne quis eos, neu quis contingere poſſet,
Molirive moram, aut veniendi poſcere cauſas.
Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedeſque reviſit
Laeta ſuas: ubi templum illi, centumque Sabaeo
Ture calent arae, ſertiſque recentibus halant.
    Corripuere viam interea, qua ſemita monſtrat.
Jamque aſcendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet, adverſaſque aſpectat deſuper arces.
Miratur molem Aeneas, magalia quondam:
Miratur portas, ſtrepitumque, et ſtrata viarum.
Inſtant ardentes Tyrii: pars ducere muros,
Molirique arcem, et manibus ſubvolvere ſaxa;
Pars aptare locum tecto, et concludere ſulco.
Jura, magiſtratuſque legunt, ſanctumque ſenatum.

Hic portus alii effodiunt: hic alta theatris
Fundamenta locant alii, immaneſque columnas
Rupibus excidunt, ſcenis decora alta futuris.
Qualis apes aeſtate nova per florea rura
Exercet ſub ſole labor, cum gentis adultos
Educunt foetus; aut cum liquentia mella
Stipant, et dulci diſtendunt nectare cellas;
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum fucos pecus a praeſepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
O fortunati, quorum jam moenia ſurgunt!
Aeneas ait, et faſtigia ſuſpicit urbis.
Infert ſe ſeptus nebula, mirabile dictu,
Per medios, miſcetque viris; neque cernitur ulli.
Lucus in urbe fuit media, laetiſſimus umbrae,
Quo primum jactati undis et turbine Poeni
Effodere loco ſignum, quod regia Juno
Monſtrarat, caput acris equi: ſic nam fore bello
Egregiam, et facilem victu per ſaecula gentem.
Hic templum Junoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum et numine divae:
Aerea cui gradibus ſurgebant limina, nexaeque
Aere trabes; foribus cardo ſtridebat ahenis.
Hoc primum in luco nova res oblata timorem
Leniit; hic primum Aeneas ſperare ſalutem
Auſus, et afflictis melius confidere rebus.
Namque, ſub ingenti luſtrat dum ſingula templo

Reginam

Reginam opperiens, dum, quae fortuna ſit urbi,
Artificumque manus inter ſe operumque laborem
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaque jam fama totum vulgata per orbem;
Atridas, Priamumque, et ſaevum ambobus Achillem.
Conſtitit; et lacrymans, Quis jam locus, inquit, Achate,
Quae regio in terris noſtri non plena laboris?
En Priamus. ſunt hic etiam ſua praemia laudi;
Sunt lacrymae rerum; et mentem mortalia tangunt.
Solve metus: feret haec aliquam tibi fama ſalutem.
Sic ait, atque animum pictura paſcit inani
Multa gemens, largoque humectat flumine vultum.
Namque videbat, uti bellantes Pergama circum
Hac fugerent Graii, premeret Trojana juventus;
Hac Phryges, inſtaret curru criſtatus Achilles.
Nec procul hinc Rheſi niveis tentoria velis
Agnoſcit lacrymans; primo quae prodita ſomno
Tydides multa vaſtabat caede cruentus:
Ardenteſque avertit equos in caſtra, prius quam
Pabula guſtaſſent Trojae Xanthumque bibiſſent.
Parte alia fugiens amiſſis Troïlus armis,
Infelix puer, atque impar congreſſus Achilli,
Fertur equis, curruque haeret reſupinus inani,
Lora tenens tamen. huic cervixque comaeque trahuntur

Per terram, et verſa pulvis inſcribitur haſta.
Interea ad templum non aequae Palladis ibant
Crinibus Iliades paſſis, peplumque ferebant
Suppliciter triſtes, et tunſae pectora palmis.
Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat.
Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros,
Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
Ut ſpolia, ut currus, utque ipſum corpus amici,
Tendentemque manus Priamum conſpexit inermes.
Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis,
Eoaſque acies, et nigri Memnonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, mediiſque in millibus ardet,
Aurea ſubnectens exertae cingula mammae
Bellatrix, audetque viris concurrere virgo.
Haec dum Dardanio Aeneae miranda videntur,
Dum ſtupet, obtutuque haeret defixus in uno;
Regina ad templum forma pulcherrima Dido
Inceſſit, magna juvenum ſtipante caterva.
Qualis in Eurotae ripis, aut per juga Cynthi
Exercet Diana choros, quam mille ſecutae
Hinc atque hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradienſque deas ſupereminet omnes:
Latonae tacitum pertentant gaudia pectus.
Talis erat Dido: talem ſe laeta ferebat

Per

Per medios, inſtans operi regniſque futuris.
Tum foribus divae, media teſtudine templi,
Septa armis ſolioque alte ſubnixa, reſedit.
Jura dabat legeſque viris; operumque laborem
Partibus aequabat juſtis, aut ſorte trahebat:
Cum ſubito Aeneas concurſu accedere magno
Anthea Sergeſtumque videt fortemque Cloanthum,
Teucrorumque alios: ater quos aequore turbo
Diſpulerat, penituſque alias avexerat oras.
Obſtupuit ſimul ipſe, ſimul perculſus Achates
Laetitiaque metuque, avidi conjungere dextras
Ardebant: ſed res animos incognita turbat.
Diſſimulant, et nube cava ſpeculantur amicti,
Quae fortuna viris, claſſem quo litore linquant,
Quid veniant: cunctis nam lecti navibus ibant,
Orantes veniam, et templum clamore petebant.
Poſtquam introgreſſi, et coram data copia fandi;
Maximus Ilioneus placido ſic pectore coepit:
O regina, novam cui condere Jupiter urbem,
Juſtitiaque dedit gentes fraenare ſuperbas;
Troës te miſeri, ventis maria omnia vecti,
Oramus: prohibe infandos a navibus ignes;
Parce pio generi, et propius res aſpice noſtras.
Non nos aut ferro Libycos populare Penates
Venimus, aut raptas ad litora vertere praedas:
Non ea vis animo, nec tanta ſuperbia victis.
Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt,

Terra antiqua, potens armis atque ubere glebae:
Oenotri coluere viri; nunc fama, minores
Italiam dixiſſe, ducis de nomine, gentem.
Huc curſus fuit:
Cum ſubito aſſurgens fluctu nimboſus Orion
In vada caeca tulit, penituſque procacibus auſtris
Perque undas, ſuperante ſalo, perque invia ſaxa
Diſpulit. huc pauci veſtris adnavimus oris.
Quod genus hoc hominum, quaeve hunc tam barbara morem
Permittit patria? hoſpitio prohibemur arenae.
Bella cient, primaque vetant conſiſtere terra.
Si genus humanum et mortalia temnitis arma;
At ſperate deos memores fandi atque nefandi.
Rex erat Aeneas nobis, quo juſtior alter
Nec pietate fuit, nec bello major et armis:
Quem ſi fata virum ſervant, ſi veſcitur aura
Aetherea, neque adhuc crudelibus occubat umbris;
Non metus, officio nec te certaſſe priorem
Poeniteat. ſunt et Siculis regionibus urbes,
Armaque, Trojanoque a ſanguine clarus Aceſtes.
Quaſſatam ventis liceat ſubducere claſſem,
Et ſylvis aptare trabes, et ſtringere remos.
Si datur Italiam, ſociis et rege recepto,
Tendere, ut Italiam, laeti Latiumque petamus.
Sin abſumpta ſalus, et te, pater optime Teucrum,
Pontus habet Libyae, nec ſpes jam reſtat Iüli;

At

At freta Sicaniae ſaltem, ſedeſque paratas,
Unde huc advecti, regemque petamus Aceſten.
Talibus Ilioneus. cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidae.
Tum breviter Dido, vultum demiſſa, profatur:
Solvite corde metum, Teucri; ſecludite curas.
Res dura, et regni novitas me talia cogunt
Moliri, et late fines cuſtode tueri.
Quis genus Aeneadum, quis Trojae neſciat urbem,
Virtuteſque, viroſque, et tanti incendia belli?
Non obtuſa adeo geſtamus pectora Poeni:
Nec tam averſus equos Tyria ſol jungit ab urbe.
Seu vos Heſperiam magnam, Saturniaque arva;
Sive Erycis fines, regemque optatis Aceſten;
Auxilio tutos dimittam, opibuſque juvabo.
Vultis et his mecum pariter conſidere regnis?
Urbem quâm ſtatuo, veſtra eſt. ſubducite naves.
Tros Tyriuſque mihi nullo diſcrimine agetur.
Atque utinam rex ipſe, noto compulſus eodem
Afforet Aeneas! equidem per litora certos
Dimittam, et Libyae luſtrare extrema jubebo;
Si quibus ejectus ſylvis aut urbibus errat.
His animum arrecti dictis, et fortis Achates,
Et pater Aeneas, jamdudum erumpere nubem
Ardebant. prior Aeneam compellat Achates:
Nate dea, quae nunc animo ſententia ſurgit?
Omnia tuta vides: claſſem, ſocioſque receptos.

Unus abeſt, medio in fluctu quem vidimus ipſi
Submerſum: dictis reſpondent caetera matris.
Vix ea fatus erat, cum circumfuſa repente
Scindit ſe nubes, et in aethera purgat apertum.
Reſtitit Aeneas, claraque in luce refulſit,
Os humeroſque deo ſimilis: namque ipſa decoram
Caeſariem nato genitrix, lumenque juventae
Purpureum, et laetos oculis afflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
Argentum Pariuſve lapis circundatur auro.
Tum ſic reginam alloquitur, cunctiſque repente
Improviſus ait: coram, quem quaeritis, adſum
Troïus Aeneas, Libycis ereptus ab undis.
O ſola infandos Trojae miſerata labores,
Quae nos, relliquias Danaum, terraeque mariſque
Omnibus exhauſtos jam caſibus, omnium egenos,
Urbe, domo, ſocias. grates perſolvere dignas
Non opis eſt noſtrae, Dido: nec quicquid ubique eſt
Gentis Dardaniae, magnum quae ſparſa per orbem.
Di tibi, ſi qua pios reſpectant numina, ſi quid
Uſquam juſtitiae eſt, et mens ſibi conſcia recti,
Praemia digna ferant. quae te tam laeta tulerunt
Saecula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluvii current, dum montibus umbrae
Luſtrabunt convexa, polus dum ſidera paſcet:
Semper honos, nomenque tuum, laudeſque manebunt:

Quae

Quae me cunque vocant terrae. ſic fatus, amicum
Ilionea petit dextra, laevaque Sereſtum:
Poſt alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Obſtupuit primo aſpectu Sidonia Dido,
Caſu deinde viri tanto; et ſic ore locuta eſt:
Quis te, nate dea, per tanta pericula caſus
Inſequitur? quae vis immanibus applicat oris?
Tune ille Aeneas, quem Dardanio Anchiſae
Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
Finibus expulſum patriis, nova regna petentem
Auxilio Beli. genitor tum Belus opimam
Vaſtabat Cyprum, et victor ditione tenebat.
Tempore jam ex illo caſus mihi cognitus urbis
Trojanae, nomenque tuum, regeſque Pelaſgi.
Ipſe hoſtis Teucros inſigni laude ferebat,
Seque ortum antiqua Teucrorum a ſtirpe volebat.
Quare agite, o tectis, juvenes, ſuccedite noſtris.
Me quoque per multos ſimilis fortuna labores
Jactatam, hac demum voluit conſiſtere terra.
Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.
Sic memorat. ſimul Aenean in regia ducit
Tecta; ſimul divum templis indicit honorem.
Nec minus interea ſociis ad litora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga ſuum, pingues centum cum matribus agnos:
Munera, laetitiamque dei.

At domus interior regali ſplendida luxu
Inſtruitur, mediiſque parant convivia tectis.
Arte laboratae veſtes, oſtroque ſuperbo:
Ingens argentum menſis, coelataque in auro
Fortia facta patrum, ſeries longiſſima rerum,
Per tot ducta viros antiquae ab origine gentis.
Aeneas (neque enim patrius conſiſtere mentem
Paſſus amor) rapidum ad naves praemittit Achaten,
Aſcanio ferat haec, ipſumque ad moenia ducat.
Omnis in Aſcanio chari ſtat cura parentis.
Munera praeterea, Iliacis erepta ruinis,
Ferre jubet, pallam ſignis auroque rigentem,
Et circumtextum croceo velamen acantho,
Ornatus Argivae Helenae; quos illa Mycenis,
Pergama cum peteret, inconceſſoſque Hymenaeos,
Extulerat, matris Ledae mirabile donum.
Praeterea ſceptrum, Ilione quod geſſerat olim,
Maxima natarum Priami, colloque monile
Baccatum, et duplicem gemmis auroque coronam.
Haec celerans, iter ad naves tendebat Achates.

At Cytherea novas artes, nova pectore verſat
Conſilia: ut faciem mutatus et ora Cupido
Pro dulci Aſcanio veniat, doniſque furentem
Incendat reginam, atque oſſibus implicet ignem:
Quippe domum timet ambiguam, Tyrioſque bilingues.
Urit atrox Juno, et ſub noctem cura recurſat.

XXIII

C. Grignion Sculp.

Ergo his aligerum dictis affatur amorem:
Nate, meae vires, mea magna potentia, ſolus,
Nate, patris ſummi qui tela Typhoëa temnis:
Ad te confugio, et ſupplex tua numina poſco.
Frater ut Aeneas pelago tuus omnia circum
Litora jactetur, odiis Junonis iniquae,
Nota tibi: et noſtro doluiſti ſaepe dolore.
Hunc Phoeniſſa tenet Dido, blandiſque moratur
Vocibus: et vereor, quo ſe Junonia vertant
Hoſpitia. haud tanto ceſſabit cardine rerum.
Quocirca capere ante dolis et cingere flamma
Reginam meditor; ne quo ſe numine mutet;
Sed magno Aeneae mecum teneatur amore.
Qua facere id poſſis, noſtram nunc accipe mentem.
Regius, accitu chari genitoris, ad urbem
Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura,
Dona ferens pelago et flammis reſtantia Trojae.
Hunc ego ſopitum ſomno, ſuper alta Cythera,
Aut ſuper Idalium, ſacrata ſede recondam:
Ne qua ſcire dolos, mediuſve occurrere poſſit.
Tu faciem illius, noctem non amplius unam,
Falle dolo, et notos pueri puer indue vultus:
Ut, cum te gremio accipiet laetiſſima Dido,
Regales inter menſas laticemque Lyaeum,
Cum dabit amplexus atque oſcula dulcia figet,
Occultum inſpires ignem, fallaſque veneno.
Paret amor dictis charae genetricis, et alas

Exuit, et greſſu gaudens incedit Iüli.
At Venus Aſcanio placidam per membra quietem
Irrigat, et fotum gremio dea tollit in altos
Idaliae lucos, ubi mollis amaracus illum
Floribus et dulci aſpirans complectitur umbra.
Jamque ibat dicto parens, et dona Cupido
Regia portabat Tyriis, duce laetus Achate.
Cum venit, aulaeis jam ſe regina ſuperbis
Aurea compoſuit ſponda, mediamque locavit.
Jam pater Aeneas et jam Trojana juventus
Conveniunt, ſtratoque ſuper diſcumbitur oſtro.
Dant famuli manibus lymphas, Cereremque caniſtris
Expediunt, tonſiſque ferunt mantelia villis.
Quinquaginta intus famulae; quibus ordine longo
Cura penum ſtruere, et flammis adolere penates.
Centum aliae, totidemque pares aetate miniſtri,
Qui dapibus menſas onerent, et pocula ponant.
Necnon et Tyrii per limina laeta frequentes
Convenere, toris juſſi diſcumbere pictis.
Mirantur dona Aeneae; mirantur Iülum,
Flagranteſque dei vultus, ſimulataque verba,
Pallamque, et pictum croceo velamen acantho.
Praecipue infelix, peſti devota futurae,
Expleri mentem nequit, ardeſcitque tuendo
Phoeniſſa, et puero pariter doniſque movetur.
Ille, ubi complexu Aeneae colloque pependit,
Et magnum falſi implevit genitoris amorem,

Reginam

Reginam petit. haec oculis, haec pectore toto
Haeret, et interdum gremio fovet: inſcia Dido,
Inſidat quantus miſerae deus: at memor ille
Matris Acidaliae, paullatim abolere Sichaeum
Incipit, et vivo tentat praevertere amore
Jampridem reſides animos deſuetaque corda.
Poſtquam prima quies epulis, menſaeque remotae;
Crateras magnos ſtatuunt, et vina coronant.
Fit ſtrepitus tectis, vocemque per ampla volutant
Atria: dependent lychni laquearibus aureis
Incenſi, et noctem flammis funalia vincunt.
Hic regina gravem gemmis auroque popoſcit,
Implevitque mero, pateram: quam Belus, et omnes
A Belo ſoliti. tum facta ſilentia tectis:
Jupiter (hoſpitibus nam te dare jura loquuntur)
Hunc laetum Tyriiſque diem Trojaque profectis
Eſſe velis, noſtroſque hujus meminiſſe minores.
Adſit laetitiae Bacchus dator, et bona Juno:
Et vos o coetum Tyrii celebrate faventes.
Dixit, et in menſam laticum libavit honorem,
Primaque libato ſummo tenus attigit ore.
Tum Bitiae dedit increpitans: ille impiger hauſit
Spumantem pateram, et pleno ſe proluit auro.
Poſt alii proceres. cithara crinitus Iopas
Perſonat aurata, docuit quae maximus Atlas.
Hic canit errantem lunam, ſoliſque labores;

Unde hominum genus, et pecudes; unde imber, et ignes;
Arcturum, pluviaſque Hyadas, geminoſque Triones:
Quid tantum Oceano properent ſe tingere ſoles
Hyberni, vel quae tardis mora noctibus obſtet.
Ingeminant plauſum Tyrii, Troëſque ſequuntur.
Necnon et vario noctem ſermone trahebat
Infelix Dido, longumque bibebat amorem;
Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectora multa:
Nunc, quibus aurorae veniſſet filius armis:
Nunc, quales Diomedis equi: nunc, quantus Achilles.
Immo age, et a prima dic, hoſpes, origine nobis
Inſidias, inquit, Danaum, caſuſque tuorum,
Erroreſque tuos: nam te jam ſeptima portat
Omnibus errantem terris et fluctibus aeſtas.

XXIV

I.S.H. ſc.

P. VIRGILII MARONIS

AENEIDOS

LIBER II.

CONTICUERE omnes, intentique ora tenebant.
Inde toro pater Aeneas ſic orſus ab alto:
Infandum, regina, jubes renovare dolorem;
Trojanas ut opes et lamentabile regnum
Eruerint Danai; quaeque ipſe miſerrima vidi,
Et quorum pars magna fui. quis, talia fando,
Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulyſſei,
Temperet a lacrymis? et jam nox humida coelo
Praecipitat, ſuadentque cadentia ſidera ſomnos.
Sed, ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros,
Et breviter Trojae ſupremum audire laborem;
Quanquam animus meminiſſe horret, luctuque refugit,
Incipiam. Fracti bello, fatiſque repulſi
Ductores Danaum, tot jam labentibus annis,
Inſtar montis equum, divina Palladis arte
Aedificant: ſectaque intexunt abiete coſtas.
Votum pro reditu ſimulant. ea fama vagatur.
Huc delecta virum ſortiti corpora furtim

Includunt

Includunt caeco lateri, penituſque cavernas
Ingentes uterumque armato milite complent.
Eſt in conſpectu Tenedos, notiſſima fama
Inſula, dives opum, Priami dum regna manebant;
Nunc tantum ſinus, et ſtatio male fida carinis:
Huc ſe provecti deſerto in litore condunt.
Nos abiiſſe rati, et vento petiiſſe Mycenas.
Ergo omnis longo ſolvit ſe Teucria luctu:
Panduntur portae: juvat ire, et Dorica caſtra,
Deſertoſque videre locos, lituſque relictum.
Hic Dolopum manus, hic ſaevus tendebat Achilles;
Claſſibus hic locus; hic acies certare ſolebant.
Pars ſtupet innuptae donum exitiale Minervae,
Et molem mirantur equi: primuſque Thymoetes
Duci intra muros hortatur, et arce locari;
Sive dolo, ſeu jam Trojae ſic fata ferebant.
At Capys, et quorum melior ſententia menti,
Aut pelago Danaum inſidias ſuſpectaque dona,
Praecipitare jubent, ſubjectiſque urere flammis;
Aut terebrare cavas uteri et tentare latebras.
Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.
Primus ibi ante omnes, magna comitante caterva,
Laocoon ardens ſumma decurrit ab arce.
Et procul, O miſeri, quae tanta inſania, cives?
Creditis avectos hoſtes? aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaum? ſic notus Ulyſſes?
Aut hoc incluſi ligno occultantur Achivi,
Aut

Aut haec in noſtros fabricata eſt machina muros,
Inſpectura domos, venturaque deſuper urbi;
Aut aliquis latet error. equo ne credite, Teucri.
Quicquid id eſt, timeo Danaos et dona ferentes.
Sic fatus, validis ingentem viribus haſtam
In latus, inque feri curvam compagibus alvum
Contorſit. ſtetit illà tremens, uteroque recuſſo
Inſonuere cavae gemitumque dedere cavernae.
Et, ſi fata deum, ſi mens non laeva fuiſſet,
Impulerat ferro Argolicas foedare latebras:
Trojaque nunc ſtares, Priamique arx alta maneres.

Ecce, manus juvenem interea poſt terga revinctum
Paſtores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidae: qui ſe ignotum venientibus ultro,
Hoc ipſum ut ſtrueret, Trojamque aperiret Achivis,
Obtulerat: fidens animi, atque in utrumque paratus,
Seu verſare dolos, ſeu certae occumbere morti.
Undique viſendi ſtudio Trojana juventus
Circumfuſa ruit, certantque illudere capto.
Accipe nunc Danaum inſidias, et crimine ab uno
Diſce omnes.
Namque, ut conſpectu in medio turbatus, inermis,
Conſtitit, atque oculis Phrygia agmina circumſpexit:
Heu, quae nunc tellus, inquit, quae me aequora poſſunt
Accipere? aut quid jam miſero mihi denique reſtat?
Cui neque apud Danaos uſquam locus: et ſuper ipſi

Dardanidae

Dardanidae infenſi poenas cum ſanguine poſcunt.
Quo gemitu converſi animi, compreſſus et omnis
Impetus. hortamur fari, quo ſanguine cretus,
Quidve ferat, memoret; quae ſit fiducia capto.
Ille haec, depoſita tandem formidine, fatur:
Cuncta equidem tibi, rex, fuerit quodcunque, fatebor;
Vera, inquit: neque me Argolica de gente negabo,
Hoc primum. nec, ſi miſerum fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.
Fando aliquod ſi forte tuas pervenit ad aures
Belidae nomen Palamedis, et inclyta fama
Gloria: quem falſa ſub proditione Pelaſgi
Inſontem infando indicio, quia bella vetabat,
Demiſere neci; nunc caſſum lumine lugent.
Illi me comitem, et conſanguinitate propinquum,
Pauper in arma pater primis huc miſit ab annis.
Dum ſtabat regno incolumis, regumque vigebat
Conſiliis; et nos aliquod nomenque decuſque
Geſſimus. invidia poſtquam pellacis Ulyſſei
(Haud ignota loquor) ſuperis conceſſit ab oris;
Afflictus vitam in tenebris luctuque trahebam,
Et caſum inſontis mecum indignabar amici.
Nec tacui demens: et me, fors ſi qua tuliſſet,
Si patrios unquam remeaſſem victor ad Argos,
Promiſi ultorem, et verbis odia aſpera movi.
Hinc mihi prima mali labes: hinc ſemper Ulyſſes

Criminibus

Criminibus terrere novis: hinc ſpargere voces
In vulgum ambiguas, et quaerere conſcius arma.
Nec requievit enim, donec Calchante miniſtro—
Sed quid ego haec autem nequicquam ingrata revolvo ?
Quidve moror ? ſi omnes uno ordine habetis Achivos,
Idque audire ſat eſt; jamdudum ſumite poenas:
Hoc Ithacus velit, et magno mercentur Atridae.
Tum vero ardemus ſcitari et quaerere cauſas,
Ignari ſcelerum tantorum artiſque Pelaſgae.
Proſequitur pavitans, et ficto pectore fatur:
Saepe fugam Danai Troja cupiere relicta
Moliri, et longo feſſi diſcedere bello.
Feciſſentque utinam! ſaepe illos aſpera ponti
Intercluſit hyems, et terruit auſter euntes.
Praecipue, cum jam hic trabibus contextus acernis
Staret equus, toto ſonuerunt aethere nimbi.
Suſpenſi Eurypylum ſcitatum oracula Phoebi
Mittimus; iſque adytis haec triſtia dicta reportat.
Sanguine placaſtis ventos, et virgine caeſa,
Cum primum Iliacas Danai veniſtis ad oras:
Sanguine quaerendi reditus, animaque litandum
Argolica. vulgi quae vox ut venit ad aures,
Obſtupuere animi, gelidusque per ima cucurrit
Oſſa tremor; cui fata parent, quem poſcat Apollo.
Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios: quae ſint ea numina divum

Flagitat. et mihi jam multi crudele canebant
Artificis ſcelus, et taciti ventura videbant.
Bis quinos ſilet ille dies, tectuſque recuſat
Prodere voce ſua quenquam, aut opponere morti.
Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
Compoſito rumpit vocem, et me deſtinat arae.
Aſſenſere omnes: et, quae ſibi quiſque timebat,
Unius in miſeri exitium converſa tulere.
Jamque dies infanda aderat: mihi ſacra parari,
Et ſalſae fruges, et circum tempora vittae.
Eripui (fateor) leto me, et vincula rupi:
Limoſoque lacu per noctem obſcurus in ulva
Delitui, dum vela darent, ſi forte dediſſent.
Nec mihi jam patriam antiquam ſpes ulla videndi,
Nec dulces natos, exoptatumque parentem:
Quos illi fors ad poenas ob noſtra repoſcent
Effugia, et culpam hanc miſerorum morte piabunt.
Quod te, per ſuperos et conſcia numina veri;
Per, ſi qua eſt, quae reſtat adhuc mortalibus uſquam
Intemerata fides, oro, miſerere laborum
Tantorum; miſerere animi non digna ferentis.
His lacrymis vitam damus, et miſereſcimus ultro.
Ipſe viro primus manicas atque arcta levari
Vincla jubet Priamus; dictiſque ita fatur amicis:
Quiſquis es, amiſſos hinc jam obliviſcere Graios,
Noſter eris: mihique haec ediſſere vera roganti:
Quo molem hanc immanis equi ſtatuere? quis auctor?

Quidve petunt? quae relligio? aut quae machina belli?
Dixerat. ille, dolis inſtructus et arte Pelaſga,
Suſtulit exutas vinclis ad ſidera palmas:
Vos, aeterni ignes, et non violabile veſtrum
Teſtor numen, ait: vos arae enſeſque nefandi,
Quos fugi; vittaeque deum, quas hoſtia geſſi:
Fas mihi Graiorum ſacrata reſolvere jura;
Fas odiſſe viros, atque omnia ferre ſub auras,
Si qua tegunt: teneor patriae nec legibus ullis.
Tu modo promiſſis maneas, ſervataque ſerves
Troja fidem: ſi vera feram, ſi magna rependam.
Omnis ſpes Danaum, et coepti fiducia belli,
Palladis auxiliis ſemper ſtetit. impius ex quo
Tydides ſed enim, ſcelerumque inventor Ulyſſes,
Fatale aggreſſi ſacrato avellere templo
Palladium, caeſis ſummae cuſtodibus arcis,
Corripuere ſacram effigiem, manibuſque cruentis
Virgineas auſi divae contingere vittas:
Ex illo fluere ac retro ſublapſa referri
Spes Danaum: fractae vires, averſa deae mens.
Nec dubiis ea ſigna dedit Tritonia monſtris.
Vix poſitum caſtris ſimulacrum; arſere coruſcae
Luminibus flammae arrectis, ſalſuſque per artus
Sudor iit, terque ipſa ſolo, mirabile dictu,
Emicuit, parmamque ferens haſtamque trementem.
Extemplo tentanda fuga canit aequora Calchas:

Nec

Nec poſſe Argolicis exſcindi Pergama telis;
Omnia ni repetant Argis, numenque reducant,
Quod pelago et curvis ſecum advexere carinis.
Et nunc quod patrias vento petiere Mycenas,
Arma deoſque parant comites, pelagoque remenſo
Improviſi aderunt. ita digerit omnia Calchas.
Hanc pro Palladio moniti, pro numine laeſo,
Effigiem ſtatuere, nefas quae triſte piaret.
Hanc tamen immenſam Calchas attollere molem
Roboribus textis, coeloque educere juſſit:
Ne recipi portis, aut duci in moenia poſſit;
Neu populum antiqua ſub relligione tueri.
Nam ſi veſtra manus violaſſet dona Minervae;
Tum magnum exitium, quod di prius omen in ipſum
Convertant! Priami imperio Phrygibuſque futurum.
Sin manibus veſtris veſtram aſcendiſſet in urbem;
Ultro Aſiam magno Pelopeia ad moenia bello
Venturam, et noſtros ea fata manere nepotes.
Talibus inſidiis, perjurique arte Sinonis,
Credita res, captique dolis, lacrymiſque coactis,
Quos neque Tydides, nec Lariſſaeus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinae.
Hic aliud majus miſeris multoque tremendum
Objicitur magis, atque improvida pectora turbat.
Laocoon, ductus Neptuno ſorte ſacerdos,
Sollemnes taurum ingentem mactabat ad aras.

Ecce

Ecce autem, gemini a Tenedo tranquilla per alta,
Horreſco referens, immenſis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterque ad litora tendunt:
Pectora quorum inter fluctus arrecta, jubaeque
Sanguineae exſuperant undas; pars caetera pontum
Pone legit, ſinuantque immenſa volumine terga.
Fit ſonitus, ſpumante ſalo: jamque arva tenebant,
Ardenteſque oculos ſuffecti ſanguine et igni,
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
Diffugimus viſu exangues. illi agmine certo
Laocoonta petunt: et primum parva duorum
Corpora natorum ſerpens amplexus uterque
Implicat, et miſeros morſu depaſcitur artus.
Poſt ipſum, auxilio ſubeuntem ac tela ferentem,
Corripiunt, ſpiriſque ligant ingentibus: et jam
Bis medium amplexi, bis collo ſquamea circum
Terga dati, ſuperant capite et cervicibus altis.
Ille ſimul manibus tendit divellere nodos,
Perfuſus ſanie vittas atroque veneno.
Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit:
Quales mugitus, fugit cum ſaucius aram
Taurus, et incertam excuſſit cervice ſecurim.
At gemini lapſu delubra ad ſumma dracones
Effugiunt, ſaevaeque petunt Tritonidis arcem:
Sub pedibuſque deae, clypeique ſub orbe teguntur.
Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
Inſinuat pavor: et ſcelus expendiſſe merentem

Laocoonta ferunt; ſacrum qui cuſpide robur
Laeſerit, et tergo ſceleratam intorſerit haſtam.
Ducendum ad ſedes ſimulacrum, orandaque divae
Numina conclamant.
Dividimus muros, et moenia pandimus urbis.
Accingunt omnes operi, pedibuſque rotarum
Subjiciunt lapſus, et ſtupea vincula collo
Intendunt: ſcandit fatalis machina muros,
Foeta armis. pueri circum innuptaeque puellae
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.
Illa ſubit, mediaeque minans illabitur urbi.
O patria! o divum domus Ilium, et inclyta bello
Moenia Dardanidum! quater ipſo in limine portae
Subſtitit, atque utero ſonitum quater arma dedere.
Inſtamus tamen immemores caecique furore,
Et monſtrum infelix ſacrata ſiſtimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Caſſandra futuris
Ora, dei juſſu non unquam credita Teucris.
Nos delubra deum miſeri, quibus ultimus eſſet
Ille dies, feſta velamus fronde per urbem.
  Vertitur interea coelum, et ruit Oceano nox,
Involvens umbra magna terramque polumque,
Myrmidonumque dolos: fuſi per moenia Teucri
Conticuere: ſopor feſſos complectitur artus.
Et jam Argiva phalanx inſtructis navibus ibat
A Tenedo, tacitae per amica ſilentia lunae,
Litora nota petens: flammas cum regia puppis

Extulerat;

XXV

C. Grignion Sculp.

Extulerat; fatiſque deum defenſus iniquis,
Incluſos utero Danaos et pinea furtim
Laxat clauſtra Sinon: illos patefactus ad auras
Reddit equus, laetique cavo ſe robore promunt:
Theſſandrus Sthenelusque duces, et dirus Ulyſſes,
Demiſſum lapſi per funem, Acamaſque, Thoaſque,
Pelideſque Neoptolemus, primuſque Machaon,
Et Menelaus, et ipſe doli fabricator Epëus,
Invadunt urbem ſomno vinoque ſepultam.
Caeduntur vigiles, portiſque patentibus omnes
Accipiunt ſocios, atque agmina conſcia jungunt.
  Tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris
Incipit, et dono divum gratiſſima ſerpit.
In ſomnis, ecce, ante oculos moeſtiſſimus Hector
Viſus adeſſe mihi, largoſque effundere fletus;
Raptatus bigis, ut quondam, aterque cruento
Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentes.
Hei mihi, qualis erat! quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuvias indutus Achillis,
Vel Danaum Phrygios jaculatus puppibus ignes!
Squalentem barbam, et concretos ſanguine crines,
Vulneraque illa gerens, quae circum plurima muros
Accepit patrios. ultro fiens ipſe videbar
Compellare virum, et moeſtas expromere voces:
O lux Dardaniae, ſpes o fidiſſima Teucrum,
Quae tantae tenuere morae? quibus Hector ab oris

Expectate venis? ut te poſt multa tuorum
Funera, poſt varios hominumque urbiſque labores
Defeſſi aſpicimus? quae cauſa indigna ſerenos
Foedavit vultus? aut cur haec vulnera cerno?
Ille nihil: nec me quaerentem vana moratur;
Sed graviter gemitus imo de pectore ducens:
Heu fuge, nate dea, teque his, ait, eripe flammis.
Hoſtis habet muros, ruit alto a culmine Troja:
Sat patriae Priamoque datum. ſi Pergama dextra
Defendi poſſent, etiam hac defenſa fuiſſent.
Sacra, ſuoſque tibi commendat Troja Penates:
Hos cape fatorum comites: his moenia quaere,
Magna pererrato ſtatues quae denique ponto.
Sic ait, et manibus vittas, Veſtamque potentem,
Aeternumque adytis effert penetralibus ignem.
Diverſo interea miſcentur moenia luctu:
Et magis atque magis, quanquam ſecreta parentis
Anchiſae domus, arboribuſque obtecta receſſit,
Clareſcunt ſonitus, armorumque ingruit horror.
Excutior ſomno, et ſummi faſtigia tecti
Aſcenſu ſupero, atque arrectis auribus adſto.
In ſegetem veluti cum flamma furentibus auſtris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata laeta boumque labores,
Praecipiteſque trahit ſylvas; ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.
Tum vero manifeſta fides, Danaumque pateſcunt

Inſidiae.

Inſidiae. jam Deiphobi dedit ampla ruinam,
Vulcano ſuperante, domus: jam proximus ardet
Ucalegon: Sigea igni freta lata relucent.
Exoritur clamorque virum, clangorque tubarum.
Arma amens capio, nec ſat rationis in armis:
Sed glomerare manum bello, et concurrere in arcem
Cum ſociis ardent animi. furor iraque mentem
Praecipitant, pulchrumque mori ſuccurrit in armis.
Ecce autem, telis Pantheus elapſus Achivum,
Pantheus Othryades, arcis Phoebique ſacerdos;
Sacra manu, victoſque deos, parvumque nepotem
Ipſe trahit, curſuque amens ad limina tendit.
Quo res ſumma loco, Pantheu? quam prendimus arcem?
Vix ea fatus eram gemitu cum talia reddit:
Venit ſumma dies et ineluctabile tempus
Dardaniae. fuimus Troës; fuit Ilium, et ingens
Gloria Teucrorum. ferus omnia Jupiter Argos
Tranſtulit. incenſa Danai dominantur in urbe.
Arduus armatos moediis in moenibus adſtans
Fundit equus, victorque Sinon incendia miſcet
Inſultans. portis alii bipatentibus adſunt,
Millia quot magnis nunquam venere Mycenis.
Obſedere alii telis anguſta viarum
Oppoſiti: ſtat ferri acies mucrone coruſco
Stricta, parata neci: vix primi praelia tentant

Portarum vigiles, et caeco Marte reſiſtunt.
Talibus Othryadae dictis et numine divum
In flammas et in arma feror: quo triſtis Erinnys,
Quo fremitus vocat, et ſublatus ad aethera clamor.
Addunt ſe ſocios Ripheus, et maximus annis
Iphitus, oblati per lunam, Hypaniſque, Dymaſque;
Et lateri agglomerant noſtro: juveniſque Choroebus
Mygdonides. illis ad Trojam forte diebus
Venerat, inſano Caſſandrae incenſus amore;
Et gener auxilium Priamo Phrygibuſque ferebat:
Infelix, qui non ſponſae praecepta furentis
Audierat.
Quos ubi confertos audere in praelia vidi,
Incipio ſuper his: Juvenes, fortiſſima fruſtra
Pectora, ſi vobis audentem extrema cupido eſt
Certa ſequi; quae ſit rebus fortuna, videtis.
Exceſſere omnes adytis ariſque relictis
Di, quibus imperium hoc ſteterat: ſuccurritis urbi
Incenſae: moriamur, et in media arma ruamus.
Una ſalus victis, nullam ſperare ſalutem.
Sic animis juvenum furor additus. inde, lupi ceu
Raptores, atra in nebula, quos improba ventris
Exegit caecos rabies, catulique relicti
Faucibus expectant ſiccis: per tela, per hoſtes
Vadimus haud dubiam in mortem, mediaeque tenemus
Urbis iter. nox atra cava circumvolat umbra.

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet; aut poſſit lacrymis aequare labores?
Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos:
Plurima perque vias ſternuntur inertia paſſim
Corpora, perque domos, et relligioſa deorum
Limina. nec ſoli poenas dant ſanguine Teucri:
Quondam etiam victis redit in praecordia virtus,
Victoreſque cadunt Danai. crudelis ubique
Luctus, ubique pavor, et plurima mortis imago.
Primus ſe, Danaum magna comitante caterva,
Androgeos offert nobis, ſocia agmina credens,
Inſcius; atque ultro verbis compellat amicis:
Feſtinate viri; nam quae tam ſera moratur
Segnities? alii rapiunt incenſa feruntque
Pergama: vos celſis nunc primum a navibus itis?
Dixit: et extemplo, neque enim reſponſa dabantur
Fida ſatis, ſenſit medios delapſus in hoſtes:
Obſtupuit, retroque pedem cum voce repreſſit.
Improviſum aſpris veluti qui ſentibus anguem
Preſſit humi nitens, trepiduſque repente refugit
Attollentem iras, et coerula colla tumentem.
Haud ſecus Androgeos viſu tremefactus abibat.
Irruimus, denſis et circumfundimur armis:
Ignaroſque loci paſſim et formidine captos
Sternimus. aſpirat primo fortuna labori.
Atque hic ſucceſſu exultans animiſque Choroebus:
O ſocii, qua prima, inquit, fortuna ſalutis

Monſtrat iter, quaque oſtendit ſe dextra, ſequamur.
Mutemus clypeos, Danaumque inſignia nobis
Aptemus. dolus, an virtus, quis in hoſte requirat?
Arma dabunt ipſi. ſic fatus, deinde comantem
Androgei galeam, clypeique inſigne decorum
Induitur: laterique Argivum accommodat enſem.
Hoc Ripheus, hoc ipſe Dymas, omniſque juventus
Laeta facit: ſpoliis ſe quiſque recentibus armat.
Vadimus immixti Danais, haud numine noſtro,
Multaque per caecam congreſſi praelia noctem
Conſerimus; multos Danaum demittimus Orco.
Diffugiunt alii ad naves, et litora curſu
Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
Scandunt rurſus equum, et nota conduntur in alvo.
Heu, nihil invitis fas quenquam fidere divis!
Ecce trahebatur paſſis Priameïa virgo
Crinibus a templo Caſſandra aditiſque Minervae,
Ad coelum tendens ardentia lumina fruſtra;
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc ſpeciem furiata mente Choroebus,
Et ſeſe medium injecit moriturus in agmen.
Conſequimur cuncti, et denſis incurrimus armis.
Hic primum ex alto delubri culmine telis
Noſtrorum obruimur, oriturque miſerrima caedes,
Armorum facie, et Grajarum errore jubarum.
Tum Danai, gemitu atque ereptae virginis ira,
Undique collecti invadunt; acerrimus Ajax,

Et

XXVI

I. Bell sc.

Et gemini Atridae, Dolopumque exercitus omnis.
Adverſi rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt, zephyruſque, notuſque, et laetus eois
Eurus equis: ſtridunt ſylvae, ſaevitque tridenti
Spumeus, atque imo Nereus ciet aequora fundo.
Illi etiam, ſi quos obſcura nocte per umbram
Fudimus inſidiis, totaque agitavimus urbe,
Apparent: primi clypeos mentitaque tela
Agnoſcunt, atque ora ſono diſcordia ſignant.
Ilicet obruimur numero: primuſque Choroebus
Peneleï dextra divae armipotentis ad aram
Procumbit: cadit et Ripheus, juſtiſſimus unus
Qui fuit in Teucris, et ſervantiſſimus aequi.
Dis aliter viſum. pereunt Hypaniſque, Dymaſque,
Confixi a ſociis: nec te tua plurima, Pantheu,
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres, et flamma extrema meorum,
Teſtor, in occaſu veſtro, nec tela, nec ullas
Vitaviſſe vices Danaum; et, ſi fata fuiſſent
Ut caderem, meruiſſe manu. divellimur inde;
Iphitus et Pelias mecum: quorum Iphitus aevo
Jam gravior, Pelias et vulnere tardus Ulyſſei.
Protinus ad ſedes Priami clamore vocati.
Hic vero ingentem pugnam, ceu caetera nuſquam
Bella forent, nulli tota morerentur in urbe:
Sic Martem indomitum Danaoſque ad tecta ruentes
Cernimus, obſeſſumque acta teſtudine limen.

Haerent

Haerent parietibus ſcalae, poſteſque ſub ipſos
Nituntur gradibus, clypeoſque ad tela ſiniſtris
Protecti objiciunt, prenſant faſtigia dextris.
Dardanidae contra turres ac tecta domorum
Culmina convellunt, his ſe, quando ultima cernunt,
Extrema jam in morte parant defendere telis:
Aurataſque trabes, veterum decora alta parentum,
Devolvunt. alii ſtrictis mucronibus imas
Obſedere fores; has ſervant agmine denſo.
Inſtaurati animi, regis ſuccurrere tectis,
Auxilioque levare viros, vimque addere victis.
Limen erat, caecaeque fores, et pervius uſus
Tectorum inter ſe Priami, poſteſque relicti
A tergo: infelix qua ſe, dum regna manebant,
Saepius Andromache ferre incomitata ſolebat
Ad ſoceros, et avo puerum Aſtyanacta trahebat.
Evado ad ſummi faſtigia culminis; unde
Tela manu miſeri jactabant irrita Teucri.
Turrim in praecipiti ſtantem, ſummiſque ſub aſtra
Eductam tectis, unde omnis Troja videri,
Et Danaum ſolitae naves, et Achaïca caſtra,
Aggreſſi ferro circum, qua ſumma labantes
Juncturas tabulata dabant, convellimus altis
Sedibus, impulimuſque. ea lapſa repente ruinam
Cum ſonitu trahit, et Danaum ſuper agmina late
Incidit. aſt alii ſubeunt; nec ſaxa, nec ullum
Telorum interea ceſſat genus.

Veſtibulum

Veſtibulum ante ipſum primoque in limine Pyrrhus
Exultat, telis et luce coruſcus ahena.
Qualis ubi in lucem coluber, mala gramina paſtus,
Frigida ſub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc poſitis novus exuviis, nitiduſque juventa,
Lubrica convolvit ſublato pectore terga
Arduus ad ſolem, et linguis micat ore triſulcis.
Una ingens Periphas, et equorum agitator Achillis
Armiger Automedon; una omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, et flammas ad culmina jactant.
Ipſe inter primos, correpta dura bipenni
Limina perrumpit, poſteſque a cardine vellit
Aeratos: jamque exciſa trabe firma cavavit
Robora, et ingentem lato dedit ore feneſtram.
Apparet domus intus, et atria longa pateſcunt:
Apparent Priami et veterum penetralia regum:
Armatoſque vident ſtantes in limine primo.
  At domus interior gemitu miſeroque tumultu
Miſcetur, penituſque cavae plangoribus aedes
Foemineis ululant. ferit aurea ſidera clamor.
Tum pavidae tectis matres ingentibus errant,
Amplexaeque tenent poſtes, atque oſcula figunt.
Inſtat vi patria Pyrrhus; nec clauſtra, neque ipſi
Cuſtodes ſufferre valent. labat ariete crebro
Janua, et emoti procumbunt cardine poſtes.
Fit via vi: rumpunt aditus, primoſque trucidant
Immiſſi Danai, et late loca milite complent.

Non

Non ſic, aggeribus ruptis cum ſpumeus amnis
Exiit, oppoſitaſque evicit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, campoſque per omnes
Cum ſtabulis armenta trahit. vidi ipſe furentem
Caede Neoptolemum, geminoſque in limine Atridas:
Vidi Hecubam, centumque nurus, Priamumque per aras
Sanguine foedantem, quos ipſe ſacraverat, ignes.
Quinquaginta illi thalami, ſpes tanta nepotum,
Barbarico poſtes auro ſpoliiſque ſuperbi,
Procubuere. tenent Danai, qua deficit ignis.
Forſitan et, Priami fuerint quae fata, requiras.
Urbis ubi captae caſum, convulſaque vidit
Limina tectorum, et medium in penetralibus hoſtem;
Arma diu ſenior deſueta trementibus aevo
Circundat nequicquam humeris, et inutile ferrum
Cingitur, ac denſos fertur moriturus in hoſtes.
Aedibus in mediis, nudoque ſub aetheris axe
Ingens ara fuit, juxtaque veterrima laurus
Incumbens arae, atque umbra complexa Penates.
Hic Hecuba et natae nequicquam altaria circum,
Praecipites atra ceu tempeſtate columbae,
Condenſae, et divum amplexae ſimulacra, ſedebant.
Ipſum autem ſumptis Priamum juvenalibus armis
Ut vidit: quae mens tam dira, miſerrime conjux,
Impulit his cingi telis? aut quo ruis? inquit.

Non

Non tali auxilio, nec defenſoribus iſtis
Tempus eget: non, ſi ipſe meus nunc adforet Hector.
Huc tandem concede: haec ara tuebitur omnes:
Aut moriere ſimul. ſic ore effata, recepit
Ad ſeſe, et ſacra longaevum in ſede locavit.
Ecce autem, elapſus Pyrrhi de caede Polites,
Unus natorum Priami, per tela, per hoſtes
Porticibus longis fugit, et vacua atria luſtrat
Saucius. illum ardens infeſto vulnere Pyrrhus
Inſequitur, jam jamque manu tenet, et premit haſta.
Ut tandem ante oculos evaſit et ora parentum,
Concidit, ac multo vitam cum ſanguine fudit.
Hic Priamus, quanquam in media jam morte tenetur,
Non tamen abſtinuit, nec voci, iraeque pepercit:
At tibi pro ſcelere, exclamat, pro talibus auſis
Di, ſi qua eſt coelo pietas, quae talia curet,
Perſolvant grates dignas, et praemia reddant
Debita: qui nati coram me cernere letum
Feciſti, et patrios foedaſti funere vultus.
At non ille, ſatum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoſte fuit Priamo; ſed jura fidemque
Supplicis erubuit, corpuſque exangue ſepulcro
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remiſit.
Sic fatus ſenior, telumque imbelle ſine ictu
Conjecit: rauco quod protinus aere repulſum,
Et ſummo clypei nequicquam umbone pependit.

Cui

Cui Pyrrhus: Referes ergo haec, et nuncius ibis
Pelidae genitori. illi mea triſtia facta,
Degeneremque Neoptolemum narrare memento.
Nunc morere. hoc dicens, altaria ad ipſa trementem
Traxit, et in multo lapſantem ſanguine nati,
Implicuitque comam laeva; dextraque coruſcum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit enſem.
Haec finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit, Trojam incenſam et prolapſa videntem
Pergama, tot quondam populis terriſque ſuperbum
Regnatorem Aſiae. jacet ingens litore truncus,
Avulſumque humeris caput, et ſine nomine corpus.
At me tum primum ſaevus circumſtitit horror:
Obſtupui. ſubiit chari genitoris imago,
Ut regem aequaevum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem: ſubiit deſerta Creüſa,
Et direpta domus, et parvi caſus Iüli.
Reſpicio, et, quae ſit me circum copia, luſtro.
Deſeruere omnes defeſſi, et corpora ſaltu
Ad terram miſere, aut ignibus aegra dedere.
Jamque adeo ſuper unus eram, cum limina Veſtae
Servantem, et tacitam ſecreta in ſede latentem
Tyndarida aſpicio: dant clara incendia lucem
Erranti, paſſimque oculos per cuncta ferenti.
Illa ſibi infeſtos everſa ob Pergama Teucros,
Et poenas Danaum, et deſerti conjugis iras

Permetuens,

Permetuens, Trojae et patriae communis Erinnys,
Abdiderat ſeſe, atque aris inviſa ſedebat.
Exarſere ignes animo: ſubit ira cadentem
Ulciſci patriam, et ſceleratas ſumere poenas.
Scilicet haec Spartam incolumis patriaſque Mycenas
Aſpiciet, partoque ibit regina triumpho?
Conjugiumque, domumque, patres, natoſque videbit,
Iliadum turba et Phrygiis comitata miniſtris?
Occiderit ferro Priamus? Troja arſerit igni?
Dardanium toties ſudarit ſanguine litus?
Non ita: namque etſi nullum memorabile nomen
Foeminea in poena eſt, nec habet victoria laudem;
Extinxiſſe nefas tamen, et ſumpſiſſe merentis
Laudabor poenas; animumque expleſſe juvabit
Ultricis flammae, et cineres ſatiaſſe meorum.
Talia jactabam, et furiata mente ferebar,
Cum mihi ſe, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, et pura per noctem in luce refulſit
Alma parens, confeſſa deam; qualiſque videri
Coelicolis et quanta ſolet; dextraque prehenſum
Continuit, roſeoque haec inſuper addidit ore:
Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?
Quid furis? aut quonam noſtri tibi cura receſſit?
Non prius aſpicies, ubi feſſum aetate parentem
Liqueris Anchiſen? ſuperet conjuxne Creüſa,
Aſcaniuſque puer? quos omnes undique Graiae

Circum

Circum errant acies: et, ni mea cura reſiſtat,
Jam flammae tulerint, inimicus et hauſerit enſis.
Non tibi Tyndaridis facies inviſa Lacaenae,
Culpatuſve Paris. divum inclementia divum
Has evertit opes, ſternitque a culmine Trojam.
Aſpice (namque omnem, quae nunc obducta tuenti
Mortales hebetat viſus tibi, et humida circum
Caligat, nubem eripiam: tu ne qua parentis
Juſſa time, neu praeceptis parere recuſa)
Hic, ubi disjectas moles, avolſaque ſaxis
Saxa vides, mixtoque undantem pulvere fumum,
Neptunus muros, magnoque emota tridenti
Fundamenta quatit, totamque a ſedibus urbem
Eruit. hic Juno Scaeas ſaeviſſima portas
Prima tenet, ſociumque furens a navibus agmen
Ferro accincta vocat.
Jam ſummas arces Tritonia, reſpice, Pallas
Inſedit, nimbo effulgens et Gorgone ſaeva.
Ipſe pater Danais animos vireſque ſecundas
Sufficit: ipſe deos in Dardana ſuſcitat arma.
Eripe, nate, fugam, finemque impone labori.
Nuſquam abero, et tutum patrio te limine ſiſtam.
Dixerat; et ſpiſſis noctis ſe condidit umbris.
Apparent dirae facies, inimicaque Trojae
Numina magna deum.
Tum vero omne mihi viſum conſidere in ignes
Ilium, et ex imo verti Neptunia Troja.

Ac veluti ſummis antiquam in montibus ornum
Cum ferro acciſam crebriſque bipennibus inſtant
Eruere agricolae certatim; illa uſque minatur,
Et tremefacta comam concuſſo vertice nutat;
Volneribus donec paullatim evicta ſupremum
Congemuit, traxitque jugis avolſa ruinam.
Deſcendo, ac ducente deo flammam inter et hoſtes
Expedior. dant tela locum, flammaeque recedunt.
Atque ubi jam patriae perventum ad limina ſedis,
Antiquaſque domos; genitor, quem tollere in altos
Optabam primum montes, primumque petebam,
Abnegat exciſa vitam producere Troja
Exiliumque pati. Vos o, quibus integer aevi
Sanguis, ait, ſolidaeque ſuo ſtant robore vires,
Vos agitate fugam.
Me ſi coelicolae voluiſſent ducere vitam,
Has mihi ſervaſſent ſedes. ſatis una ſuperque
Vidimus excidia, et captae ſuperavimus urbi.
Sic, o ſic poſitum affati diſcedite corpus.
Ipſe manu mortem inveniam. miſerebitur hoſtis,
Exuviaſque petet. facilis jactura ſepulcri.
Jampridem, inviſus divis et inutilis, annos
Demoror; ex quo me divum pater atque hominum rex
Fulminis afflavit ventis, et contigit igni.
Talia perſtabat memorans, fixuſque manebat.

Nos contra effuſi lacrymis, conjuxque Creüſa,
Aſcaniuſque, omniſque domus, ne vertere ſecum
Cuncta pater, fatoque urgenti incumbere vellet.
Abnegat, inceptoque et ſedibus haeret in iſdem.
Rurſus in arma feror, mortemque miſerrimus opto.
Nam quod conſilium, aut quae jam fortuna dabatur?
Mene efferre pedem, genitor, te poſſe relicto
Speraſti? tantumque nefas patrio excidit ore?
Si nihil ex tanta ſuperis placet urbe relinqui;
Et ſedet hoc animo, perituraeque addere Trojae
Teque tuoſque juvat; patet iſti janua letho.
Jamque aderit multo Priami de ſanguine Pyrrhus,
Natum ante ora patris, patrem qui obtruncat ad aras.
Hoc erat, alma parens, quod me, per tela, per ignes,
Eripis; ut mediis hoſtem in penetralibus, utque
Aſcaniumque, patremque meum, juxtaque Creüſam,
Alterum in alterius mactatos ſanguine cernam?
Arma, viri, ferte arma: vocat lux ultima victos.
Reddite me Danais; ſinite inſtaurata reviſam
Praelia. nunquam omnes hodie moriemur inulti.
Hic ferro accingor rurſus, clypeoque ſiniſtram
Inſertabam aptans, meque extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine conjux
Haerebat, parvumque patri tendebat Iülum:
Si periturus abis, et nos rape in omnia tecum:
Sin aliquam expertus ſumptis ſpem ponis in armis,

Hanc

Hanc primum tutare domum, cui parvus Iülus,
Cui pater, et conjux quondam tua dicta relinquor?
Talia vociferans gemitu tectum omne replebat:
Cum ſubitum dictuque oritur mirabile monſtrum.
Namque manus inter moeſtorumque ora parentum,
Ecce levis ſummo de vertice viſus Iüli
Fundere lumen apex, tractuque innoxia molli
Lambere flamma comas, et circum tempora paſci.
Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrantem
Excutere, et ſanctos reſtinguere fontibus ignes.
At pater Anchiſes oculos ad ſidera laetus
Extulit; et coelo palmas cum voce tetendit.
Jupiter omnipotens, precibus ſi flecteris ullis,
Aſpice nos, hoc tantum: et, ſi pietate meremur,
Da deinde auxilium, pater, atque haec omina firma.
Vix ea fatus erat ſenior; ſubitoque fragore
Intonuit laevum, et de coelo lapſa per umbras
Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.
Illam, ſumma ſuper labentem culmina tecti,
Cernimus Idaea claram ſe condere ſylva,
Signantemque vias: tum longo limite ſulcus
Dat lucem, et late circum loca ſulfure fumant.
Hic vero victus genitor ſe tollit ad auras,
Affaturque deos, et ſanctum ſidus adorat:
Jam jam nulla mora eſt: ſequor, et, qua ducitis, adſum.
Di patrii, ſervate domum, ſervate nepotem.

Veſtrum hoc augurium, veſtroque in numine Troja eſt.
Cedo equidem, nec, nate, tibi comes ire recuſo.
Dixerat ille: et jam per moenia clarior ignis
Auditur, propiuſque aeſtùs incendia volvunt.
Ergo age, chare pater, cervici imponere noſtrae:
Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte gravabit.
Quo res cunque cadent, unum et commune periclum,
Una ſalus ambobus erit. mihi parvus Iülus
Sit comes, et longe ſervet veſtigia conjux.
Vos famuli, quae dicam, animis advertite veſtris.
Eſt urbe egreſſis tumulus, templumque vetuſtum
Deſertae Cereris, juxtaque antiqua cupreſſus,
Relligione patrum multos ſervata per annos.
Hanc ex diverſo ſedem veniemus in unam.
Tu, genitor, cape ſacra manu, patrioſque Penates.
Me, bello e tanto digreſſum et caede recenti,
Attrectare nefas; donec me flumine vivo
Abluero.
Haec fatus, latos humeros ſubjectaque colla
Veſte ſuper, fulvique inſternor pelle leonis,
Succedoque oneri. dextrae ſe parvus Iülus
Implicuit, ſequiturque patrem non paſſibus aequis.
Pone ſubit conjux. ferimur per opaca locorum.
Et me, quem dudum non ulla injecta movebant
Tela, neque adverſo glomerati ex agmine Graii,

Nunc

Nunc omnes terrent aurae, ſonus excitat omnis
Suſpenſum, et pariter comitique onerique timentem.
Jamque propinquabam portis, omnemque videbar
Evaſiſſe viam; ſubito cum creber ad aures 731
Viſus adeſſe pedum ſonitus: genitorque per umbram
Proſpiciens, Nate, exclamat, fuge nate; propinquant:
Ardentes clypeos atque aera micantia cerno. 734
Hic mihi neſcio quod trepido male numen amicum
Confuſam eripuit mentem. namque avia curſu
Dum ſequor, et nota excedo regione viarum;
Heu! miſero conjux fatone erepta Creüſa
Subſtitit, erravitne via, ſeu laſſa reſedit,
Incertum; nec poſt oculis eſt reddita noſtris: 740
Nec prius amiſſam reſpexi, animumque reflexi,
Quam tumulum antiquae Cereris ſedemque ſacratam
Venimus. hic, demum collectis omnibus, una
Defuit; et comites, natumque, virumque fefellit.
Quem non incuſavi amens hominumque deorumque? 745
Aut quid in everſa vidi crudelius urbe?
Aſcanium, Anchiſenque patrem, Teucroſque Penates
Commendo ſociis, et curva valle recondo.
Ipſe urbem repeto, et cingor fulgentibus armis.
Stat caſus renovare omnes, omnemque reverti 750
Per Trojam, et rurſus caput objectare periclis.
Principio muros obſcuraque limina portae,

Qua greſſum extuleram, repeto ; et veſtigia retro
Obſervata ſequor per noctem, et lumine luſtro.
Horror ubique animos, ſimul ipſa ſilentia terrent.
Inde domum, ſi forte pedem, ſi forte tuliſſet,
Me refero. irruerant Danai, et tectum omne tenebant.
Ilicet ignis edax ſumma ad faſtigia vento
Volvitur ; exuperant flammae ; furit aeſtus ad auras.
Procedo ad Priami ſedes, arcemque reviſo.
Et jam porticibus vacuis, Junonis aſylo,
Cuſtodes lecti Phoenix et dirus Ulyſſes
Praedam aſſervabant. huc undique Troïa gaza
Incenſis erepta adytis, menſaeque deorum,
Crateresque auro ſolidi, captivaque veſtis
Congeritur. pueri et pavidae longo ordine matres
Stant circum.
Auſus quinetiam voces jactare per umbram ;
Implevi clamore vias, moeſtuſque Creüſam
Nequicquam ingeminans, iterumque iterumque vocavi.
Quaerenti, et tectis urbis ſine fine furenti,
Infelix ſimulacrum atque ipſius umbra Creüſae
Viſa mihi ante oculos, et nota major imago.
Obſtupui, ſteteruntque comae, et vox faucibus haeſit.
Tum ſic affari, et curas his demere dictis :
Quid tantum inſano juvat indulgere dolori,
O dulcis conjux ? non haec ſine numine divum
Eveniunt : nec te comitem aſportare Creüſam
Fas :

Fas: aut ille ſinit ſuperi regnator Olympi.
Longa tibi exilia, et vaſtum maris aequor arandum.
Ad terram Heſperiam venies, ubi Lydius, arva
Inter opima virum, leni fluit agmine Tybris.
Illic res laetae, regnumque, et regia conjux
Parta tibi: lacrymas dilectae pelle Creüſae.
Non ego Myrmidonum ſedes Dolopumve ſuperbas
Aſpiciam, aut Graiis ſervitum matribus ibo,
Dardanis, et divae Veneris nurus:
Sed me magna deum genitrix his detinet oris.
Jamque vale, et nati ſerva communis amorem.
Haec ubi dicta dedit, lacrymantem, et multa volentem
Dicere, deſeruit, tenueſque receſſit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum;
Ter fruſtra comprenſa manus effugit imago,
Par levibus ventis, volucrique ſimillima ſomno.
Sic demum ſocios, conſumpta nocte, reviſo.
Atque hic ingentem comitum affluxiſſe novorum
Invenio admirans numerum; matreſque, viroſque,
Collectam exilio pubem, miſerabile vulgus.
Undique convenere, animis opibuſque parati,
In quaſcunque velim pelago deducere terras.
Jamque jugis ſummae ſurgebat Lucifer Idae,
Ducebatque diem; Danaique obſeſſa tenebant
Limina portarum; nec ſpes opis ulla dabatur.
Ceſſi, et ſublato montes genitore petivi.

P. VIRGILII MARONIS

AENEIDOS

LIBER III.

POSTQUAM res Aſiae Priamique evertere gentem
Immeritam viſum ſuperis, ceciditque ſuperbum
Ilium, et omnis humo fumat Neptunia Troja;
Diverſa exilia, et deſertas quaerere terras
Auguriis agimur divum, claſſemque ſub ipſa
Antandro et Phrygiae molimur montibus Idae;
Incerti quo fata ferant, ubi ſiſtere detur,
Contrahimuſque viros. vix prima inceperat aeſtas,
Et pater Anchiſes dare fatis vela jubebat.
Litora tum patriae, lacrymans, portuſque relinquo,
Et campos ubi Troja fuit. feror exul in altum
Cum ſociis, natoque, Penatibus, et magnis dis.
Terra procul vaſtis colitur Mavortia campis,
Thraces arant, acri quondam regnata Lycurgo;
Hoſpitium antiquum Trojae, ſociique Penates,

XXVII

I.S.M. fe.

Dum fortuna fuit. feror huc, et litore curvo
Moenia prima loco, fatis ingreſſus iniquis;
Aeneadaſque meo nomen de nomine fingo.
Sacra Dionaeae matri, diviſque ferebam
Auſpicibus coeptorum operum: ſuperoque nitentem
Coelicolum regi mactabam in litore taurum.
Forte fuit juxta tumulus, quo cornea ſummo
Virgulta, et denſis haſtilibus horrida myrtus.
Acceſſi, viridemque ab humo convellere ſylvam
Conatus, ramis tegerem ut frondentibus aras;
Horrendum et dictu video mirabile monſtrum.
Nam, quae prima ſolo ruptis radicibus arbos
Vellitur, huic atro liquuntur ſanguine guttae,
Et terram tabo maculant. mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidusque coit formidine ſanguis.
Rurſus et alterius lentum convellere vimen
Inſequor, et cauſas penitus tentare latentes:
Alter et alterius ſequitur de cortice ſanguis.
Multa movens animo nymphas venerabar agreſtes,
Gradivumque patrem, Geticis qui praeſidet arvis,
Rite ſecundarent viſus, omenque levarent.
Tertia ſed poſtquam majore haſtilia niſu
Aggredior, genibuſque adverſae obluctor arenae;
Eloquar, an ſileam? gemitus lacrymabilis imo
Auditur tumulo, et vox reddita fertur ad aures:
Quid miſerum, Aenea, laceras? jam parce ſepulto;

Parce

Parce pias ſcelerare manus. non me tibi Troja
Externum tulit: haud cruor hic de ſtipite manat.
Heu! fuge crudeles terras, fuge litus avarum.
Nam Polydorus ego. hic confixum ferrea texit
Telorum ſeges, et jaculis increvit acutis.
Tum vero ancipiti mentem formidine preſſus
Obſtupui, ſteteruntque comae, et vox faucibus haeſit.
Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
Infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threïcio regi; cum jam diffideret armis
Dardaniae, cingique urbem obſidone videret.
Ille, ut opes fractae Teucrûm, et fortuna receſſit,
Res Agamemnonias victriciaque arma ſecutus,
Fas omne abrumpit, Polydorum obtruncat, et auro
Vi potitur. quid non mortalia pectora cogis,
Auri ſacra fames? poſtquam pavor oſſa reliquit,
Delectos populi ad proceres, primumque parentem,
Monſtra deûm refero, et quae ſit ſententia, poſco.
Omnibus idem animus ſcelerata excedere terra,
Linquere pollutum hoſpitium, et dare claſſibus auſtros.
Ergo inſtauramus Polydoro funus, et ingens
Aggeritur tumulo tellus: ſtant manibus arae,
Coeruleis moeſtae vittis atraque cupreſſo;
Et circum Iliades crinem de more ſolutae.
Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,
Sanguinis et ſacri pateras; animamque ſepulcro
Condimus, et magna ſupremum voce ciemus.

Inde, ubi prima fides pelago, placataque venti
Dant maria, et lenis crepitans vocat auſter in altum,
Deducunt ſocii naves, et litora complent.
Provehimur portu, terraeque urbeſque recedunt.
Sacra mari colitur medio gratiſſima tellus
Nereidum matri et Neptuno Aegaeo:
Quam pius Arcitenens, oras et litora circum
Errantem, Gyaro celſa Myconoque revinxit,
Immotamque coli dedit, et contemnere ventos.
Huc feror: haec feſſos tuto placidiſſima portu
Accipit, egreſſi veneramur Apollinis urbem.
Rex Anius, rex idem hominum Phoebique ſacerdos,
Vittis et ſacra redimitus tempora lauro,
Occurrit: veterem Anchiſen agnoſcit amicum.
Jungimus hoſpitio dextras, et tecta ſubimus.
Templa dei ſaxo venerabar ſtructa vetuſto.
Da propriam, Thymbraee, domum, da moenia feſſis,
Et genus, et manſuram urbem. ſerva altera Trojae
Pergama, relliquias Danaum atque immitis Achilleî.
Quem ſequimur? quove ire jubes? ubi ponere ſedes?
Da, pater, augurium, atque animis illabere noſtris.
Vix ea fatus eram: tremere omnia viſa repente,
Liminaque, lauruſque dei; totuſque moveri
Mons circum, et mugire adytis cortina recluſis.
Submiſſi petimus terram, et vox fertur ad aures:
Dardanidae duri, quae vos a ſtirpe parentum

Prima

Prima tulit tellus, eadem vos ubere laeto
Accipiet reduces. antiquam exquirite matrem.
Hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, et qui naſcentur ab illis.
Haec Poebus: mixtoque ingens exorta tumultu
Laetitia; et cuncti, quae ſunt ea moenia, quaerunt;
Quo Phoebus vocet errantes, jubeatque reverti.
Tum genitor, veterum volvens monumenta virorum,
Audite, o proceres, ait, et ſpes diſcite veſtras.
Creta Jovis magni medio jacet inſula ponto,
Mons Idaeus ubi, et gentis cunabula noſtrae.
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna:
Maximus unde pater, ſi rite audita recordor,
Teucrus Rhoeteas primum eſt advectus in oras,
Optavitque locum regno. nondum Ilium et arces
Pergameae ſteterant: habitabant vallibus imis.
Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiaque aera,
Idaeumque nemus: hinc fida ſilentia ſacris,
Et juncti currum dominae ſubiere leones.
Ergo agite, et, divum ducunt qua juſſa, ſequamur:
Placemus ventos, et Gnoſſia regna petamus.
Nec longo diſtant curſu: modo Jupiter adſit,
Tertia lux claſſem Cretaeis ſiſtit in oris.
Sic fatus, meritos aris mactavit honores;
Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo,
Nigram hyemi pecudem, zephyris felicibus albam.
Fama volat, pulſum regnis ceſſiſſe paternis

Idomenea ducem, deſertaque litora Cretae,
Hoſte vacare domos, ſedeſque adſtare relictas.
Linquimus Ortygiae portus, pelagoque volamus,
Bacchatamque jugis Naxon, viridemque Donyſam,
Olearon, niveamque Paron, ſparſaſque per aequor
Cycladas, et crebris legimus freta conſita terris.
Nauticus exoritur vario certamine clamor.
Hortantur ſocii, Cretam proavoſque petamus.
Proſequitur ſurgens a puppi ventus euntes,
Et tandem antiquis Curetum allabimur oris.
Ergo avidus muros optatae molior urbis,
Pergameamque voco. et laetam cognomine gentem
Hortor amare focos, arcemque attollere tectis.
Jamque fere ſicco ſubductae litore puppes,
Connubiis arviſque novis operata juventus:
Jura domoſque dabam; ſubito cum tabida membris,
Corrupto coeli tractu, miſerandaque venit
Arboribuſque ſatiſque lues, et lethifer annus.
Linquebant dulces animas, aut aegra trahebant
Corpora. tum ſteriles exurere Sirius agros.
Arebant herbae, et victum ſeges aegra negabat.
Rurſus ad oraculum Ortygiae Phoebumque remenſo
Hortatur pater ire mari, veniamque precari:
Quem feſſis finem rebus ferat; unde laborum
Tentare auxilium jubeat; quo vertere curſus.
Nox erat, et terris animalia ſomnus habebat.

Effigies ſacrae divum, Phrygiique Penates,
Quos mecum a Troja, mediiſque ex ignibus urbis
Extuleram, viſi ante oculos adſtare jacentis
In ſomnis, multo manifeſti lumine, qua ſe
Plena per inſertas fundebat luna feneſtras.
Tum ſic affari, et curas his demere dictis:
Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo eſt,
Hic canit, et tua nos, en, ultro ad limina mittit.
Nos te, Dardania incenſa, tuaque arma ſecuti;
Nos tumidum ſub te permenſi claſſibus aequor;
Idem venturos tollemus in aſtra nepotes,
Imperiumque urbi dabimus. tu moenia magnis
Magna para, longumque fugae ne linque laborem.
Mutandae ſedes. non haec tibi litora ſuaſit
Delius, aut Cretae juſſit conſidere Apollo.
Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt;
Terra antiqua, potens armis atque ubere glebae.
Oenotri coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixiſſe, ducis de nomine, gentem.
Hae nobis propriae ſedes; hinc Dardanus ortus,
Iaſiuſque pater, genus a quo principe noſtrum.
Surge age, et haec laetus longaevo dicta parenti
Haud dubitanda refer. Coritum, terraſque require
Auſonias. Dictaea negat tibi Jupiter arva.
Talibus attonitus viſis ac voce deorum,
(Nec ſopor illud erat; ſed coram agnoſcere vultus,
Velataſque comas, praeſentiaque ora videbar:

Tum

Tum gelidus toto manabat corpore ſudor)
Corripio e ſtratis corpus, tendoque ſupinas
Ad coelum cum voce manus, et munera libo
Intemerata focis. perfecto laetus honore
Anchiſen facio certum, remque ordine pando.
Agnovit prolem ambiguam, geminoſque parentes,
Seque novo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat: nate, Iliacis exercite fatis,
Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat.
Nunc repeto haec generi portendere debita noſtro,
Et ſaepe Heſperiam, ſaepe Itala regna vocare.
Sed quis ad Heſperiae venturos litora Teucros
Crederet? aut quem tum vates Caſſandra moveret?
Cedamus Phoebo, et moniti meliora ſequamur.
Sic ait: et cuncti dictis paremus ovantes.
Hanc quoque deſerimus ſedem, pauciſque relictis
Vela damus, vaſtumque cava trabe currimus aequor.
Poſtquam altum tenuere rates, nec jam amplius ullae
Apparent terrae; coelum undique et undique pontus:
Tum mihi coeruleus ſupra caput adſtitit imber,
Noctem hyememque ferens; et inhorruit unda tenebris.
Continuo venti volvunt mare, magnaque ſurgunt
Aequora. diſperſi jactamur gurgite vaſto.
Involvere diem nimbi, et nox humida coelum

Abſtulit.

Abſtulit. ingeminant abruptis nubibus ignes.
Excutimur curſu, et caecis erramus in undis.
Ipſe diem noctemque negat diſcernere coelo,
Nec meminiſſe viae media Palinurus in unda.
Tres adeo incertos caeca caligine ſoles
Erramus pelago; totidem ſine ſidere noctes.
Quarto terra die primum ſe attollere tandem
Viſa, aperire procul montes, ac volvere fumum.
Vela cadunt, remis inſurgimus: haud mora, nautae
Adnixi torquent ſpumas, et coerula verrunt.
Servatum ex undis Strophadum me litora primum
Accipiunt. Strophades Graio ſtant nomine dictae
Inſulae Ionio in magno: quas dira Celaeno,
Harpyiaeque colunt aliae, Phineïa poſtquam
Clauſa domus, menſaſque metu liquere priores.
Triſtius haud illis monſtrum, nec ſaevior ulla
Peſtis et ira deum Stygiis ſeſe extulit undis.
Virginei volucrum vultus, foediſſima ventris
Proluvies, uncaeque manus, et pallida ſemper
Ora fame.
Huc ubi delati portus intravimus; ecce
Laeta boum paſſim campis armenta videmus,
Caprigenumque pecus, nullo cuſtode, per herbas.
Irruimus ferro, et divos ipſumque vocamus
In praedam partemque Jovem. tum litore curvo
Extruimuſque toros, dapibuſque epulamur opimis.
At ſubitae horrifico lapſu de montibus adſunt

Harpyiae

Harpyiae, et magnis quatiunt clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactuque omnia foedant
Immundo: tum vox tetrum dira inter odorem.
Rurſum in receſſu longo ſub rupe cavata,
Arboribus clauſi circum atque horrentibus umbris,
Inſtruimus menſas, ariſque reponimus ignem.
Rurſum ex diverſo coeli caeciſque latebris,
Turba ſonans praedam pedibus circumvolat uncis;
Polluit ore dapes. ſociis tunc, arma capeſſant,
Edico, et dira bellum cum gente gerendum.
Haud ſecus ac juſſi faciunt, tectoſque per herbam
Diſponunt enſes, et ſcuta latentia condunt.
Ergo ubi delapſae ſonitum per curva dedere
Litora; dat ſignum ſpecula Miſenus ab alta
Aere cavo: invadunt ſocii, et nova praelia tentant,
Obſcoenas pelagi ferro foedare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera tergo
Accipiunt; celerique fuga ſub ſidera lapſae,
Semeſam praedam et veſtigia foeda relinquunt.
Una in praecelſa conſedit rupe Celaeno
Infelix vates, rupitque hanc pectore vocem:
Bellum etiam pro caede boum ſtratiſque juvencis,
Laomedontiadae, bellumne inferre paratis,
Et patrio inſontes Harpyias pellere regno?
Accipite ergo, animis atque haec mea figite dicta:
Quae Phoebo pater omnipotens, mihi Phoebus Apollo

Praedixit, vobis furiarum ego maxima pando.
Italiam curſu petitis, ventiſque vocatis
Ibitis Italiam, portuſque intrare licebit:
Sed non ante datam cingetis moenibus urbem,
Quam vos dira fames, noſtraeque injuria caedis,
Ambeſas ſubigat malis abſumere menſas.
Dixit, et in ſylvam pennis ablata refugit.
At ſociis ſubita gelidus formidine ſanguis
Diriguit: cecidere animi; nec jam amplius armis,
Sed votis precibuſque jubent expoſcere pacem,
Sive deae, ſeu ſint dirae obſcoenaeque volucres.
At pater Anchiſes, paſſis de litore palmis
Numina magna vocat, meritoſque indicit honores.
Di, prohibete minas, di talem avertite caſum,
Et placidi ſervate pios. tum litore funem
Deripere, excuſſoſque jubet laxare rudentes.
Tendunt vela noti: fugimus ſpumantibus undis,
Qua curſum ventuſque gubernatorque vocabant.
Jam medio apparet fluctu nemoroſa Zacynthos,
Dulichiumque, Sameque et Neritos ardua ſaxis.
Effugimus ſcopulos Ithacae, Laërtia regna,
Et terram altricem ſaevi execramur Ulyſſei.
Mox et Leucatae nimboſa cacumina montis,
Et formidatus nautis aperitur Apollo.
Hunc petimus feſſi, et parvae ſuccedimus urbi.
Anchora de prora jacitur. ſtant litore puppes.
Ergo inſperata tandem tellure potiti,

Luſtramurque

Luſtramurque Jovi, votiſque incendimus aras;
Actiaque Iliacis celebramus litora ludis.
Exercent patrias oleo labente palaeſtras
Nudati ſocii. juvat evaſiſſe tot urbes
Argolicas, medioſque fugam tenuiſſe per hoſtes.
Interea magnum ſol circumvolvitur annum,
Et glacialis hyems aquilonibus aſperat undas.
Aere cavo clypeum, magni geſtamen Abantis,
Poſtibus adverſis figo, et rem carmine ſigno:
Aeneas haec de Danais victoribus arma.
Linquere tum portus jubeo, et conſidere tranſtris.
Certatim ſocii feriunt mare, et aequora verrunt.
Protinus aërias Phaeacum abſcondimus arces,
Litoraque Epiri legimus, portuque ſubimus
Chaonio, et celſam Buthroti aſcendimus urbem.
Hic incredibilis rerum fama occupat aures:
Priamiden Helenum Graias regnare per urbes,
Conjugio Aeacidae Pyrrhi ſceptriſque potitum;
Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito.
Obſtupui; miroque incenſum pectus amore
Compellare virum, et caſus cognoſcere tantos.
Progredior portu, claſſes et litora linquens.
Solemnes tum forte dapes et triſtia dona
Ante urbem, in luco, falſi Simoëntis ad undam,
Libabat cineri Andromache, maneſque vocabat
Hectoreum ad tumulum; viridi quem ceſpite inanem,

Et geminas, cauſam lacrymis, ſacraverat aras.
Ut me conſpexit venientem, et Troïa circum
Arma amens vidit; magnis exterrita monſtris,
Diriguit viſu in medio: calor oſſa reliquit:
Labitur, et longo vix tandem tempore ſatur:
Verane te facies, verus mihi nuncius affers,
Nate dea? viviſne? aut, ſi lux alma receſſit,
Hector ubi eſt? dixit, lacrymaſque effudit, et omnem
Implevit clamore locum. vix pauca furenti
Subjicio, et raris turbatus vocibus hiſco:
Vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco.
Ne dubita, nam vera vides.
Heu! quis te caſus dejectam conjuge tanto
Excipit? aut quae digna ſatis fortuna reviſit?
Hectoris Andromache, Pyrrhin' connubia ſervas?
Dejecit vultum, et demiſſa voce locuta eſt:
O felix una ante alias Priameïa virgo,
Hoſtilem ad tumulum Trojae ſub moenibus altis
Juſſa mori, quae ſortitus non pertulit ullos,
Nec victoris heri tetigit captiva cubile!
Nos, patria incenſa, diverſa per aequora vectae,
Stirpis Achilleae faſtus juvenemque ſuperbum
Servitio enixae tulimus: qui, deinde ſecutus
Ledaeam Hermionen, Lacedaemonioſque Hymenaeos,
Me famulo, famulamque Heleno tranſmiſit habendam.

Aſt

Aſt illum, ereptae magno inflammatus amore
Conjugis, et ſcelerum furiis agitatus, Oreſtes
Excipit incautum, patriaſque obtruncat ad aras.
Morte Neoptolemi regnorum reddita ceſſit
Pars Heleno; qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamque omnem Trojano a Chaone dixit:
Pergamaque, Iliacamque jugis hanc addidit arcem.
Sed tibi qui curſum venti, quae fata dedere?
Aut quiſnam ignarum noſtris deus appulit oris?
Quid puer Aſcanius? ſuperatne, et veſcitur aura?
Quem tibi jam Troja. . . . .
Ecquae jam puero eſt amiſſae cura parentis?
Ecquid in antiquam virtutem animoſque viriles,
Et pater Aeneas, et avunculus excitat Hector?
  Talia fundebat lacrymans, longoſque ciebat
Incaſſum fletus: quum ſeſe a moenibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus affert,
Agnoſcitque ſuos, laetuſque ad limina ducit:
Et multum lacrymas verba inter ſingula fundit.
Procedo, et parvam Trojam, ſimulataque magnis
Pergama, et arentem Xanthi cognomine rivum
Agnoſco, Scaeaeque amplector limina portae.
Necnon et Teucri ſocia ſimul urbe fruuntur.
Illos porticibus rex accipiebat in amplis.
Aulaï in medio libabant pocula Bacchi,
Impoſitis auro dapibus, pateraſque tenebant.
Jamque dies, alterque dies proceſſit; et aurae

Vela vocant, tumidoque inflatur carbaſus auſtro.
His vatem aggredior dictis, ac talia quaeſo:
Trojugena, interpres divum, qui numina Phoebi,
Qui tripodas, Clarii lauros, qui ſidera ſentis,
Et volucrum linguas, et praepetis omina pennae,
Fare age; namque omnem curſum mihi proſpera dixit
Relligio; et cuncti ſuaſerunt numine divi
Italiam petere, et terras tentare repoſtas:
Sola novum dictuque nefas Harpyia Celaeno
Prodigium canit, et triſtes denuntiat iras,
Obſcoenamque famem; quae prima pericula vito?
Quidve ſequens, tantos poſſim ſuperare labores?
Hic Helenus, caeſis primum de more juvencis,
Exorat pacem divum: vittaſque reſolvit
Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phoebe,
Ipſe manu multo ſuſpenſum numine ducit;
Atque haec deinde canit divino ex ore ſacerdos.
Nate dea; nam te majoribus ire per altum
Auſpiciis manifeſta fides: ſic fata deum rex
Sortitur, volvitque vices: is vertitur ordo.
Pauca tibi e multis, quo tutior hoſpita luſtres
Aequora, et Auſonio poſſis conſidere portu,
Expediam dictis; prohibent nam caetera Parcae
Scire Helenum, farique vetat Saturnia Juno.
Principio Italiam, quam tu jam rere propinquam
Vicinoſque ignare paras invadere portus,

Longa

Longa procul longis via dividit invia terris.
Ante et Trinacria lentandus remus in unda,
Et ſalis Auſonii luſtrandum navibus aequor,
Infernique lacus, Aeaeaeque inſula Circes,
Quam tuta poſſis urbem componere terra.
Signa tibi dicam; tu condita mente teneto.
Cum tibi ſollicito ſecreti ad fluminis undam
Litoreis ingens inventa ſub ilicibus ſus,
Triginta capitum foetus enixa, jacebit,
Alba, ſolo recubans, albi circum ubera nati:
Is locus urbis erit; requies ea certa laborum.
Nec tu menſarum morſus horreſce futuros:
Fata viam invenient, aderitque vocatus Apollo.
Has autem terras, Italique hanc litoris oram,
Proxima quae noſtri perfunditur aequoris aeſtu,
Effuge: cuncta malis habitantur moenia Graiis.
Hic et Narycii poſuerunt moenia Locri,
Et Salentinos obſedit milite campos
Lyctius Idomeneus: hic illa ducis Meliboei
Parva Philoctetae ſubnixa Petilia muro.
Quin, ubi tranſmiſſae ſteterint trans aequora claſſes,
Et poſitis aris jam vota in litore ſolves,
Purpureo velare comas adopertus amictu;
Ne qua inter ſanctos ignes in honore deorum
Hoſtilis facies occurrat, et omina turbet.
Hunc ſocii morem ſacrorum, hunc ipſe teneto:
Hac caſti maneant in relligione nepotes.

Aſt, ubi digreſſum Siculae te admoverit orae
Ventus, et anguſti rareſcent clauſtra Pelori,
Laeva tibi tellus, et longo laeva petantur
Aequora circuitu: dextrum fuge litus et undas.
Haec loca, vi quondam et vaſta convolſa ruina,
Tantum aevi longinqua valet mutare vetuſtas,
Diſſiluiſſe ferunt; cum protenus utraque tellus
Una foret. venit medio vi pontus, et undis
Heſperium Siculo latus abſcidit; arvaque et urbes
Litore diductas anguſto interluit aeſtu.
Dextrum Scylla latus, laevum implacata Charybdis
Obſidet, atque imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſuſque ſub auras
Erigit alternos, et ſidera verberat unda.
At Scyllam caecis cohibet ſpelunca latebris,
Ora exſertantem, et naves in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo
Pube tenus: poſtrema immani corpore priſtis,
Delphinum caudas utero commiſſa luporum.
Praeſtat Trinacrii metas luſtrare Pachyni
Ceſſantem, longos et circumflectere curſus,
Quam ſemel informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam, et coeruleis canibus reſonantia ſaxa.
Praeterea, ſi qua eſt Heleno prudentia, vati
Si qua fides, animum ſi veris implet Apollo,
Unum illud tibi, nate dea, praeque omnibus unum,
Praedicam, et repetens iterumque iterumque monebo.

Junonis

Junonis magnae primum prece numen adora:
Junoni cane vota libens, dominamque potentem
Supplicibus ſupera donis. ſic denique victor
Trinacria fines Italos mittere relicta.
Huc ubi delatus Cumaeam acceſſeris urbem,
Divinoſque lacus, et Averna ſonantia ſylvis,
Inſanam vatem aſpicies; quae rupe ſub ima
Fata canit, foliiſque notas et nomina mandat.
Quaecunque in foliis deſcripſit carmina virgo,
Digerit in numerum, atque antro ſecluſa relinquit:
Illa manent immota locis, neque ab ordine cedunt.
Verum eadem, verſo tenuis cum cardine ventus
Impulit, et teneras turbavit janua frondes,
Nunquam deinde cavo volitantia prendere ſaxo,
Nec revocare ſitus, aut jungere carmina curat.
Inconſulti abeunt, ſedemque odere Sibyllae.
Hic tibi ne qua morae fuerint diſpendia tanti;
Quamvis increpitent ſocii, et vi curſus in altum
Vela vocet, poſſiſque ſinus implere ſecundos:
Quin adeas vatem, precibuſque oracula poſcas
Ipſa canat, vocemque volens atque ora reſolvat.
Illa tibi Italiae populos, venturaque bella,
Et quo quemque modo fugiaſque feraſque laborem,
Expediet; curſuſque dabit venerata ſecundos.
Haec ſunt quae noſtra liceat te voce moneri.
Vade age, et ingentem factis fer ad aethera Trojam,

Quae

Quae poſtquam vates ſic ore effatus amico eſt,
Dona dehinc, auro gravia ſectoque elephanto,
Imperat ad naves ferri, ſtipatque carinis
Ingens argentum, Dodonaeoſque lebetas,
Loricam conſertam hamis, auroque trilicem,
Et conum inſignis galeae, criſtaſque comantes,
Arma Neoptolemi. ſunt et ſua dona parenti.
Addit equos, additque duces.
Remigium ſupplet: ſocios ſimul inſtruit armis.
Interea claſſem velis aptare jubebat
Anchiſes, fieret vento mora ne qua ferenti.
Quem Phoebi interpres multo compellat honore:
Conjugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo,
Cura deum, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce tibi Auſoniae tellus: hanc arripe velis.
Et tamen hanc pelago praeterlabare neceſſe eſt.
Auſoniae pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade, ait, o felix nati pietate. quid ultra
Provehor, et fando ſurgentes demoror auſtros?
Nec minus Andromache, digreſſu moeſta ſupremo,
Fert picturatas auri ſubtemine veſtes,
Et Phrygiam Aſcanio chlamydem, nec cedit honori,
Textilibuſque onerat donis, ac talia fatur:
Accipe et haec, manuum tibi quae monumenta mearum
Sint, puer, et longum Andromachae teſtentur amorem,

Conjugis Hectoreae. cape dona extrema tuorum,
O mihi ſola mei ſuper Aſtyanactis imago!
Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat:
Et nunc aequali tecum pubeſceret aevo.
Hos ego digrediens lacrymis affabar obortis:
Vivite felices, quibus eſt fortuna peracta
Jam ſua: nos alia ex aliis in fata vocamur.
Vobis parta quies; nullum maris aequor arandum;
Arva neque Auſoniae, ſemper cedentia retro,
Quaerenda. effigiem Xanthi, Trojamque videtis,
Quam veſtrae fecere manus, melioribus opto
Auſpiciis, et quae fuerit minus obvia Graiis.
Si quando Tybrim vicinaque Tybridis arva
Intraro, gentique meae data moenia cernam,
Cognataſque urbes olim, populoſque propinquos
Epiro Heſperia, quibus idem Dardanus auctor,
Atque idem caſus; unam faciemus utramque
Trojam animis. maneat noſtros ea cura nepotes.
Provehimur pelago vicina Ceraunia juxta:
Unde iter Italiam, curſuſque breviſſimus undis.
Sol ruit interea, et montes umbrantur opaci.
Sternimur optatae gremio telluris ad undam,
Sortiti remos, paſſimque in litore ſicco
Corpora curamus. feſſos ſopor irrigat artus.
Necdum orbem medium nox horis acta ſubibat:
Haud ſegnis ſtrato ſurgit Palinurus, et omnes
Explorat ventos, atque auribus aëra captat:

Sidera

Sidera cuncta notat tacito labentia coelo,
Arcturum, pluviaſque Hyadas, geminoſque Triones.
Armatumque auro circumſpicit Oriona.
Poſtquam cuncta videt coelo conſtare ſereno,
Dat clarum e puppi ſignum: nos caſtra movemus,
Tentamuſque viam, et velorum pandimus alas.
Jamque rubeſcebat ſtellis aurora fugatis:
Cum procul obſcuros colles, humilemque videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achates;
Italiam laeto ſocii clamore ſalutant.
Tum pater Anchiſes magnum cratera corona
Induit, implevitque mero, divoſque vocavit,
Stans celſa in puppi:
Di, maris et terrae tempeſtatumque potentes,
Ferte viam vento facilem, et ſpirate ſecundi.
Crebreſcunt optatae aurae, portuſque pateſcit
Jam propior, templumque apparet in arce Minervae.
Vela legunt ſocii, et proras ad litora torquent.
Portus ab Eoo fluctu curvatur in arcum;
Objectae ſalſa ſpumant aſpergine cautes;
Ipſe latet. gemino demittunt brachia muro
Turriti ſcopuli, refugitque a litore templum.
Quatuor hic, primum omen, equos in gramine vidi
Tondentes campum late, candore nivali.
Et pater Anchiſes: bellum, o terra hoſpita, portas;

Bello

Bello armantur equi; bellum haec armenta minantur.
Sed tamen idem olim curru ſuccedere ſueti
Quadrupedes, et fraena jugo concordia ferre:
Spes eſt pacis, ait. tum numina ſancta precamur
Palladis armiſonae, quae prima accepit ovantes,
Et capita ante aras Phrygio velamur amictu,
Praeceptiſque Heleni, dederat quae maxima, rite
Junoni Argivae juſſos adolemus honores.
Haud mora; continuo perfectis ordine votis,
Cornua velatarum obvertimus antennarum,
Grajugenumque domos, ſuſpectaque linquimus arva.
Hinc ſinus Herculei, ſi vera eſt fama, Tarenti
Cernitur, attollit ſe diva Lacinia contra,
Cauloniſque arces, et navifragum Scylacaeum.
Tum procul e fluctu Trinacria cernitur Aetna,
Et gemitum ingentem pelagi, pulſataque ſaxa
Audimus longe, fractaſque ad litora voces:
Exultantque vada, atque aeſtu miſcentur arenae.
Et pater Anchiſes: nimirum haec illa Charybdis:
Hos Helenus ſcopulos, haec ſaxa horrenda canebat.
Eripite, o ſocii, pariterque inſurgite remis.
Haud minus ac juſſi faciunt: primuſque rudentem
Contorſit laevas proram Palinurus ad undas.
Laevam cuncta cohors remis ventiſque petivit.
Tollimur in coelum curvato gurgite, et idem
Subducta ad manes imos deſcendimus unda.

Ter ſcopuli clamorem inter cava ſaxa dedere;
Ter ſpumam eliſam et rorantia vidimus aſtra.
Interea feſſos ventus cum ſole reliquit,
Ignarique viae Cyclopum allabimur oris.
Portus ab acceſſu ventorum immotus, et ingens
Ipſe; ſed horrificis juxta tonat Aetna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem,
Turbine fumantem piceo et candente favilla,
Attollitque globos flammarum, et ſidera lambit:
Interdum ſcopulos avolſaque viſcera montis
Erigit eructans, liquefactaque ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exaeſtuat imo.
Fama eſt, Enceladi ſemuſtum fulmine corpus
Urgeri mole hac, ingentemque inſuper Aetnam
Impoſitam, ruptis flammam expirare caminis;
Et, feſſum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, et coelum ſubtexere fumo.
Noctem illam tecti ſylvis immania monſtra
Perferimus: nec, quae ſonitum det cauſa, videmus.
Nam neque erant aſtrorum ignes, nec lucidus aethra
Siderea polus; obſcuro ſed nubila coelo,
Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.
Poſtera jamque dies primo ſurgebat Eoo,
Humentemque aurora polo dimoverat umbram:
Cum ſubito e ſylvis, macie confecta ſuprema,
Ignoti nova forma viri miſerandaque cultu
Procedit, ſupplexque manus ad litora tendit.

Reſpicimus. dira illuvies, immiſſaque barba,
Conſertum tegmen ſpinis; at caetera Graius,
Et quondam patriis ad Trojam miſſus in armis.
Iſque, ubi Dardanios habitus et Troïa vidit
Arma procul; paullum aſpectu conterritus haeſit,
Continuitque gradum: mox ſeſe ad litora praeceps
Cum fletu precibuſque tulit. per ſidera teſtor,
Per ſuperos, atque hoc coeli ſpirabile lumen,
Tollite me, Teucri; quaſcunque abducite terras.
Hoc ſat erit. ſcio me Danais e claſſibus unum,
Et bello Iliacos fateor petiiſſe Penates.
Pro quo, ſi ſceleris tanta eſt injuria noſtri,
Spargite me in fluctus, vaſtoque immergite ponto.
Si pereo, manibus hominum periiſſe juvabit.
Dixerat: et genua amplexus, genibuſque volutans
Haerebat. qui ſit, fari, quo ſanguine cretus,
Hortamur; quae deinde agitet fortuna, fateri.
Ipſe pater dextram Anchiſes, haud multa moratus,
Dat juveni, atque animum praeſenti pignore firmat.
Ille haec, depoſita tandem formidine, fatur:
Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Ulyſſei,
Nomen Achemenides, Trojam, genitore Adamaſto
Paupere, manſiſſetque utinam fortuna! profectus.
Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
Immemores ſocii vaſto Cyclopis in antro
Deſeruere. domus ſanie dapibuſque cruentis,
Intus opaca, ingens. ipſe arduus, altaque pulſat

Sidera;

Sidera: di, talem terris avertite peſtem!
Nec viſu facilis, nec dictu affabilis ulli.
Viſceribus miſerorum et ſanguine veſcitur atro.
Vidi egomet, duo de numero cum corpora noſtro
Prenſa manu magna, medio reſupinus in antro,
Frangeret ad ſaxum, ſanieque aſperſa natarent
Limina: vidi, atro cum membra fluentia tabo
Manderet, et tepidi tremerent ſub dentibus artus.
Haud impune quidem. nec talia paſſus Ulyſſes,
Oblituſve ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.
Nam ſimul expletus dapibus, vinoque ſepultus,
Cervicem inflexam poſuit, jacuitque per antrum
Immenſus, ſaniem eructans ac fruſta, cruento
Per ſomnum commixta mero; nos, magna precati
Numina, ſortitique vices, una undique circum
Fundimur, et telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torva ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phoebeae lampadis inſtar:
Et tandem laeti ſociorum ulciſcimur umbras.
Sed fugite, o miſeri, fugite, atque ab litore funem
Rumpite.
Nam qualis quantuſque cavo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque ubera preſſat,
Centum alii curva haec habitant ad litora vulgo
Infandi Cyclopes, et altis montibus errant.
Tertia jam lunae ſe cornua lumine complent,
Cum vitam in ſylvis, inter deſerta ferarum

Luſtra domoſque traho, vaſtoſque ab rupe Cyclopas
Proſpicio, ſonitumque pedum vocemque tremiſco.
Victum infelicem, baccas lapidoſaque corna,
Dant rami, et vulſis paſcunt radicibus herbae.
Omnia colluſtrans, hanc primum ad litora claſſem
Conſpexi venientem: huic me, quaecunque fuiſſet,
Addixi: ſatis eſt gentem effugiſſe nefandam.
Vos animam hanc potius quocunque abſumite letho.
Vix ea fatus erat, ſummo cum monte videmus
Ipſum inter pecudes vaſta ſe mole moventem
Paſtorem Polyphemum, et litora nota petentem:
Monſtrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademtum.
Trunca manu pinus regit, et veſtigia firmat.
Lanigerae comitantur oves, ea ſola voluptas,
Solamenque mali. de collo fiſtula pendet.
Poſtquam altos tetigit fluctus, et ad aequora venit,
Luminis effoſſi fluidum lavit inde cruorem.
Dentibus infrendens gemitu; graditurque per aequor
Jam medium, nec dum fluctus latera ardua tinxit.
Nos procul inde fugam trepidi celerare, recepto
Supplice, ſic merito, tacitique incidere funem:
Verrimus et proni certantibus aequora remis.
Senſit, et ad ſonitum vocis veſtigia torſit.
Verum ubi nulla datur dextram affectare poteſtas,
Nec potis Ionios fluctus aequare ſequendo,

Clamorem immenſum tollit, quo pontus et omnes
Intremuere undae, penituſque exterrita tellus
Italiae, curviſque immugiit Aetna cavernis.
At genus e ſilvis Cyclopum et montibus altis
Excitum ruit ad portus, et litora complent.
Cernimus aſtantes nequicquam lumine torvo
Aetnaeos fratres, coelo capita alta ferentes,
Concilium horrendum: quales cum vertice celſo
Aëriae quercus aut coniferae cypariſſi
Conſtiterunt, ſilva alta Jovis, lucuſve Dianae.
Praecipites metus acer agit quocunque rudentes
Excutere, et ventis intendere vela ſecundis.
Contra juſſa monent Heleni, Scyllam atque Charybdim
Inter utramque viam, lethi diſcrimine parvo,
Ni teneant curſus: certum eſt dare lintea retro.
Ecce autem boreas anguſta ab ſede Pelori
Miſſus adeſt. vivo praetervehor oſtia ſaxo
Pantagiae, Megaroſque ſinus, Tapſumque jacentem.
Talia monſtrabat relegens errata retrorſum
Litora Achaemenides, comes infelicis Ulyſſei.
Sicanio praetenta ſinu jacet inſula contra
Plemmyrium undoſum: nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama eſt huc Elidis amnem,
Occultas egiſſe vias ſubter mare; qui nunc
Ore, Arethuſa, tuo Siculis confunditur undis.
Juſſi numina magna loci veneramur: et inde

Exſupero praepingue ſolum ſtagnantis Helori.
Hinc altas cautes projectaque ſaxa Pachyni
Radimus, et fatis nunquam conceſſa moveri
Apparet Camarina procul, campique Geloi,
Immaniſque Gela, fluvii cognomine dicta.
Arduus inde Agragas oſtentat maxima longe
Moenia, magnanimum quondam generator equorum.
Teque datis linquo ventis, palmoſa Selinus,
Et vada dura lego ſaxis Lilybeïa caecis.
Hinc Drepani me portus et illaetabilis ora
Accipit. hic, pelagi tot tempeſtatibus actus,
Heu, genitorem, omnis curae caſuſque levamen,
Amitto Anchiſen! hic me, pater optime, feſſum
Deſeris, heu, tantis nequicquam erepte periclis!
Nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret,
Hos mihi praedixit luctus; non dira Celaeno.
Hic labor extremus, longarum haec meta viarum.
Hinc me digreſſum veſtris deus appulit oris.
Sic pater Aeneas, intentis omnibus, unus,
Fata renarrabat divum, curſuſque docebat:
Conticuit tandem, factoque hic fine quievit.

P. VIRGILII MARONIS

AENEIDOS

LIBER IV.

AT regina gravi jamdudum ſaucia cura,
Vulnus alit venis, et caeco carpitur igni.
Multa viri virtus animo, multuſque recurſat
Gentis honos. haerent infixi pectore vultus,
Verbaque: nec placidam membris dat cura quietem.
Poſtera Phoebea luſtrabat lampade terras,
Humentemque aurora polo dimoverat umbram;
Cum ſic unanimem alloquitur maleſana ſororem:
Anna ſoror, quae me ſuſpenſam inſomnia terrent!
Quis novus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes!
Quem ſeſe ore ferens! quam forti pectore et armis!
Credo equidem, nec vana fides, genus eſſe deorum.
Degeneres animos timor arguit. heu quibus ille
Jactatus fatis! quae bella exhauſta canebat!
Si mihi non animo fixum immotumque ſederet,
Ne cui me vinclo vellem ſociare jugali,

Poſtquam

XXVIII

I. S. M. sc.

Poſtquam primus amor deceptam morte ſefellit;
Si non pertaeſum thalami taedaeque fuiſſet;
Huic uni forſan potui ſuccumbere culpae.
Anna, fatebor enim, miſeri poſt fata Sichaei
Conjugis, et ſparſos fraterna caede Penates,
Solus hic inflexit ſenſus, animumque labantem
Impulit. agnoſco veteris veſtigia flammae.
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam,
Ante pudor quam te violo, aut tua jura reſolvo.
Ille meos, primus qui me ſibi junxit, amores
Abſtulit. ille habeat ſecum, ſervetque ſepulcro.
Sic effata ſinum lacrymis implevit obortis.
Anna refert: o luce magis dilecta ſorori,
Solane perpetua moerens carpere juventa?
Nec dulces natos, Veneris nec praemia noris?
Id cinerem aut manes credis curare ſepultos?
Eſto: aegram nulli quondam flexere mariti;
Non Libyae, non ante Tyro: deſpectus Iarbas,
Ductoreſque alii, quos Africa terra triumphis
Dives alit. placitone etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem quorum conſederis arvis?
Hinc Getulae urbes, genus inſuperabile bello,
Et Numidae infraeni cingunt, et inhoſpita Syrtis;
Hinc deſerta ſiti regio, lateque furentes
Barcaei. quid bella Tyro ſurgentia dicam,

Germanique minas?
Dis equidem auſpicibus reor et Junone ſecunda
Huc curſum Iliacas vento tenuiſſe carinas.
Quam tu urbem, ſoror, hanc cernes! quae ſurgere regna
Conjugio tali! Teucrum comitantibus armis,
Punica ſe quantis attollet gloria rebus!
Tu modo poſce deos veniam, ſacriſque litatis,
Indulge hoſpitio, cauſaſque innecte morandi:
Dum pelago deſaevit hyems, et aquoſus Orion;
Quaſſataeque rates, et non tractabile coelum.
His dictis incenſum animum inflammavit amore,
Spemque dedit dubiae menti, ſolvitque pudorem.
Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
Legiferae Cereri, Phoeboque, patrique Lyaeo;
Junoni ante omnes, cui vincla jugalia curae.
Ipſa tenens dextra pateram pulcherrima Dido,
Candentis vaccae media inter cornua fundit:
Aut ante ora deum pingues ſpatiatur ad aras,
Inſtauratque diem donis, pecudumque recluſis
Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.
Heu, vatum ignarae mentes! quid vota furentem
Quid delubra juvant? eſt mollis flamma medullas
Interea, et tacitum vivit ſub pectore vulnus.
Uritur infelix Dido, totaque vagatur
Urbe furens; qualis conjecta cerva ſagitta,

Quam procul incautam nemora inter Creſſia fixit
Paſtor agens telis, liquitque volatile ferrum
Neſcius. illa fuga ſilvas ſaltuſque peragrat
Dictaeos: haeret lateri lethalis arundo,
Nunc media Aenean ſecum per moenia ducit,
Sidoniaſque oſtentat opes, urbemque paratam.
Incipit effari, mediaque in voce reſiſtit.
Nunc eadem, labente die, convivia quaerit,
Iliacoſque iterum demens audire labores
Expoſcit, pendetque iterum narrantis ab ore.
Poſt, ubi digreſſi, lumenque obſcura viciſſim
Luna premit, ſuadentque cadentia ſidera ſomnos:
Sola domo moeret vacua, ſtratiſque relictis
Incubat: illum abſens abſentem auditque videtque:
Aut gremio Aſcanium, genitoris imagine capta,
Detinet, infandum ſi fallere poſſit amorem.
Non coeptae aſſurgunt turres, non arma juventus
Exercet, portuſve aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minaeque
Murorum ingentes, aequataque machina coelo.
Quam ſimul ac tali perſenſit peſte teneri
Cara Jovis conjux, nec famam obſtare furori;
Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis:
Egregiam vero laudem et ſpolia ampla refertis
Tuque, puerque tuus; magnum et memorabile nomen:
Una dolo divum ſi femina victa duorum eſt.

Nec me adeo fallit, veritam te moenia noſtra
Suſpectas habuiſſe domos Carthaginis altae.
Sed quis erit modus? aut quo nunc certamine tanto?
Quin potius pacem aeternam pactoſque hymenaeos
Exercemus? habes, tota quod mente petiſti:
Ardet amans Dido, traxitque per oſſa furorem.
Communem hunc ergo populum, paribuſque regamus
Auſpiciis: liceat Phrygio ſervire marito,
Dotaleſque tuae Tyrios permittere dextrae.
Olli, ſenſit enim ſimulata mente locutam,
Quo regnum Italiae Libycas averteret oras,
Sic contra eſt ingreſſa Venus: quis talia demens
Abnuat, aut tecum malit contendere bello?
Si modo, quod memoras, factum fortuna ſequatur:
Sed fatis incerta feror, ſi Jupiter unam
Eſſe velit Tyriis urbem Trojaque profectis,
Miſcerive probet populos, aut foedera jungi.
Tu conjux: tibi fas animum tentare precando.
Perge, ſequar. tum ſic excepit regia Juno:
Mecum erit iſte labor: nunc, qua ratione quod inſtat,
Confieri poſſit, paucis, adverte, docebo.
Venatum Aeneas unaque miſerrima Dido
In nemus ire parant, ubi primos craſtinus ortus
Extulerit Titan, radiiſque retexerit orbem.
His ego nigrantem commiſta grandine nimbum,

Dum

Dum trepidant alae, ſaltuſque indagine cingunt,
Deſuper infundam, et tonitru coelum omne ciebo.
Diffugient comites, et nocte tegentur opaca.
Speluncam Dido dux et Trojanus eandem
Devenient. adero, et tua ſi mihi certa voluntas,
Connubio jungam ſtabili, propriamque dicabo.
Hic Hymenaeus erit. non adverſata petenti,
Annuit atque dolis riſit Cytherea repertis.
Oceanum interea ſurgens aurora reliquit.
It portis jubare exorto delecta juventus.
Retia rara, plagae, lato venabula ferro,
Maſſylique ruunt equites, et odora canum vis.
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Poenorum exſpectant: oſtroque inſignis et auro
Stat ſonipes, ac fraena ferox ſpumantia mandit.
Tandem progreditur, magna ſtipante caterva,
Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo:
Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.
Necnon et Phrygii comites, et laetus Iülus,
Incedunt: ipſe ante alios pulcherrimus omnes
Infert ſe ſocium Aeneas, atque agmina jungit,
Qualis, ubi hibernam Lyciam, Xanthique fluenta
Deſerit, ac Delum maternam inviſit Apollo,
Inſtauratque choros; mixtique altaria circum
Creteſque Dryopeſque fremunt, pictique Agathyrſi;
Ipſe jugis Cynthi graditur, mollique fluentem

Fronde

Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro:
Tela ſonant humeris. haud illo ſegnior ibat
Aeneas: tantum egregio decus enitet ore.
Poſtquam altos ventum in montes, atque invia luſtra:
Ecce ferae ſaxi dejectae vertice caprae
Decurrere jugis: alia de parte patentes
Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fuga glomerant, monteſque relinquunt.
At puer Aſcanius mediis in vallibus acri
Gaudet equo: jamque hos curſu, jam praeterit illos,
Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fulvum deſcendere monte leonem.
Interea magno miſceri murmure coelum
Incipit. inſequitur commiſta grandine nimbus.
Et Tyrii comites paſſim, et Trojana juventus,
Dardaniuſque nepos Veneris, diverſa per agros
Tecta metu petiere. ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido dux et Trojanus eandem
Deveniunt. prima et tellus et pronuba Juno
Dant ſignum: fulſere ignes et conſcius aether
Connubiis: ſummoque ulularunt vertice nymphae.
Ille dies primus lethi, primuſque malorum,
Cauſa fuit: neque enim ſpecie famave movetur,

Nec jam furtivum Dido meditatur amorem;
Conjugium vocat; hoc praetexit nomine culpam.
Extemplo Libyae magnas it fama per urbes;
Fama, malum quo non aliud velocius ullum:
Mobilitate viget, vireſque acquirit eundo:
Parva metu primo; mox ſeſe attollit in auras,
Ingrediturque ſolo, et caput inter nubila condit.
Illam terra parens, ira irritata deorum,
Extremam, ut perhibent, Coeo Enceladoque ſororem
Progenuit, pedibus celerem et pernicibus alis.
Monſtrum horrendum, ingens: cui quot ſunt corpore plumae,
Tot vigiles oculi ſubter, mirabile dictu,
Tot linguae, totidem ora ſonant, tot ſubrigit aures.
Nocte volat coeli medio, terraeque per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina ſomno.
Luce ſedet cuſtos, aut ſummi culmine tecti,
Turribus aut altis, et magnas territat urbes;
Tam ficti pravique tenax, quam nuncia veri.
Haec tum multiplici populos ſermone replebat
Gaudens, et pariter facta atque infecta canebat:
Veniſſe Aeneam Trojano a ſanguine cretum,
Cui ſe pulchra viro dignetur jungere Dido:
Nunc hiemem inter ſe luxu, quam longa, fovere,
Regnorum immemores, turpique cupidine captos.
Haec paſſim dea foeda virum diffundit in ora.

Protinus ad regem curſus detorquet Iarbam,
Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.
Hic Ammone ſatus, rapta Garamantide nympha,
Templa Jovi centum latis immania regnis,
Centum aras poſuit, vigilemque ſacraverat ignem,
Excubias divum aeternas, pecudumque cruore
Pingue ſolum, et variis florentia limina ſertis.
Iſque, amens animi et rumore accenſus amaro,
Dicitur ante aras, media inter numina divum,
Multa Jovem manibus ſupplex oraſſe ſupinis:
Juppiter omnipotens, cui nunc Mauruſia pictis
Gens epulata toris Lenaeum libat honorem,
Aſpicis haec? an te, genitor, cum fulmina torques,
Nequicquam horremus? caecique in nubibus ignes
Terrificant animos, et inania murmura miſcent?
Femina, quae noſtris errans in finibus urbem
Exiguam pretio poſuit, cui litus arandum,
Cuique loci leges dedimus, connubia noſtra
Reppulit, ac dominum Aenean in regna recepit.
Et nunc ille Paris cum ſemiviro comitatu,
Maeonia mentum mitra crinemque madentem
Subnexus, rapto potitur: nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famamque fovemus inanem.
Talibus orantem dictis, araſque tenentem
Audiit omnipotens, oculoſque ad moenia torſit
Regia, et oblitos famae melioris amantes.
Tunc ſic Mercurium alloquitur, ac talia mandat:

Vade,

XXIX

I.S.M. sc.

Vade, age, nate, voca zephyros, et labere pennis:
Dardaniumque ducem, Tyria Carthagine qui nunc
Exſpectat, fatiſque datas non reſpicit urbes,
Alloquere; et celeres defer mea dicta per auras.
Non illum nobis genetrix pulcherrima talem
Promiſit, Graiumque ideo bis vindicat armis:
Sed fore, qui gravidam imperiis, belloque frementem
Italiam regeret, genus alto a ſanguine Teucri
Proderet, ac totum ſub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec ſuper ipſe ſua molitur laude laborem;
Aſcanione pater Romanas invidet arces?
Quid ſtruit? aut qua ſpe inimica in gente moratur?
Nec prolem Auſoniam et Lavinia reſpicit arva?
Naviget. haec ſumma eſt; hic noſtri nuncius eſto.
Dixerat. ille patris magni parere parabat
Imperio: et primum pedibus talaria nectit
Aurea; quae ſublimem alis, ſive aequora ſupra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit. hac animas ille evocat Orco
Pallentes, alias ſub triſtia Tartara mittit;
Dat ſomnos adimitque, et lumina morte reſignat.
Illa fretus agit ventos, et turbida tranat
Nubila: jamque volans apicem et latera ardua cernit

Atlantis

Atlantis duri, coelum qui vertice fulcit;
Atlantis, cinctum aſſidue cui nubibus atris
Piniferum caput, et vento pulſatur et imbri:
Nix humeros infuſa tegit: tum flumina mento
Praecipitant ſenis, et glacie riget horrida barba.
Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
Conſtitit; hinc toto praeceps ſe corpore ad undas
Miſit; avi ſimilis, quae circum litora, circum
Piſcoſos ſcopulos, humilis volat aequora juxta.
Haud aliter terras inter coelumque, volabat
Litus arenoſum Libyae, ventoſque ſecabat,
Materno veniens ab avo Cyllenia proles.
Ut primum alatis tetigit magalia plantis,
Aenean fundantem arces ac tecta novantem
Conſpicit: atque illi ſtellatus iaſpide fulva
Enſis erat, Tyrioque ardebat murice laena
Demiſſa ex humeris: dives quae munera Dido
Fecerat, et tenui telas diſcreverat auro.
Continuo invadit: tu nunc Carthaginis altae
Fundamenta locas, pulchramque uxorius urbem
Extruis? heu, regni rerumque oblite tuarum!
Ipſe deum tibi me claro demittit Olympo
Regnator, coelum et terras qui numine torquet:
Ipſe haec ferre jubet celeres mandata per auras:
Quid ſtruis? aut qua ſpe Libycis teris otia terris?
Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Nec ſuper ipſe tua moliris laude laborem;

Aſcanium

Aſcanium ſurgentem, et ſpes haeredis Iüli
Reſpice; cui regnum Italiae, Romanaque tellus
Debentur. tali Cyllenius ore locutus,
Mortales viſus medio ſermone reliquit,
Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
At vero Aeneas aſpectu obmutuit amens,
Arrectaeque horrore comae, et vox faucibus haeſit.
Ardet abire fuga, dulceſque relinquere terras,
Attonitus tanto monitu imperioque deorum.
Heu! quid agat? quo nunc reginam ambire furentem
Audeat affatu? quae prima exordia ſumat?
Atque animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In parteſque rapit varias, perque omnia verſat.
Haec alternanti potior ſententia viſa eſt:
Mneſthea, Sergeſtumque vocat, fortemque Cloanthum:
Claſſem aptent taciti, ſocios ad litora cogant;
Arma parent, et, quae ſit rebus cauſa novandis,
Diſſimulent. ſeſe interea, quando optima Dido
Neſciat, et tantos rumpi non ſperet amores,
Tentaturum aditus, et quae molliſſima fandi
Tempora, quis rebus dexter modus. ocius omnes
Imperio laeti parent, ac juſſa faceſſunt.
At regina dolos, quis fallere poſſit amantem?
Praeſenſit, motuſque excepit prima futuros,

Omnia tuta timens. eadem impia fama furenti
Detulit armari claſſem, curſumque parari.
Saevit inops animi, totamque incenſa per urbem
Bacchatur: qualis commotis excita ſacris
Thyas, ubi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia, nocturnuſque vocat clamore Cithaeron.
Tandem his Aenean compellat vocibus ultro:
Diſſimulare etiam ſperaſti, perfide, tantum
Poſſe nefas, tacituſque mea decedere terra?
Nec te noſter amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Quin etiam hiberno moliris ſidere claſſem,
Et mediis properas aquilonibus ire per altum,
Crudelis? quid, ſi non arva aliena domoſque
Ignotas peteres, et Troja antiqua maneret;
Troja per undoſum peteretur claſſibus aequor!
Mene fugis? per ego has lacrymas dextramque tuam, te,
Quando aliud mihi jam miſerae nihil ipſa reliqui,
Per connubia noſtra, per inceptos hymenaeos;
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quicquam
Dulce meum; miſerere domus labentis, et iſtam,
Oro, ſi quis adhuc precibus locus, exue mentem.
Te propter Libycae gentes Nomadumque tyranni
Odere; infenſi Tyrii: te propter eundem
Extinctus pudor, et, qua ſola ſidera adibam,
Fama prior. cui me moribundam deſeris, hoſpes?

Hoc ſolum nomen quoniam de conjuge reſtat.
Quid moror? an mea Pygmalion dum moenia frater
Deſtruat? aut captam ducat Getulus Iarbas?
Saltem, ſi qua mihi de te ſuſcepta fuiſſet
Ante fugam ſoboles, ſi quis mihi parvulus aula
Luderet Aeneas, qui te tantum ore referret;
Non equidem omnino capta aut deſerta viderer.
Dixerat. ille Jovis monitis immota tenebat
Lumina, et obnixus curam ſub corde premebat.
Tandem pauca refert; ego te, quae plurima fando
Enumerare vales, nunquam, regina, negabo
Promeritam: nec me meminiſſe pigebit Eliſae;
Dum memor ipſe mei, dum ſpiritus hos reget artus.
Pro re pauca loquar: nec ego hanc abſcondere furto
Speravi, ne finge, fugam; nec conjugis unquam
Praetendi taedas, aut haec in foedera veni.
Me ſi fata meis paterentur ducere vitam
Auſpiciis, et ſponte mea componere curas;
Urbem Trojanam primum dulceſque meorum
Relliquias colerem: Priami tecta alta manerent,
Et recidiva manu poſuiſſem Pergama victis.
Sed nunc Italiam magnam Grynaeus Apollo,
Italiam Lyciae juſſere capeſſere ſortes.
Hic amor, haec patria eſt. ſi te Carthaginis arces
Phoeniſſam, Libycaeque aſpectus detinet urbis;

Quae tandem Auſonia Teucros conſidere terra
Invidia eſt? et nos fas extera quaerere regna.
Me patris Anchiſae, quoties humentibus umbris
Nox operit terras, quoties aſtra ignea ſurgunt,
Admonet in ſomnis, et turbida terret imago.
Me puer Aſcanius, capitiſque injuria chari,
Quem regno Heſperiae fraudo et fatalibus arvis.
Nunc etiam interpres divum, Jove miſſus ab ipſo,
Teſtor utrumque caput, celeres mandata per auras
Detulit. ipſe deum manifeſto in lumine vidi
Intrantem muros, vocemque his auribus hauſi.
Deſine, meque tuis incendere, teque querelis:
Italiam non ſponte ſequor.
Talia dicentem jamdudum averſa tuetur,
Huc illuc volvens oculos, totumque pererrat
Luminibus tacitis, et ſic accenſa profatur:
Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor,
Perfide; ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucaſus, Hyrcanaeque admorunt ubera tigres.
Nam quid diſſimulo? aut quae me ad majora reſervo?
Num fletu ingemuit noſtro? num lumina flexit?
Num lacrymas victus dedit, aut miſeratus amantem eſt?
Quae quibus anteferam? jam jam nec maxima Juno,
Nec Saturnius haec oculis pater aſpicit aequis.
Nuſquam tuta fides. ejectum litore, egentem

Excepi,

Excepi, et regni demens in parte locavi:
Amiſſam claſſem, ſocios a morte reduxi.
Heu! furiis incenſa feror: nunc augur Apollo,
Nunc Lyciae ſortes, nunc et Jove miſſus ab ipſo
Interpres divum fert horrida juſſa per auras.
Scilicet is ſuperis labor eſt; ea cura quietos
Sollicitat! neque te teneo, neque dicta refello.
I, ſequere Italiam ventis, pete regna per undas.
Spero equidem mediis, ſi quid pia numina poſſunt,
Supplicia hauſurum ſcopulis, et nomine Dido
Saepe vocaturum. ſequar atris ignibus abſens:
Et, cum frigida mors anima ſeduxerit artus,
Omnibus umbra locis adero. dabis, improbe, poenas.
Audiam, et haec manes veniet mihi fama ſub imos.
His medium dictis ſermonem abrumpit, et auras
Aegra fugit, ſeque ex oculis avertit et aufert,
Linquens multa metu cunctantem, et multa parantem
Dicere. ſuſcipiunt famulae, collapſaque membra
Marmoreo referunt thalamo, ſtratiſque reponunt.
At pius Aeneas, quanquam lenire dolentem
Solando cupit, et dictis avertere curas,
Multa gemens, magnoque animum labefactus amore;
Juſſa tamen divum exſequitur, claſſemque reviſit.
Tum vero Teucri incumbunt, et litore celſas
Deducunt toto naves. natat uncta carina:

I, ſoror, atque hoſtem ſupplex affare ſuperbum:
Non ego cum Danais Trojanam exſcindere gentem
Aulide juravi, claſſemve ad Pergama miſi:
Nec patris Anchiſae cineres maneſve revelli.
Cur mea dicta negat duras demittere in aures?
Quo ruit? extremum hoc miſerae det munus amanti:
Exſpectet facilemque fugam, ventoſque ferentes.
Non jam conjugium antiquum, quod prodidit, oro:
Nec pulchro ut Latio careat, regnumque relinquat.
Tempus inane peto, requiem ſpatiumque furori,
Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
Extremam hanc oro veniam: miſerere ſororis:
Quam mihi cum dederis cumulatam, morte remittam.

Talibus orabat, taleſque miſerrima fletus
Fertque refertque ſoror: ſed nullis ille movetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit.
Fata obſtant, placidaſque viri deus obſtruit aures.
Ac veluti, annoſo validam cum robore quercum
Alpini boreae, nunc hinc, nunc flatibus illinc,
Eruere inter ſe certant; it ſtridor, et alte
Conſternunt terram concuſſo ſtipite frondes:
Ipſa haeret ſcopulis: et, quantum vertice ad auras
Aetherias, tantum radice in tartara tendit.
Haud ſecus aſſiduis hinc atque hinc vocibus heros
Tunditur, et magno perſentit pectore curas:

Mens immota manet, lacrymae volvuntur inanes.
Tum vero infelix fatis exterrita Dido
Mortem orat: taedet coeli convexa tueri.
Quo magis inceptum peragat, lucemque relinquat,
Vidit, thuricremis cum dona imponeret aris,
Horrendum dictu! latices nigreſcere ſacros,
Fuſaque in obſcoenum ſe vertere vina cruorem.
Hoc viſum nulli, non ipſi effata ſorori.
Praeterea, fuit in tectis de marmore templum
Conjugis antiqui, miro quod honore colebat,
Velleribus niveis et feſta fronde revinctum.
Hinc exaudiri voces et verba vocantis
Viſa viri, nox cum terras obſcura teneret:
Solaque culminibus ferali carmine bubo
Saepe queri, et longas in fletum ducere voces:
Multaque praeterea vatum praedicta priorum
Terribili monitu horrificant. agit ipſe furentem
In ſomnis ferus Aeneas: ſemperque relinqui
Sola ſibi, ſemper longam incomitata videtur
Ire viam, et Tyrios deſerta quaerere terra.
Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et ſolem geminum, et duplices ſe oſtendere Thebas:
Aut Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes,
Armatam facibus matrem et ſerpentibus atris
Cum fugit, ultriceſque ſedent in limine Dirae.
Ergo ubi concepit furias, evicta dolore,
Decrevitque mori; tempus ſecum ipſa modumque
Exigit,

Exigit, et moeſtam dictis aggreſſa ſororem,
Conſilium vultu tegit, ac ſpem fronte ſerenat:
Inveni, germana, viam, gratare ſorori,
Quae mihi reddat eum, vel eo me ſolvat, amantem.
Oceani finem juxta ſolemque cadentem,
Ultimus Aethiopum locus eſt, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum:
Hinc mihi Maſſylae gentis monſtrata ſacerdos,
Heſperidum templi cuſtos, epulaſque draconi
Quae dabat, et ſacros ſervabat in arbore ramos,
Spargens humida mella ſoporiferumque papaver.
Haec ſe carminibus promittit ſolvere mentes,
Quas velit; aſt aliis duras immittere curas;
Siſtere aquam fluviis, et vertere ſidera retro;
Nocturnoſque ciet manes. mugire videbis
Sub pedibus terram, et deſcendere montibus ornos.
Teſtor, chara, deos, et te, germana, tuumque
Dulce caput, magicas invitam accingier artes.
Tu ſecreta pyram tecto interiore ſub auras
Erige, et arma viri, thalamo quae fixa reliquit
Impius, exuviaſque omnes, lectumque jugalem
Quo perii, ſuperimponas. abolere nefandi
Cuncta viri monumenta juvat; monſtratque ſacerdos.
Haec effata ſilet. pallor ſimul occupat ora.
Non tamen Anna novis praetexere funera ſacris
Germanam credit; nec tantos mente furores

Concipit, aut graviora timet, quam morte Sichaei.
Ergo juſſa parat.
At regina, pyra penetrali in ſede, ſub auras
Erecta ingenti, taedis atque ilice ſecta,
Intenditque locum ſertis, et fronde coronat
Funerea: ſuper exuvias, enſemque relictum,
Effigiemque toro locat, haud ignara futuri.
Stant arae circum, et crines effuſa ſacerdos
Tercentum tonat ore deos, Erebumque, Chaoſque,
Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.
Sparſerat et latices ſimulatos fontis Averni:
Falcibus et meſſae ad lunam quaeruntur ahenis
Pubentes herbae, nigri cum lacte veneni:
Quaeritur et naſcentis equi de fronte revulſus
Et matri praereptus, amor.
Ipſa mola manibuſque piis, altaria juxta,
Unum exuta pedem vinclis, in veſte recincta,
Teſtatur moritura deos, et conſcia fati
Sidera: tum, ſi quod non aequo foedere amantes
Curae numen habet, juſtumque, memorque, pre-
catur.
Nox erat, et placidum carpebant feſſa ſoporem
Corpora per terras, ſilvaeque et ſaeva quierant
Aequora; cum medio volvuntur ſidera lapſu;
Cum tacet omnis ager; pecudes, pictaeque volucres,
Quaeque lacus late liquidos, quaeque aſpera dumis
Rura tenent, ſomno poſitae ſub nocte ſilenti

Lenibant

Lenibant curas, et corda oblita laborum.
At non infelix animi Phoeniſſa; neque unquam
Solvitur in ſomnos, oculiſve aut pectore noctem
Accipit. ingeminant curae, rurſuſque reſurgens
Saevit amor, magnoque irarum fluctuat aeſtu.
Sic adeo inſiſtit, ſecumque ita corde volutat:
En, quid ago? rurſuſne procos irriſa priores
Experiar? Nomadumque petam connubia ſupplex
Quos ego ſim toties jam dedignata maritos?
Iliacas igitur claſſes atque ultima Teucrum
Juſſa ſequar? quiane auxilio juvat ante levatos,
Et bene apud memores veteris ſtat gratia facti?
Quis me autem, fac velle, ſinet, ratibuſve ſuperbis
Irriſam accipiet? neſcis heu, perdita; necdum
Laomedonteae ſentis perjuria gentis?
Quid tum? ſola fuga nautas comitabor ovantes?
An Tyriis, omnique manu ſtipata meorum
Inſequar? et quos Sidonia vix urbe revelli,
Rurſus agam pelago, et ventis dare vela jubebo?
Quin morere, ut merita es, ferroque averte dolorem.
Tu lacrymis evicta meis, tu prima furentem
His, germana, malis oneras, atque objicis hoſti.
Non licuit thalami expertem ſine crimine vitam
Degere more ferae, tales nec tangere curas?
Non ſervata fides cineri promiſſa Sichaeo.

Tantos illa ſuo rumpebat pectore queſtus.
Aeneas celſa in puppi, jam certus eundi,
Carpebat ſomnos, rebus jam rite paratis.
Huic ſe forma dei vultu redeuntis eodem
Obtulit in ſomnis, ruſuſque ita viſa monere eſt,
Omnia Mercurio ſimilis, vocemque, coloremque,
Et crines flavos, et membra decora juventae:
Nate dea, potes hoc ſub caſu ducere ſomnos?
Nec, quae te circumſtent deinde pericula, cernis?
Demens! nec zephyros audis ſpirare ſecundos?
Illa dolos dirumque nefas in pectore verſat,
Certa mori, varioque irarum fluctuat aeſtu.
Non fugis hinc praeceps, dum praecipitare poteſtas?
Jam mare turbari trabibus, ſaevaſque videbis
Collucere faces, jam fervere litora flammis,
Si te his attigerit terris Aurora morantem.
Eia age, rumpe moras. varium et mutabile ſemper
Foemina. ſic fatus nocti ſe immiſcuit atrae.
Tum vero Aeneas, ſubitis exterritus umbris,
Corripit e ſomno corpus, ſocioſque fatigat:
Praecipites vigilate, viri, et conſidite tranſtris:
Solvite vela citi: deus, aethere miſſus ab alto,
Feſtinare fugam, tortoſque incidere funes
Ecce iterum ſtimulat. ſequimur te, ſancte deorum,
Quiſquis es, imperioque iterum paremus ovantes.
Adſis, o, placiduſque juves, et ſidera coelo
Dextra feras, dixit: vaginaque eripit enſem

Fulmi-

Fulmineum, ſtrictoque ferit retinacula ferro.
Idem omnes ſimul ardor habet; rapiuntque, ruuntque:
Litora deſeruere: latet ſub claſſibus aequor:
Adnixi torquent ſpumas, et caerula verrunt.
Et jam prima novo ſpargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens aurora cubile:
Regina, e ſpeculis ut primum albeſcere lucem
Vidit, et aequatis claſſem procedere velis;
Litoraque et vacuos ſenſit ſine remige portus;
Terque quaterque manu pectus percuſſa decorum,
Flaventeſque abſciſſa comas: proh Jupiter! ibit
Hic, ait, et noſtris illuſerit advena regnis?
Non arma expedient, totaque ex urbe ſequentur,
Diripientque rates alii navalibus? ite,
Ferte citi flammas, date vela, impellite remos.
Quid loquor? aut ubi ſum? quae mentem inſania mutat?
Infelix Dido! nunc te fata impia tangunt?
Tum decuit, cum ſceptra dabas. en dextra fideſque!
Quem ſecum patrios aiunt portare Penates;
Quem ſubiiſſe humeris confectum aetate parentem!
Non potui abreptum divellere corpus, et undis
Spargere? non ſocios, non ipſum abſumere ferro
Aſcanium, patriiſque epulandum apponere menſis?
Verum anceps pugnae fuerat fortuna. fuiſſet.

Quem

Quem metui moritura? faces in caſtra tuliſſem,
Impleſſemque foros flammis; natumque patremque
Cum genere extinxem; memet ſuper ipſa dediſſem.
Sol, qui terrarum flammis opera omnia luſtras,
Tuque harum interpres curarum, et conſcia Juno,
Nocturniſque Hecate triviis ululata per urbes,
Et Dirae ultrices, et di morientis Eliſae,
Accipite haec, meritumque malis advertite numen,
Et noſtras audite preces. ſi tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare, neceſſe eſt,
Et ſic fata Jovis poſcunt; hic terminus haeret:
At, bello audacis populi vexatus et armis,
Finibus extorris, complexu avulſus Iüli,
Auxilium imploret, videatque indigna ſuorum
Funera: nec, cum ſe ſub leges pacis iniquae
Tradiderit, regno, aut optata luce fruatur;
Sed cadat ante diem, mediaque inhumatus arena.
Haec precor: hanc vocem extremam cum ſanguine fundo.
Tum vos, o Tyrii, ſtirpem et genus omne futurum
Exercete odiis; cinerique haec mittite noſtro
Munera. nullus amor populis, nec foedera ſunto.
Exoriare aliquis noſtris ex oſſibus ultor,
Qui face Dardanios ferroque ſequare colonos,
Nunc, olim, quocunque dabunt ſe tempore vires.
Litora litoribus contraria, fluctibus undas

Imprecor,

Imprecor, arma armis: pugnent ipſique nepotes.
Haec ait: et partes animum verſabat in omnes,
Inviſam quaerens quamprimum abrumpere lucem.
Tum breviter Barcen nutricem affata Sichaei;
Namque ſuam patria antiqua cinis ater habebat:
Annam, chara mihi nutrix, huc ſiſte ſororem:
Dic corpus properet fluviali ſpargere lympha,
Et pecudes ſecum et monſtrata piacula ducat;
Sic veniat: tuque ipſa pia tege tempora vitta.
Sacra Jovi Stygio, quae rite incepta paravi,
Perficere eſt animus, finemque imponere curis:
Dardaniique rogum capitis permittere flammae.
Sic ait. illa gradum ſtudio celerabat anili.
  At trepida et coeptis immanibus effera Dido,
Sanguineam volvens aciem, maculiſque trementes
Interfuſa genas, et pallida morte futura,
Interiora domus irrumpit limina, et altos
Conſcendit furibunda rogos, enſemque recludit
Dardanium, non hos quaeſitum munus in uſus.
Hic, poſtquam Iliacas veſtes notumque cubile
Conſpexit, paullum lacrymis et mente morata,
Incubuitque toro, dixitque noviſſima verba:
Dulces exuviae, dum fata deuſque ſinebant,
Accipite hanc animam, meque his exſolvite curis.
Vixi, et, quem dederat curſum fortuna, peregi:
Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.

Urbem praeclaram ſtatui: mea moenia vidi:
Ulta virum, poenas inimico a fratre recepi:
Felix! heu nimium felix! ſi litora tantum
Nunquam Dardaniae tetigiſſent noſtra carinae.
Dixit: et, os impreſſa toro, moriemur inultae?
Sed moriamur, ait. ſic? ſic juvat ire ſub umbras.
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, et noſtrae ſecum ferat omina mortis.
Dixerat: atque illam media inter talia ferro
Collapſam aſpiciunt comites, enſemque cruore
Spumantem, ſparſaſque manus. it clamor ad alta
Atria: concuſſam bacchatur fama per urbem.
Lamentis, gemituque, et foemineo ululatu
Tecta fremunt; reſonat magnis plangoribus aether:
Non aliter quam ſi immiſſis ruat hoſtibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyros; flammaeque furentes
Culmina perque hominum volvantur perque deorum.

Audiit exanimis, trepidoque exterrita curſu,
Unguibus ora ſoror foedans et pectora pugnis,
Per medios ruit, ac morientem nomine clamat:
Hoc illud, germana, fuit? me fraude petebas?
Hoc rogus iſte mihi, hoc ignes araeque parabant?
Quid primum deſerta querar? comitemne ſororem
Spreviſti moriens? eadem me ad fata vocaſſes;
Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora, tuliſſet.
His etiam ſtruxi manibus, patrioſque vocavi

Voce

Voce deos, ſic te ut poſita crudelis abeſſem ?
Exſtinxi te, meque, ſoror, populumque, patreſque
Sidonios, urbemque tuam. date, vulnera lymphis
Abluam, et extremus ſi quis ſuper halitus errat,
Ore legam. ſic fata, gradus evaſerat altos,
Semianimemque ſinu germanam amplexa fovebat
Cum gemitu, atque atros ſiccabat veſte cruores.
Illa, graves oculos conata attollere, rurſus
Deficit. infixum ſtridet ſub pectore vulnus.
Ter ſeſe attollens cubitoque adnixa levavit:
Ter revoluta toro eſt: oculiſque errantibus, alto
Quaeſivit coelo lucem, ingemuitque reperta.
Tum Juno omnipotens, longum miſerata dolorem,
Difficileſque obitus, Irim demiſit Olympo,
Quae luctantem animam nexoſque reſolveret artus.
Nam, quia nec fato, merita nec morte, peribat,
Sed miſera ante diem, ſubitoque accenſa furore,
Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.
Ergo Iris croceis per coelum roſcida pennis,
Mille trahens varios adverſo ſole colores,
Devolat, et ſupra caput aſtitit: hunc ego Diti
Sacrum juſſa fero, teque iſto corpore ſolvo.
Sic ait, et dextra crinem ſecat: omnis et una
Dilapſus calor, atque in ventos vita receſſit.

TOMI PRIMI FINIS.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building

SEP 2 …		
… 4 7 19…		
MAR 2 …		
MAY 27 …		

form 410

MAY 1 3 1915